

K.K.T.C.
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
ANA BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA-ALKOL KULLANIMI
VE AİLE SORUNLARI İLE İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan:

Serpil Kolay Akfert

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Ebru Çakıcı

Lefkoşa

Temmuz, 2008

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne;

Serpil KOLAY AKFERT'e ait " Üniversite Öğrencilerinde Sigara-Alkol Kullanımı ve Aile Sorunları ile İlişkisi" adlı çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Mehmet Çakıcı

Üye

Doç. Dr. Ebru Çakıcı (Danışman)

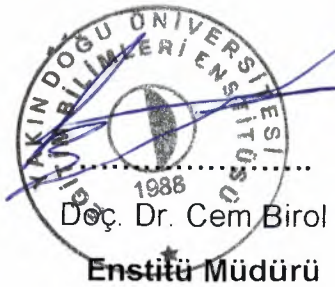
Üye

Doç. Dr. Cem Birol

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../ 2008

Doç. Dr. Cem Birol
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Bu çalışma, gençlerin aileleri ile olan sorunları ve sigara alkol kullanımları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünde Yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır

Bu çalışmamın her aşamasında nasıl bir yol izlemem gerektiğini gösteren, eleştirileriyle bana ışık tutan, arkadaşça ve sabırlı yaklaşımı ile beni motive eden ve eğitimime önemli katkılarda bulunan, tez danışmanın Doç. Dr. Ebru Çakıcı'ya, bu mesleği sevmemde ve kendimi geliştirmemde önemli katkıları olan değerli hocalarım Doç. Dr. Mehmet Çakıcı'ya ve Dr. Müge Beidoğulları'na teşekkür ederim.

Çalışmam sırasında, hem bilimsel hem de manevi destekleriyle beni motive eden arkadaşlarım Uzm. Psk. Dan. Selma Düşünmez'e, Dr. Gülcem Sala Razi'ya ve Dr. Berna Arifoğlu'na teşekkür ederim. Anket sorularının çoğaltılması ve anketlerin öğrencilere uygulanması sırasındaki yardımlarından dolayı Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyelerinden Uzm. Psikolog Deniz Karademir Ergün'e teşekkür ederim.

Anketleri büyük bir sabır ve samimiyetle yanıtlayan Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencilerine teşekkür ederim.

Sadece bu çalışma sırasında değil, iyi ve kötü her günümde yanımda olan ve desteğiyle bana güven veren, maddi manevi hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan, araştırma esnasında zaman zaman yaşadığım sıkıntıları paylaşan hayat arkadaşım, sevgili eşim Dr. Kazım Akfert'e ve bugünlere gelmemi sağlayan değerli aileme teşekkürlerimi sunarım.

Serpil Kolay Akfert

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA-ALKOL KULLANIMI VE AİLE SORUNLARI İLE İLİŞKİSİ

Kolay Akfert, Serpil

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ebru ÇAKICI

Temmuz 2008, 122 sayfa

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanımları ile aile sorunları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Yakın Doğu Üniversitesi psikoloji bölümünde öğrenim gören toplam 192 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ve sigara-alkol kullanımına ilişkin verileri içeren kişisel bilgi formu, 'Aile Yapısını Değerlendirme Aracı' (AYDA) ve 'Gençlik Döneminde Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği' (GDASDÖ) kullanılmıştır. Veriler SPSS paket programıyla bilgisayarda yüzdelik, t-testi, tek yönlü varyans analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamındaki gençlerin yaş ortalaması 22.38 ± 2.0 olup, % 76'sı kadındır. Öğrenciler arasında hayat boyu sigara deneme oranının % 61.5 bulunmuştur. Öğrencilerin %54.3'ün sigarayı ilk kez 16–19 yaşları arasında denediği ve % 40.7'sinin merak nedeniyle denediği saptanmıştır. Öğrencilerin hayat boyu alkol deneme oranını % 70.8 bulunmuştur. Alkol içmeyi deneyenlerin % 53'ün 14–17 yaşları arasında ilk kez alkol denediği ve % 47.4'ünün en önemli alkol alma nedeninin eğlenmek olduğu saptanmıştır.

Sigara deneyen öğrencilerin denemeyen öğrencilere göre aile ortamlarında AYDA' ya göre 'iletişim', 'birlik', 'yönetim', 'yetkinlik' ve 'duygusal bağlam' boyutlarını daha düşük algıladıkları, aynı zamanda aile ortamlarında GDASDÖ'ne göre 'otoriter baskıcı tutum', 'ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık' ile 'ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluğun' daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Alkol deneyen öğrencilerin denemeyen öğrencilere göre aile ortamlarında GDASDÖ'ne göre daha fazla "otoriter baskıcı tutum", "ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluk", "ilişkilerde sınırsızlık ve istismar" olduğu saptanmıştır.

Bu sonuçlar sigara ve alkol ile ilgili önleme çalışmalarının üniversite yıllarında da sürdürülmesinin ve gerek önleme, gerek tedavi aşamasında aile etkisinin göz önüne alınmasının önemini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Üniversite öğrencileri, sigara-alkol kullanımı, aile, aile sorunları

SUMMARY

THE RELATIONSHIP OF CIGARETTE-ALCOHOL AND FAMILY PROBLEMS AMONG UNIVERSITY STUDENTS

Kolay Akfert, Serpil

Master of Arts, Psychological Counselling and Guidance

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Ebru ÇAKICI

July 2008, 122 pages

The aim of this study is to show the relationship between cigarette and alcohol use and family problems among university students. The sample of the study is formed by total of 192 students from Near East University Psychology Department. To collect data we used a questionnaire form asking questions about sociodemographic features and cigarette and alcohol use of the students, and 'Family Structure Assessment Device' (FSAD) and 'Scale for Measuring Family Problems During Adolescence' (SMFPDA). Analysis of the data is made by using frequencies, Student's t-test, one way ANOVA by SPSS program.

The mean age of the sample was 22.38 ± 2.0 and 76% were female. The lifetime prevalence of smoking at least once was 61.5%. 54.3% of the students tried cigarette for the first time when they were 16-19 years old and 40.7% tried because of curiosity. The lifetime prevalence of alcohol use among the students was 70.8%. 53% used alcohol for the first time when they were 14-17 years old, and for 47.4% the most important reason for taking alcohol was to have fun.

Students who used cigarette perceived the 'communication', 'unity', 'perfection' and 'emotional' dimensions of their families according to FSAD worse than the students who did not use. Also according to SMFPDA 'authoritarian attitudes', 'insensitivity and inconsistency in relations', and 'inharmoniousness in parental relations' were found significantly higher.

It was found that there were more 'authoritarian attitudes', 'inharmoniousness in parental relations', and 'loose boundaries and abuse in relations' according to SMFPDA among students who tried alcohol than who did not.

The results of our study emphasizes that prevention studies for cigarette and alcohol use should be continued also during the university education and the effect of family should be taken into consideration both in prevention and treatment.

Keywords: University students, cigarette-alcohol use, family, family problems

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRI ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
SUMMARY.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
BÖLÜM I	
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.6. Tanımlar.....	7
1.7. Kısaltmalar.....	8

BÖLÜM II

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Aile.....	9
2.1.1. Aile Kavramının Tanımı.....	9
2.1.2. Aile Sistemi.....	10
2.1.3. Aile Sisteminin Temel Özellikleri.....	11
2.1.4. Ailenin Yapısı ve Fonksiyonları.....	16
2.1.5. Sağlıklı ve Sağlıksız Aile Fonksiyonları ...	18
2.1.6. Ailede Çocuk Yetiştirme Tutumları.....	21
2.2. Gençlik.....	24
2.2.1. Gençlik Dönemi.....	24
2.2.2. Gençlik Döneminin Özellikleri.....	26
2.2.3. Üniversite Gençliği.....	28
2.2.4. Gençlik Döneminde Aile İlişkileri ve Sorunları.....	30
2.2.5. Gençlik Döneminde Sigara ve Alkol Kullanımı.....	34
2.2.6. Gençlerin Sigara ve Alkol Kullanımına Başlama Nedenleri	35
2.2.7. Gençlerin Sigara ve Alkol Kullanmalarında Ailesel Risk Etkenleri.....	36
2.2.7. Gençleri Sigara ve Alkol Kullanımından Koruyucu Faktörler.....	39
2.3. Konuyla İlgili Araştırmalar.....	40
2.3.1. Dünyada Yapılan Araştırmalar.....	40
2.3.2. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	42
2.3.3. K.K.T.C.’de Yapılan Araştırmalar	44

BÖLÜM III

3. YÖNTEM.....	47
3.1. Araştırmanın Modeli.....	47
3.2. Araştırmanın Yeri Ve Zamanı.....	47
3.3. Evren Hakkında Bilgi.....	48
3.4. Örneklem Seçimi.....	48
3.5. Veri Toplama Araçları.....	48
3.5.1. Kişisel Bilgi Formu	49
3.5.2. Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA)	49
3.5.3. Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği (GDASDÖ).....	52
3.6. Veri Toplama.....	56
3.7. Verilerin Değerlendirilmesi.....	56

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	58
4.1.Yaygınlık Tabloları.....	58
4.2.Karşılaştırma Tabloları.....	71
TARTIŞMA.....	84
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	92
KAYNAKÇA.....	94
EKLER.....	107
1. Kişisel Bilgi Formu.....	108
2. Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA).....	113
3. Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği (GDASDÖ).....	116

TABLOLAR DİZİNİ

		Sayfa
TABLO 1:	Öğrencilerin Sigara Deneme Durumu	58
TABLO 2:	Öğrencilerin Sigarayı Deneme Yaşı	59
TABLO 3:	Öğrencilerin Hayat Boyu ve Son 12 ay Boyunca Sigara, Kullanma Sıklığı.....	60
TABLO 4:	Öğrencilerin Son 30 Günde Sigara İçme Sıklığı...	61
TABLO 5:	Öğrencilerin Sigara Kullanma Nedenleri	62
TABLO 6:	Öğrencilerin Alkol Deneme Durumu.....	63
TABLO 7:	Öğrencilerin Alkol Deneme Yaşı	64
TABLO 8:	Öğrencilerin Hayat Boyu ve Son 12 ay Boyunca Alkol İçme Sıklığı.....	65
TABLO 9:	Son 30 Gün İçinde Alkollü İçki İçme Sıklığı	66
TABLO 10:	Öğrencilerin Hayat Boyu, Son 12 Ay ve Son 30 Gün Boyunca Sarhoş Olma Sıklığı.....	67
TABLO 11 :	Öğrencileri Alkol Kullanmaya İten En Önemli Neden	68
TABLO 12 :	Öğrencilerin Annelerinin Sigara, Alkol ve Herhangi Bir Uyuşturucu Madde Kullanma Sıklığı.....	69

TABLO 13 :	Öğrencilerin Babalarının Sigara, Alkol ve Herhangi Bir Uyuşturucu Madde Kullanma Sıklığı.....	70
TABLO 14 :	Hayat Boyu Sigara Denemeyen ve Deneyen Öğrencilerin AYDA-Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması.....	71
TABLO 15 :	Hayat Boyu Sigara Denemeyen ve Deneyen Öğrencilerin Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stres Puanlarının Karşılaştırılması.....	72
TABLO 16 :	Hayat Boyu Sigara Denemeyen ve Deneyen Öğrencilerin Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stresten Etkilenme Puanlarının Karşılaştırılması.....	74
TABLO 17 :	Öğrencilerin Alkol Kullanma Sıklığına Göre Oluşturulan Grupların AYDA Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması.....	76
TABLO 18 :	Öğrencilerin Alkol Kullanma Sıklığına Göre Oluşturulan Grupların Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stres Puanlarının Karşılaştırılması.....	77
TABLO 19 :	Öğrencilerin Alkol Kullanma Sıklığına Göre Oluşturulan Grupların Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stresten Etkilenme Puanlarının Karşılaştırılması.....	80

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. PROBLEM

İnsan uyaranlar dünyası içinde nefes almaya başladıkça çevresiyle etkileşim içine girerek varoluşunu gerçekleştirmeye çalışır. Bireyin gelişim süreci içinde biyolojik gereksinimleri temelinde süren yaşamına giderek psikolojik ve sosyal gereksinimler eklenmektedir. İnsanın bu temel gereksinimlerinin karşılandığı ilk yapı "aile"dir.

Aile " kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, fertlerinin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, fertlerin topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birim" olarak tanımlanmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1989).

Yalnızca bu tanımdan yola çıkıldığında bile, insan yaşamında ailenin yeri ve öneminin ne denli büyük olduğu görülmektedir.

Büyümenin en hızlı olduğu yaşamın ilk yıllarını aile içinde geçiren birey, tüm yaşamı boyunca da ailesiyle ilişkilerini ve bağlarını sürdürmektedir. Dolayısıyla aile yaşamındaki ilişki biçimleri, toplumdaki diğer bireylerle kurulan ilişki biçimlerini de belirleyici rol oynamaktadır (Yavuzer, 1996).

Bireyin öncelikle yakın çevresindeki sonra tüm insanlarla kurduğu ilişkilerinin temeli olan psiko-sosyal ve kişilik gelişimi, büyük ölçüde aile bireyleri ile etkileşim içinde sağlanmaktadır. Ailede farklı yaş gruplarında ve

farklı roller üstlenen, aynı evi paylaşarak bir aile ünitesi veya sistemi oluşturan bireyler söz konusudur (Yavuzer, 1996).

Aile çocuğun sağlıklı bir şekilde eğitilmesinde, gelişmesinde, korunmasında, topluma kabul edilmesinde çok kritik ve önemli bir görev üstlenmektedir. Aynı zamanda aile, yaşam döngüsünde bireyler arası etkileşimlerin yaşandığı bir dinamiktir. Bu nedenle bir diğer açıdan aile, çok çeşitli nedenlere bağlı olarak sorunların, çatışmaların, huzursuzluk ve doyumsuzlukların yaşandığı bir ortama dönüşebilmektedir (Kargı ve Akman, 2006).

Goleman'a (1997) göre aile, bireylerin öz-değerlerinin, ilk duygusal tepkilerinin, duygu ve düşünceleri ifade etme biçimlerinin oluştuğu bir düzlemdir. Bu bağlamda anne-baba, çocukların duygusal gelişiminde önemli bir model olma işlevi üstlenmektedirler. Aile sisteminin içerisinde evlilik ve anne-baba çocuk ilişkileri alt sistemleri oluşturmaktadır.

Aile sisteminin yapısını ve aile içi ilişkileri inceleyen bilim adamları uzun yıllardan beri evlilik ilişkisinde ya da anne –baba ve çocuklar arasındaki ilişkilerde yaşanan sorunların, çocukların ve gençlerin yaşamlarını doğrudan olumsuz bir şekilde etkilediği ve hatta çocuklarda ve gençlerde, kaygı, öfke, saldırganlık, uyum ve davranış bozuklukları, psikoaktif madde kullanımı, düşük akademik başarı gibi değişkenlerle ilişkili olduğu yönünde görüş birliği içindedirler (Fincham, 1998'den akt. Kargı ve Akman, 2006).

İnsanlar doğumdan ölüme kadar pek çok gelişim dönemlerinden geçerler. Bu dönemlerden en sorunlu olanı ve en zor atlatılanı gençlik dönemidir. Gençlik döneminde birey bir yandan değişim içerisinde olan bedenine uyum sağlamakta, bir yandan da farklı sosyal etkileşimler içine girmektedir. Kendi kişiliğini ortaya koymaya çalışan genç bu dönem de bir takım çatışmalar yaşar. Bu çatışmalar hem kendi içinde hem de bulunduğu çevre içindedir. Bunlara ek olarak genç gelecek kaygısını da aynı dönemde yaşamaktadır. Bütün bu etmenler birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Kişilik yapısına bağlı olarak genç ya bu sorunlara gerçekçi

çözümler arar, ya da onlardan kaçma yoluna gider. Sorunlardan kaçmanın çeşitli yolları vardır. Bunlardan biri de bağımlılık yapıcı sigara ve alkol gibi maddelerin kullanımıdır (Yavuzer, 1996; Kargı ve Akman, 2006).

Örgün bir eğitim kurumu içinde yer alan üniversite gençliği; okul dışı gençliği oluşturanlara, çalışan gençlere ve köydeki gençlere göre gençliğin kolay ulaşılabilir bir kesimini oluşturmaktadır. Eğitim sisteminin en üstünde yer alan ve bireylerin topluma yararlı olmak için hazırlandıkları üniversiteler, ülkenin geleceği için önemli kurumlardır. Ancak üniversite öğrencisi olmak, genelde ülkemizde ve diğer ülkelerde kaygı ve stres üretecek bir ortam niteliği taşımaktadır. Hatta ülkemizdeki gençler, sosyal ve kültürel bakımdan hızla değişen toplumumuzda biraz daha fazla zorlanmaktadırlar. Üniversite gençliğinin; kimlik kazanımı, yeterlilik duyguları, sevmek ve sevilme gereksinimlerini çeşitli değişimler nedeniyle tam olarak çözümleyemedikleri literatürde yer almaktadır (Akkoyun ve Dökmen, 1989; Maşrabacı, 1989; Özgüven, 1989; Yeşilyaprak, 1986; Sala, 1997).

Kimlik gelişiminde önemli bir yeri olan üniversite yaşantısı içinde birey, bir yandan kim olduğunu, yaşamdaki amaçlarını belirleyerek bireyselleşmeye; bir yandan da toplumsal yerini, mesleğe ait amaçlarını, yaşam felsefesini, cinsel kimliğini yerine oturtmaya çalışmaktadır. Bu süreç içinde bireyin ailesine olan bağlılığı da azalmaktadır. Gençlik ve yetişkinlik arasında yer alan bu dönemde, kimlik kavramıyla ilgili sorunların çözülerek tamamlanması beklenmektedir (Güven, 1989; Özgüven, 1989).

Kimlik gelişimi içinde meslek seçiminin önemli bir yeri olmakla birlikte ülkemiz koşulları nedeniyle bu grup, hangi alanda okuyacağını kararlaştırmamış olduğu için ya ebeveynlerinin isteklerini göz önüne alarak tercih yapmakta, ya da puan sıralamasına göre bir bölüme yerleşmektedir. Meslek eğitiminin 2. ya da 3. yılında olmasına rağmen, okuduğu bölümü sevmeyi belirten öğrencilerin olduğu görülmektedir (Beyazyürek, 1989; Güven, 1989).

Bireyin kimlik gelişimini tamamlaması için, bağımsızlığını kazanmış olması gerekmektedir. Toplumumuzdaki bağımlı ebeveyn ilişkisi, bireyin bağımsız olma çabalarını zorlaştırmakta ve ebeveynle arasında çatışmalara neden olmaktadır. Hatta ebeveyni otoriter, baskıcı, hoşgörüsüz olan gençlerin düşmanlık duyguları, saldırganlık ve şiddet eğilimleri de artmaktadır. Toplumumuzda bir meslek sahibi olan bireyler bile, ailelerine bağımsızlıklarını kabul ettirmekte zorlanmaktadırlar. Aslında genç, iç ve dış baskıların üstesinden gelerek bireyselleşmeye çalışırken kendi içinde güvensizlik, yetersizlik duyguları da yaşamaktadır. Yeni bir sosyal çevreye giren, yeni arkadaşlar edinme ve kabul görme çabaları içindeki gencin yaşadığı duygular, onun bu ortama uyum sağlamasını da güçleştirmektedir. Gençlerin bazıları bu sorunlarla sağlıklı olarak baş edebilirken, bazılarının yalnızlığı seçtiği, bazılarının ise meydan okuyarak ve riskli davranışlar sergileyerek kimliğini ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir (Baykara, 1989; Beyazyürek, 1989; Güven, 1989; Özer, 1989). Bu sırada cinsel kimliğini bulma, karşı cinsle iletişim kurma ve kendini bu alanda kabul ettirme çabaları süren bireyin, yaşadığı değişimler nedeniyle kaygı, huzursuzluk, gerginlik duyguları da artış göstermektedir. Gençler, ailelerinin kendilerine saygı duymadığını, güvenmediğini, kendi kendilerine karar vermelerine engel olduklarını ve aşırı koruyucu tutum sergilediklerini; bu nedenlerle de engellenme duygusuyla beraber yoğun anksiyete, gerginlik, mutsuzluk ve öfke yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sorunlar karşısında baş etme güçlüğü çeken gençlerin alkol, sigara, esrar gibi yollara başvurdıklarını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. (İmamoğlu ve Gültekin, 1993; Yeşilyaprak, 1986).

Ailenin, gençlerin yaşamındaki gelişimsel işlevinin önemi nedeniyle, bu araştırmanın problemini, üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi oluşturmaktadır.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI:

Üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanma davranışları ile aile sorunlarını algılamaları arasındaki ilişkinin belirlenmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin sigara- alkol kullanma durumları nasıldır?
2. Üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanımları ile aile sorunları arasında ilişki var mıdır?
3. Üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanımları ile aile sorunlarından etkilenme düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Sanayileşme ve teknolojiadaki hızlı değişmelerle bilgi çağını yakalamaya çalışan ve özellikle bu çağı yaşayan toplumlarda, gençler arasındaki sigara-alkol kullanımının yaygın hale geldiği gözlenmektedir. Bu sebeple toplumun temel yapı birimi olan aileye yönelik koruyucu ve önleyici eğitim hizmetlerinin planlanması ve gerçekleştirilmesinde, ailenin içsel psikolojik süreçlerine ve bireylere ilişkin bilgi birikimine gereksinim duyulmaktadır.

Sorunun niteliği ne olursa olsun çözümü sorunun kaynağına inmektedir. Son yıllardaki anlayışa göre sorunun kaynaklarından biride aile ve ailede yaşanan bozuk ilişki biçimleridir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, üniversite öğrencilerinin aile ile ilgili problem alanlarını belirlemeyi ve bu alanların, öğrencilerin sigara-alkol kullanmalarına olan etkisini ortaya koymayı sağlayacaktır.

Bu sonuçlar doğrultusunda gençlerin aile sorunlarının alkol –sigara kullanımı ile nasıl bir ilişki içinde olduğu tespit edilip, risk grubu oluşturan

gençlere bu konuda yardım ve rehberlik etmeyi daha bilinçli bir biçimde yapabilme olanağı tanıyacaktır. Bu nedenle bu araştırma sonucunda elde edilen bulguların gençlerin ana babalarının ve öğretmenlerinin, gençlere yapacakları yardımda daha bilinçli hale gelmelerine imkân sağlayacağı umulmaktadır. Ayrıca araştırma bulgularından, okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Servislerindeki danışma hizmetlerinde kullanılmak üzere faydalanılabilir. Araştırma, Türkiye ve KKTC’de sigara-alkol kullanımı ve aile ile ilgili yapılan çalışmalar için de önemli bir veri kaynağı niteliği taşımaktadır.

1.4. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI

1. Araştırmaya katılan öğrenciler veri toplama amacıyla uygulanan ölçme araçlarındaki sorulara yansız ve samimi yanıt vermişlerdir.
2. Araştırmada kullanılan ölçme araçları, araştırmanın amacına yönelik veriler toplama bakımından uygundur.

1.5.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Bu araştırma 17 Mart- 29 Mart 2008 tarihleri arasında Yakın Doğu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümüne devam eden öğrencilerden elde edilen veriler ile sınırlıdır.
2. Araştırma 2007–2008 öğretim yılına ilişkin bulgularla sınırlıdır.
3. Araştırma, öğrencilerin aile yapılarını ve aile sorunlarını belirleyen ölçme araçlarında belirlenmiş olan sorular çerçevesinde sınırlıdır.
4. Araştırma için yapılan literatür taraması 1980-2007 yılları arasındaki verilerle sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Bu araştırmada yer alan kavramlar aşağıda tanımlandıkları anlamlarda kullanılmıştır.

Aile: Aile, kan bağı, evlilik ve diğeryasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşıyan bireylerden oluşarı; bireyin, cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı topluma uyum ve katılımının sağlandığı ve düzenlendiğı temel bir toplumsal birimdir (DPT, 1989).

Aile Sorunları: Aile içi etkileşimin bozuk olduğı alanları belirtmektedir. Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeğı'nde (GDASDÖ) ve Aile Yapısını Değerlendirme Aracında (AYDA) var olan alt boyutlardaki maddeleri ifade etmektedir.

Alkol Kullanımı: Bu araştırmaya katılan öğrencilerin hayat boyu, son 12 ay ve son 30 gün boyunca kaç kez alkollü bir içecek kullandıklarını ve kaç kez sarhoş olduklarını belirtmektedir.

Fonksiyonel Aile: İşlevlerini beklenen düzeyde yerine getiren ailedir (Bulut, 1990).

Fonksiyonel Olmayan Aile: Aile içi etkileşimin bozuk olması nedeni ile işlevlerini yerine getiremeyen ailedir (Bulut, 1990).

Gençlik: Ergenliğide kapsayan ve üst yaş sınırının geniş olduğı bir çağdır (Kulaksızoğlu, 2006).

Sigara Kullanımı: Bu araştırmaya katılan öğrencilerin hayat boyu, son 12 ay ve son 30 gün boyunca kaç kez sigara kullandıklarını belirtmektedir.

1.7. KISALTMALAR

Akt : Aktaran

AYDA : Aile Yapısını Değerlendirme Aracı

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

ESPAD : Alkol ve Diğer Maddelerle İlgili Avrupa Okullarında Anket Projesi

GDASDÖ : Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği

K.K.T.C : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

ss : Sayfa sayısı

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

UNFPA : Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

BÖLÜM II

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 AİLE :

2.1.1.Aile Kavramının Tanımı:

İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özellik; sosyalleşmesine yardım eden, ilişkileri yaşadığı ve bilgileri öğrendiği “aile” kurumu içinde doğmasıdır. Çünkü insanlar, temel ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü kendi ailesi içinde karşılarlar. Bu sebeple “aile kavramı”, diğer canlıların tersine insan için ayrı bir önem taşımaktadır (Nazlı, 2001; Tınaz, 1997).

Aile birimindeki üye sayısı kaç ve ne türden olursa olsun (yani çocuksuz, tek ebeveynli, çekirdek, geniş, hiç evlenmemiş vs. aile biçimleri olduğu gibi) bugün aile kavramı çok çeşitli birleşimleri, yakın ve etkili ilişkilerin kalıcılığı ölçüsüne bağlı olarak içine almaktadır. Yoksa sözcük ne kadar sıklıkla kullanılırsa kullanılsın, aile olgusunun tanımı konusunda, ne sokaktaki insanlar ne de aile ile ilgili akademik veya mesleki olarak ilgilenenler arasında görüş birliği ummak akılcı değildir. Aynı zamanda tipoloji ölçütleri de son derece çeşitlidir. Örneğin; aileleri büyüklüklerine, evlilik bağlarına, güç ilişkilerine, fonksiyonlarına vs. göre sınıflandırmak ve bunlara göre aileyi tanımlamak en yaygın olanlardandır (Gülerce, 1996).

Devlet Planlama Teşkilatı Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu tarafından verilen tanıma göre aile; kan bağı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireyin, cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı topluma uyum ve katılımının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir (DPT, 1989).

Değişik perspektifler ışığında incelenen aile kavramını sosyologlar, “biçimsel birleşme ve bilinçli toplu ilgiden çok üyeleri arasında duygular

üzerine kurulmuş yakın ilişkilerin bulunduğu temel gruplar” olarak tanımlamaktadır. Antropologlar ise aileleri daha çok, insan ırkının ürettiği ve geliştiği yapılar olarak değerlendirmektedir (Miller ve Miller, 1980).

Sistem perspektifine göre ise aile; bir geçmişi paylaşan, duygusal bağı olan, bireysel aile üyelerinin ve ailenin bütünü ihtiyaçlarını karşılamak için stratejiler planlayan bireylerden oluşmuş karmaşık bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Özgüven, 2000))

2.1.2 Aile Sistemi

Genel olarak bir sistemi belirleyen özelliklerin aile sistemi için tanımlanması ve bir özelliğin işlevinin açıklanması, aileyi sistem olarak anlamak için gereklidir. Ailenin bir sistem olarak incelenmesi 1940’lı yıllarda biyolog Ludwig von Bertalanffy’nin sistem üzerine yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Bertalanffy’e göre insan yaşantısında da tıpkı insan organizmasında olduğu gibi birbirinden bağımsız parçalar, sürekli ve karşılıklı olarak birbirleriyle etkileşmekte ve bir bütünü oluşturmaktadırlar (Nazlı, 2001; Özgüven, 2000).

Sistem teorisi döngüsel nedensellik ilkesine dayanmaktadır. Bir aile üyesinin davranışı tüm aileyi etkilemektedir. Buna ek olarak, sistem teorisi, bireylerden ziyade fonksiyonlar üzerine odaklanmaktadır. Bu açıdan problemleri bireyler aile etkileşim kalıplarıyla anlaşılmaktadır (Nystul, 1993). Aile yaşam döngüsünün bir bölümündeki zorunlu değişiklik aile içinde yoğun (şiddetli) stres yaratabildiği gibi çatışmaya da neden olabilmektedir. Bazen ailenin semptomları üzüntülü bir olayda ortaya çıkabilmektedir. Bir başka deyişle, aile semptomları fonksiyonelsizliğin bir göstergesidir ve strese neden olmaktadır (Nazlı, 2001; Özgüven, 2000).

Aldous, gelişimsel perspektifte ailenin sistem olarak anlaşılmasını sağlayan kavramları tanımlamıştır. Bu kavramlar, bağlılık, seçici sınır

koruması, değişime uyum yeteneği ve görev başarısı'dır (Hill ve Mattessich, 1987).

2.1.3 Aile Sisteminin Temel zellikleri

1. Sirküler Nedensellik:

Aile sistemi, bir yedeki değişimden diğer üyelerinde etkilendiği bir grupta bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri ile tanımlanmaktadır. Bir yenin davranışındaki değişiklik diğer yeleri de etkilemektedir (Levi, 1986).

2. Organizasyon:

Aile sistemini meydana getiren bireylerin ve bireyler arasındaki ilişki bağlarının diğer bir değişle ailedeki alt sistemlerin bir arada bulunmasıyla tanımlanmaktadır. Eğer sistem birbiriyle ilişki kuran birimlerden oluşmuş ise, sistemin bu ilişkiler etrafında organize olduğu belirtilmektedir. Ayrıca sistemin yeleri arasındaki etkileşimler, önceden tahmin edilebilir şekilde organize edilmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

Ackerman ve Bell (1980), ergenlikte yaşanan problemlerin değerlendirilmesi ile bağlantılı olarak ailedeki yakınlığı incelemişler ve ailenin psikolojik bir grup olduğu konusunda birleşmişlerdir. Ackerman'a göre ideal aile l denge üzerinde organize olmuştur. Bu denge anne, baba ve çocuklardan oluşmaktadır (Akt, Tınaz, 1997).

3. Bütünlük:

Aile bireyleri arasındaki duygusal bağı anlatır. Aile bütünlüğünün dört derecesi vardır. Bunlar; kopuk, ayrı, bağlı, iç içedir. Her iki uçta yer alan ailelerin (kopuk-iç içe) duygusal açıdan olumsuz bir etkileşim içinde oldukları kabul edilmektedir. Aile bütünlüğü kopuk olan ailelerde bireyler birbirlerinden habersizdirler ve aralarında duygusal bir etkileşim bulunmamaktadır. Aile bütünlüğü iç içe olan ailelerde ise bireylerin ihtiyaçları, beklentileri göz ardı edilmiştir. Bu ailelerde önemli olan bir bütün olarak ailedir. Aile bütünlüğü açısından ayrı ve bağlı özellik gösteren ailelerde ise, bireysellik de göz önüne alınır. Kararlara varılırken ailenin ve aile bireylerinin ihtiyaçlarının ve beklentilerinin eşit ölçüde, birbirlerine olumsuz yönde etki etmeyecek biçimde karşılanmasına dikkat edilir (Nazlı, 2001; Özgüven, 2000).

4. Denge:

Aile sisteminde denge; farklı durum ve konulardaki değişmeyi dengelemek amacıyla sergilenen davranışlar ve sistemin denge durumunu sabitlemek üzere yapılan davranışlar olarak değerlendirilmektedir. Ailede hastalığı veya sorunu tanımlanmış bir bireyin ortaya çıkması denge mekanizmalarının çalıştığının bir göstergesidir. Aile içinde bir bireyde gözlenen semptom, her zaman ailenin üyelerinin gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayacak değişikliklere yol açmamaktadır. Ailedeki denge mekanizmaları üyeler arasındaki sağlıklı ilişkilerin seyrini korumaya yöneliktir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

5. Geribildirim:

Bir sistemin temel fonksiyonu, içsel ortamdaki dengeyi koruyarak, devamlılığı sağlamak ya da değişime uyum sağlayarak yeni bir denge ortamı oluşturmaktır. Bu temel fonksiyonu da geribildirim süreçleri yardımıyla yerine getirmektedir. Aile ilişkiler ağı bulunan bir sistemdir. Bir aile sisteminin üyeleri

arasındaki iletişim, bilginin aktarılması ve anlamın iletilmesi yoluyla değişen şartlara uyum sağlamaktadır (Vetere ve Gale; 1987). Geribildirim, aile sisteminin dışından gelen istekler ve sistemin içsel ihtiyaçları arasındaki dengeyi sürdürmek amacıyla üyelerin birbiriyle ve çevreyle iletişim kurmasını sağlamaktadır (Tınaz, 1997).

Aile üyelerinden veya ana-baba, kardeşler türündeki alt sistemlerden gelen geribildirimler "içsel geribildirim" olarak tanımlanmaktadır. Ailede sistemin sınırlarını aşarak dış çevreden gelen "dışsal geribildirimler" de bulunmaktadır. Her iki durumda da, gelen geri bildirimler sayesinde aile üyeleri davranışlarını sürdürmekte ya da değiştirmektedirler (Miller ve Miller, 1980). Sistemin işleyişini ve karşılıklı eylemselliğe dayanan geribildirim süreci ikiye ayrılmaktadır.

Birincisi "olumlu geribildirim"dir. Olumlu geribildirim aile sisteminin değişmeden aynı şekilde işlemlerini sağlamaktadır. Bu geribildirim aile içinde kabul görmektedir. Çünkü bu bildirim, sistemin işleyişini bozmamak için aynı durumun devam ettirilmesine yol açmaktadır. Bu bildirim, sistemdeki kontrolü azaltıp, bozuk ilişkilerin korunmasına ve sürmesine neden olarak aileyi yıkıma yönlendirebilmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991; Miller ve Miller, 1980).

İkincisi ise "olumsuz geribildirim"dir. Olumsuz geribildirim, aile sisteminde gelecekte olacak çıktıları değiştirmek için önceki ve şimdiki çıktıların girdi olarak değerlendirilmesidir. Aile sistemine zarar veren çıktıların ortadan kaldırılması için verilmektedir. Kısa süreyle aile sistemindeki dengeyi bozarak aile de değişim sağlamaktadır. Uzun vadede aile sisteminde ilişkileri düzeltici ve geliştirici etkisi bulunmaktadır (Goldenberg ve Goldenberg, 1991; Miller ve Miller, 1980).

6. Bilgi:

Bilgi, aile sistemi içinde emir, karmaşıklık ve biçimsel yönlendirme anlamlarında kullanılmaktadır. Sistem yapısı içinde bilgi iletimi, sistemi oluşturan üyelerin ilişkileri ve aile kuralları etrafında anlam kazanmaktadır. Aile sistemi içindeki ilişki biçimleri, bilginin nasıl alındığı, yorumlandığı ve iletilmesiyle tanımlanmaktadır. Bu bilgi işleme sürecinde, ailenin iletişim biçimi, sistemin işlevselliğini belirleyici önemli bir unsur olmaktadır (Miller ve Miller, 1980)

Bateson, aile sistemlerinde “bir farklılığın başka bir farklılığı yarattığı” tezini savunmaktadır. Dolayısıyla bir jest, mimik ya da gülümseme ile giren yeni bilgiler çevresel girdilerin farklılığına işaret ederek aile sisteminde var olan durumu değiştirebilmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

7. Kurallar:

Aile kurallar tarafından yönetilen bir sistemdir. Ailedeki bireylerin davranış biçimlerini belirleyen yönetsel prensiplere “aile kuralları” denmektedir. Aile kuralları toplum içindeki normlar gibi işlemektedir. Bu kurallar, sisteme dahil olan üyelerin rolleri ve faaliyetleri hakkında aile içinde bazı beklentilerin oluşmasını sağlayarak ailedeki iletişimi düzenlemektedir. Böylece aileler, kurallar çevresinde temellenen farklı yaşam biçimleri geliştirmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

Jackson’un ayrılık prensibi, aile üyelerinin tekrarlanan davranış biçimlerinin birbirleriyle ilişki kurduğunu belirtmektedir. Üyeler belli bir durumda repertuarlarındaki tüm davranışları gözden geçirmektense daha önce alışkın oldukları belirli davranış kalıplarıyla hareket etmekte ve birbirleriyle bu şekilde ilişkiye geçmektedirler. Eğer, evde çoğunlukla konuşulmamış ve farkında olunmayan kurallar anlaşılmaya başlanırsa, o aile için ilişki tanımı ortaya çıkmaktadır. Kurallar, aile sistemi işlevsel olduğu ölçüde değişime fırsat tanıyıp düzeni sağlamaktadır. Ailedeki tanımlayıcı

kurallar, davranış biçimlerinin değişimini tanımlarken, emredici kurallar, üyelere neyin yapılıp neyin yapılmayacağını söylemektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

İşlevsel bir ailede kurallar açık olmalıdır. Eşler; davranış, iletişim ve tavır kuralları açısından kendi aileleri arasındaki farklılıkları kabul etmelidirler. Çünkü çocukların nasıl yetiştirileceğinden, maddi kazancın nasıl harcanacağına kadar birçok konuda her ailenin farklı kuralları bulunmaktadır (Özgüven, 2000; Özgüven, 2001). İşlevsel olmayan ailelerin, işlevsel olmayan kurallara sahip olduğunu savunan Satir, bu tür ailelerde gelişmeyi ve olgunlaşmayı engelleyen üstü örtülü kuralların bulunduğunu ve bu kuralların ortaya çıkarılarak aile fonksiyonlarının düzeltilmesinin mümkün olacağını belirtmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

8. Sınırlar:

Sınır, sistemin çerçevesidir. Aile sisteminde üyeleri bir arada tutma, dış gerginliklerden koruma, madde-enerji-bilgi akışını sağlama türünde işlevlere sahiptir. Sınırlar aynı zamanda sistemin kendi bileşenlerinin de birbirinden ayrılmasını sağlamaktadır. Temel görevi, sisteme çevreden alınan nesne ve bilgilerin kabul veya reddedilmesini sağlamaktır. (Miller ve Miller, 1980; Veltre ve Gale, 1987). Sınırlar ailedeki bireylerin konum, fikir ve değerleri elde etmelerini düzenleyen fiziksel ve psikolojik limitler olarak düşünülmektedir. Aile sisteminde, bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen içsel sınırların yanında, sistemin dış çevreyle ilişkilerini düzenleyen dışsal sınırlarda bulunmaktadır. Dış sistemlerle, aile sistemini ayıran bir zar olan bu sınırın biçimi, içindeki birimlerin ayrı ya da birleşik, dış sistemlerden tamamen kopuk ya da geçirgen olup olmadığını da belirlemektedir. Çok geçirgen sınırlara sahip aileler sistem bütünlüğünü kaybederken, hiç geçirgen olmayan sınırlara sahip aileler dış sistemlerden izole olmaktadır (Miller ve Miller, 1980).

9. Açık ve Kapalı Sistemler:

Madde-enerji-bilgi bazında girdisi olup bunu çevreye çıktı olarak veren aile sistemleri "açık", dış sistemle bağlantısını kesmiş kendi sınırları içersinde kalan, organize olmamış ve zaman içinde işlev bozukluğu gösteren aile sistemleri de "kapalı" sistem olarak tanımlanmaktadır (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

Açık sistemlerde aile sisteminin, bileşenlerini dolayısıyla kendini yenilemesi mümkündür. Oysa kapalı sistemlerde dış çevreyle madde-bilgi ve enerji alışverişi çok az olduğundan ya da hiç olmadığından, aile sisteminin kendini yenilemesi ya çok uzun sürmekte ya da hiç gerçekleşmemektedir. Açık sistemler dış çevreyle bilgi alışverişi içinde iken bütünlüklerinin kimliklerini yitirmezler. Kapalı sistemler ise bütünlüklerini yitirirler. İletişim açısından açık sistemler belirgin, özele yönelik ve gelişimi özendirici özellik gösterirken, kapalı sistemlerde dolaylı, belirsiz, genele yönelik, suçlayıcı, yıkıcı ve önleyici iletişim özellikleri gözlenmektedir. Açık sistem kuralları net, güncel, insani olan ve gereksinimler değiştikçe değişirken, kapalı sistem kuralları kapalı, güncel ve insani olmayan, sabit ve eleştirileri yasaklayan türdedir. Açık sistemlerde çıktılar gerçekle bağlantılı, uygun ve yapıcı iken kapalı sistemlerde tesadüfî, kaotik, yıkıcı ve uygunsuz olmaktadır. Açık sistemler, güvenilir, kendine güvenen, kendini daha fazla tanımaya yönelik ve benlik saygısı yüksek bireyler yetiştirirken, kapalı sistemler, kendilerinden şüphe eden ve dış desteğe çok fazla ihtiyaç duyan bireyler yetiştirmektedir (Veltere ve Gale, 1987; Goldenberg ve Goldenberg, 1991)

2.1.4. Ailenin Yapısı Ve Fonksiyonları:

Saran'a göre aile, toplum sisteminin devam ve düzenini sağlayıcı bir alt sistemdir. Üyesi olduğu toplum ve toplumun kültür yapısı tarafından belirlenen yapı ve fonksiyonlara sahiptir. Bu genel fonksiyonları şöyle özetlemektedir (Saran, 1991);

- Aileyi oluşturan bireyler arasında en az bir çiftin toplumca onaylanan cinsel ilişkiyi yaşaması
- İki cins arasında ekonomik işbirliğinin kurulması
- Sıcak ve samimi bir ortamda yeni neslin büyütülmesi
- Yetişmekte olan gencin sosyalle ve kültüre edilmesi'dir

Ailenin başlıca fonksiyonları arasında ekonomik, cinsel, üreme, çoğalma ve çocuğun bakımı, eğitimi ve sosyalleştirilmesi görevleri gelmektedir. Bunun yanı sıra, koruyuculuk, psikolojik görevler gibi bir takım fonksiyonlardan da bahsedilmektedir (DPT, 1989).

Tezcan (1988), toplum sistemini etkileyecek özellikte bireylerin yetişmesinde psikososyal bir öneme sahip aile kurumunun işlevlerine, eğitim sistemi açısından yaklaşmakta ve aile ile ilgili aşağıdaki işlevleri belirtmektedir

Biyolojik İşlev: Eşlerin cinsel ihtiyaçlarının karşılanması ve nesillerin devamının sağlayacak çocuklara sahip olmaktır.

Ekonomik İşlev: Ailenin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak üretim birimi olmasıdır. Ancak bu gün çekirdek aileler, birer tüketim birimi olmuşlardır. Üretim ve bireylere yaşamı kazanmakla ilgili temel becerileri aktarma işlevi ev dışındaki kurumlara bırakılmıştır.

Sevgi işlevi: Sevgi ve güvenliğin kaynağı olarak aile çevresi bu işleviyle çocuğun kişilik gelişimini etkilemektedir.

Koruyucu İşlevi: Ailenin kendisini oluşturan üyeleri korumasıdır.

Toplumsallaştırma İşlevi: Ailenin, kültür aktarma ve çocuğa rehberlik ederek veya öğreterek normları, değerleri ve inançları kazandırma işlevidir.

Eğitim İşlevi: Ailenin çocuğun temel eğitimi yanında okulla işbirliği içinde olarak örgün eğitimiyle de ilgilenmesidir.

Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi: Ailenin ekonomik düzeyine bağlı olarak çocuğun boş zamanını değerlendirmesinde alternatifler sunma, kaynak sağlama ve model olmayı içerir.

2.1.5 Sağlıklı Ve Sağlıksız Aile Fonksiyonları:

Normallik kavramı oldukça tartışılmasına rağmen üzerinde karara varılamayan bir kavramdır. Aileler söz konusu olduğunda normallik olgusu kültürel yapıya, içinde yaşanılan zaman, yer ve koşullara göre değişebilmektedir. Aile normalitesini, ailenin sağlıklı olup olmamasına paralel gören uzmanlara göre sağlıklı aile normaldir (Tınaz, 1997).

Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlık tanımı; "kişilerin bedensel, ruhsal ve toplumsal açıdan tam bir iyilik halinde olmaları"dır. Bu tanımadan hareketle ailelerin "tam bir iyilik halinde olmaları" yani işlevlerini beklenen düzeyde yerine getirmeleri fonksiyonel (sağlıklı) aile, işlevlerini beklenen düzeyde yerine getirmemeleri fonksiyonel olmayan (sağlıksız) aile, olarak tanımlanmaktadır (Bulut, 1993).

Sağlıklı aileler; çocuklarına bilinçli ve özenle davranan ana-babanın var olduğu, yeni girişimlere atılımın ve sorun yaşayan bireyin dinlenerek desteklendiği aile ortamına sahip, içyapısı ve işleyişinde esnek olan, değişmeye açık, iş bölümüne yatkın, sözel ve sözel olmayan davranışların anlatımlarının tanımlayıcı olduğu, çocukların aileyi ilgilendiren her konuda düzeylerine uygun olarak aydınlatıldığı ve bireyselliğin gelişmesi için fırsatların yaratıldığı özellikleri içinde barındıran ailelerdir (Demirsar, 1985).

Sağlıksız aileler ise iki biçimde incelenir. İlki bireylerin kişiliklerinin belirginleşmediği ailelerdir. Bu ailelerde karşısındaki bireyin çıkarını

kendisinden üstün tuttuğunu savunan en az bir sömürücü üye vardır ve bu genellikle ebeveynlerden biridir. Ebeveynlere göre çocuklar, kendi çocukluklarında gerçekleştirememiş oldukları isteklerini gerçekleştirmek durumunda olan bağımlı varlıklardır. Birey, çocukları ve eşini kendi çocukluk ailesindeki bireyler gibi görmekte ve korkutma, utanma, küçümseme, suçlu hissettirme yöntemleriyle ailedeki üyeleri sindirmektedir (Demirsar, 1985).

İkinci tip sağlıklı ailede ise bireyler arası duygusal bağlar kopmak üzeredir. Yabancılaşma, eşler arasında başkalarıyla cinsel ilişki kurma özgürlüğü, üyelerin madde kullanımı ve suç işleme olasılığı olan, uyumsuz çocuklar üreten ailelerdir. Bu ailelerde, çoğunlukla eşler arasında ilişki problemleri yaşanmakta ve bu sebeple aile fonksiyonları yerine getirilememektedir (Demirsar, 1985).

Ackerman'a (1965) göre sağlıklı ailelerde, eşler evlilik rollerinde uyum içindedir, ortak amaç ve değerlere sahiptir, çatışmayı çözümlemede işbirliği içindedir. Eşler birbirlerine yüklenmez, olduğu gibi kabul ve saygı vardır. Suçluluk duyguları yoktur, Değişim anlayışla karşılanır ve tüm bu davranışlar iki eş arasındaki ilişkiyi geliştirmede birer araçtır. Ailede sağlıksızlık, eşlerden birinin nörotik istekleri ve diğerinin onu idare etme sorumluluğunu yüklenmesiyle başlamaktadır (Akt. Bulut, 1990).

Mishler ve Waxler (1968) ise sağlıklı ailelerdeki bireylerin davranışlarının aile içyapısındaki güç ve kontrol ile belirlendiğini belirtmektedir. Bu iki unsur, ebeveynin güç gerektiren statü düzeyi yüksek rol ve görevleriyle çocukların düşük düzey görevlerini belirtmektedir. Aile hem çocuğu hem de çevresini kontrol altında tutarak koruma ve eğitim sağlamaktadır (Akt. Bulut, 1990).

Elderkin (1975), üyelerinin isteklerini karşılayabilen ve kişiler arası çatışmaları çözümleyici davranış biçimlerine sahip aileleri "sağlıklı" olarak nitelendirmektedir. Ayrıca esneklik, ortak amaçlılık, karşılıklı anlayış ve doyum özelliklerini de belirtmektedir. Elderkin'e göre sağlıksız ailelerin, iletişim

işlevleri bozuktur. Kişiler arası ilişkiler kopuk ve kurallara bağlıdır. Belirli roller kişilerin üzerine zorla yüklenmiştir ve bu rolleri değiştirmek çok zordur (Akt. Bulut, 1990).

Glick ve Kessler (1980), esnek, paylaşılan ve eşlerin inanç sistemine uygun bir otorite yapısı olan, bağımsız ancak yakın ve sürekli ilişkileri olan, çatışmalara aşırı duyarlılık göstermeden çözüm bulma gibi özellikleri barındıran aileleri sağlıklı aile olarak tanımlamaktadır. Üyelerin açık iletişimde olmadığı, tüm aileyi ilgilendiren konularda ortak çözümün aranmadığı, üyeleri arasında gerçek yakınlık ve desteğin olmadığı aileleri ise sağlıklı olarak tanımlamaktadır (Akt. Bulut, 1990).

Fenell ve Weinhold sağlıklı ve sağlıklı ailelerin fonksiyonlarını şöyle sınıflandırmışlardır (Fenell ve Weinhold, 1989);

Sağlıklı ailelerde; sistemdeki alt sistemlerin sınırları belirgindir ve ailenin ihtiyaçlarına göre değişim göstermektedir. Ailenin kuralları açıktır ve bu kurallar sistemli bir şekilde uygulanmaktadır. Ailenin şartlarına göre yeri geldiğinde bu kurallar değiştirilebilmektedir. Aile üyeleri kendi rollerini açıkça bilmektedirler. Kişisel özerklik cesaretlendirilir ve aile olma duygusu ortaya çıkmıştır. İletişim açık ve dolaysızdır, zorlama yoktur (Fenell ve Weinhold, 1989).

Sağlıklı ailelerde ise; alt sistemlerin sınırları katı veya çok dağınıktır ve değiştirilmemektedir. Kurallar değiştirilmez ve katı bir biçimde uygulanır veya ailenin hiçbir kuralı bulunmamaktadır. Roller katı ve değiştirilemez ve aile üyeleri beklentilerinin karşılanıp karşılanmayacağı konusunda emin değildirler. Kişisel özerklik ailenin birlikteliği için feda edilmiştir veya aile biriminin yetersizliği nedeniyle özerklik istenmektedir. İletişim belirsiz ve dolaylıdır veya otoriter ve zorladır (Fenell ve Weinhold, 1989).

Sağlıklı ailelerde aile üyelerinin çeşitli ihtiyaçları karşılanmakta sağlıklı ailelerde ise ihtiyaçlar karşılanmamaktadır ve bu nedenle de semptomlu davranışlar ortaya çıkmaktadır. Aile üyeleri birlikte olma, kendini

ifade etme ve anlamlılık ihtiyaçlarını karşılamak isterler. Eğer aile üyeleri bu amaçlarına ulaşamazlarsa bunların yerine semptomlu davranışlar ortaya çıkar. Sağlıklı ve sağlıksız aileler arasındaki en önemli farklılık yalnızca bir çatışmanın olup olmamasından değil, aynı zamanda ihtiyaçlarının doyuma ulaşip ulaşmamasından dolayı da bu aileler birbirinden farklılaşır (Foley, 1989).

Sağlıksız ailelerin temelinde birbiriyle anlaşılamayan, farklı ego ideallerine sahip olan, aralarında iyi bir iletişim ve etkileşim kuramamış olan eşlerin bulunması söz konusudur. Bu doyumsuzluklar çeşitli patolojik davranışlara dönüşerek gerek eşlerde, gerekse çocuklarda bazı bozulmalara yol açabilmektedir. Yani sağlıksız aile, üyelerinde bazı patolojik durumlar yaratabilmektedir. Ancak ailenin sağlıklı ve sağlıksız olmasında dış uyaranların da etkisini göz ardı etmemek gereklidir. Aile içinde veya dışında meydana gelen hasatlık, ölüm, işsizlik, gibi sistemi etkileyen bazı olaylar geçici de olsa aile işlevlerinde bir takım bozulmalara yol açabilir. Çünkü bu durum, aile üyelerinin uyumlarını bozmaktadır (Bulut, 1993).

Sonuç olarak, aile içi ilişkilerin yapısı, ailenin işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirip getirmemesinde önemli bir belirleyici olarak görülmektedir.

2.1.6. Ailede Çocuk Yetiştirme Tutumları:

İlk sosyal deneyimlerin kazanıldığı aile ortamında çocuğun anne ve baba ile olan ilişkileri, onun benimseyeceği tutum ve davranışların temelini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra aile, çocuğa gerek ailenin gerekse toplumun bir üyesi olduğu fikrini aşılıyarak uyum biçimlerinin temelini de atmaktadır (Yavuzer, 1996).

Anne-baba-çocuk arasındaki ilişki, temelde anne ve babanın tutum ve davranışlarına bağlıdır (Yavuzer, 1996). Anne ve babalar çocuklarını

yetiştirirken gösterdikleri tutum ve davranışlarıyla çocuğun davranışlarını etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda bu tutum ve davranışlarıyla çocuklar için bir özdeşim modeli oluşturmaktadırlar. Çocuklarda yerleşen ve devamlılık kazanan pek çok davranış anne ve babalarını model almaları sonucu oluşmaktadır (Eripek, 1982; Fındıkçı, 1989).

Literatürde anne-baba tutumlarının değişik başlıklar altında ele alınıp incelendiği görülmektedir.

Yavuzer (2004), anne baba tutumlarını beş ana gruba ayırma yoluna gitmiştir. Bu tutumlar şunlardır:

Aşırı Baskılı ve Otoriter Tutum: Çocuğun kişiliğini hiçe sayan ve onun kendine güven duygusunu ortadan kaldıran tutumdur. Bu tutum da çocuğa karşı katı bir disiplin uygulanmakta ve çocuğu her türlü kurala uymak zorunda bırakmaktadır. Baskı altında yetişen çocuklar, zamanla çekingen, silik, başkalarının etkisin de kolayca kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olmakta ve genellikle isyankâr davranışlarla beraber aşağılık duygusu da geliştirebilmektedirler.

Aşırı Hoşgörülü Tutum: Aşırı hoşgörülü tutumun benimsendiği ortamda çocuğun her dediği yapılmakta ve aile üyeleri çocuğun isteklerini kayıtsız şartsız yerine getirmektedirler. Çocuk ailede söz sahibi olan tek kişi durumundadır. Bu tür ortamda yetişen çocuklar sosyal olarak uyum göstermede yetersiz kalmaktadırlar.

Dengesiz ve Kararsız Tutum: Dengesizlik ve kararsızlık, anne-babanın görüş ayrılıklarından kaynaklanabildiği gibi anne ve babanın bireysel olarak değişken davranışlar sergilemeleriyle de ortaya çıkabilmektedir. Her iki durumda da çocuk, hangi durumda nasıl davranacağını kestirememekte ve bu durum çocukta bazı iç çatışmalara, ardından da dengesiz ve kararsız bir yapının oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Aşırı Koruyucu Tutum: Bu tutum anne babanın çocuğa gereğinden fazla kontrol ve özen göstermesini içerir. Bu durumda çocuk genellikle bağımlı bir insan olur, liderlik özelliği düşük, sili bir kişiliğe sahip olur. Aile içinde ve dışında sosyal uyum problemleri yaşayabilmektedir.

Güven Verici ve Hoşgörülü (Demokratik) Tutum: Çocukların bazı kısıtlamalar dışında arzularını diledikleri şekilde yerine getirmelerine izin veren tutumdur. Evde kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları belli olup, çocuk bu sınırlar içinde özgür bırakılmaktadır. Ailede herkesin söz hakkı vardır, sevgi ve destek görmektedir. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar, ileride girişim yeteneğine sahip, özgüveni olan, kendi kendine kararlar alıp sorumluluk taşıyabilen ve bağımsızca davranabilen bir yetişkin olma şansına sahip olmaktadır.

Yörükoğlu (2003), disiplin açısından ele aldığı aile tutumlarını şu üç başlık altında incelemektedir:

Sıkı Tutum: Bu tutumda anne -baba çocuğu kendi belirlediği kalıba göre yoğurma amacındadır. Çocuk sürekli kontrol altında tutulmaktadır. Eğitimde ceza ön planda olup, suçla orantısızdır. Çocuğa tanınan haklar en aza indirgenmiş ve özgürlük sınırları önemli ölçüde daraltılmıştır.

Gevşek Tutum: Bu tutumda disiplin yok denecek kadar azdır. Çocukların en olumsuz davranışları bile hoşgörülle karşılanır. Çocuğa sınırsız haklar tanınır.

Tutarsız Tutum: Disiplin vardır ama ne zaman ve nerede uygulandığı belirsizdir. Anne-baba aşırı hoşgörü ve sert cezalandırma arasında gidip gelen bir tutum sergilemektedir.

Jersild (1983), sevgi ve şefkat göstermesini, çocuğa bir insan olarak saygı duymasını, onunla arkadaşlık etmekten zevk almasını, ona yol gösterip destek olmasını bilen ana- babalar için "psikolojik anne-baba" teriminden bahsetmektedir. Biyolojik anne-babadan farklı olarak psikolojik anne-baba,

biyolojik olarak çocuğu olsun veya olmasın sayılan bu niteliklere sahip olan, özetle sevmeye yeteneği olan anne-baba'dır.

Uzmanlar çocuğu sevgi ve sevecenlikle ele alan, ona ilgi ve şefkat gösteren anne-babaların, çocuğu "kabul eden" anne-babalar oldukları görüşünde birleşmektedirler (Yavuzer, 1996; Jersild, 1983; Uluğtekin, 1984). Bunun tam tersi, ilgi ve şefkat göstermeyen, çocuktan yaşının üstünde davranışlar bekleyen, fiziksel ve psikolojik olarak ağır cezalar veren, çocuğun bedensel ve psikolojik gereksinimlerini aksatarak, düşmanca bir tavır takınan anne-babalar "reddeden anne-baba" olarak ele alınmaktadır (Yavuzer, 1996; Uluğtekin, 1984). Sevgi atmosferi içinde yetişen diğer bir değişle, kabul edilen çocuklar genellikle sosyalleşmiş, iş birliğine hazır, arkadaş canlısı, duygusal yönden dengeli ve kararlı bireyler olmakta ve hepsinden önemlisi sağlıklı bir kendine güven duygusu geliştirip, kendini kabul etmeyi öğrenme şansına sahip olmaktadır (Jersild, 1983). Sevgiden yoksun büyüyen, başka bir değişle reddedilmiş çocuklarda ise, anksiyete, güvensizlik duyguları, kıskançlık, yalnızlık, vicdan (iç kontrol), gelişiminde yavaşlık gibi özelliklere rastlanmaktadır. Literatürde annesi-babası tarafından reddedilen, ilgi ve şefkat gösterilmeyen çocuklarda saldırganlık eğilimlerinin daha fazla olduğu belirtilmektedir (Uluğtekin, 1984; Batlaş ve Batlaş, 1991).

2.2.GENÇLİK

2.2.1 Gençlik Dönemi

Ergenlik, gençlik çağı içersinde, biyolojik, fizyolojik ve psikolojik değişimlerin yaşandığı özel bir dönemdir. Gençlik ise ergenlik dönemini kapsayan, toplumsal olgunluğu da içeren ve üst yaş sınırının daha geniş olduğu bir dönemdir. Dolayısıyla gençlik kavramı, ergenlik kavramı yerine kullanılabilir (Kulaksızoğlu, 2006; Özyurt ve Doğan, 2002).

Dilimizde ergenlik, delikanlılık ve yeniyetmelik gibi terimlerde karşılığını bulmuş olan gençlik dönemi, çocukluktan genç erişkinliğe geçiş dönemi olarak

kabul edilir. Bu dönem, puperte ile başlar ve gencin ebeveyn denetiminden bağımsızlığını kazanması ile son bulur. Bu dönemin tanımı, çeşitli faktörlerden ve kültürel farklılıklardan etkilenmektedir. Bununla birlikte fizyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal değişiklikler bu dönemin değişmez özelliğidir (Adams, 1983; Bertan ve arkadaşları, 2001; Ekşi, 1990).

Gençliğin tanımı ve hangi yaşları kapsadığı ile ilgili olarak literatürde değişik açıklamaların bulunduğu görülmektedir. Gençlik, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir (Yörükoğlu, 2004). Batı dillerinde "adolescence" kelimesi ile karşılık bulan gençlik, genellikle ilk ergenlik belirtileri ile başlayıp büyümenin durmasına kadar devam eder. Ancak ergenliğin yaş olarak ne zaman başlayıp ne zaman bittiği konusunda farklı görüşler mevcuttur. UNESCO tarafından gençlik 15-25 yaşları arası olarak nitelendirilirken (Yörükoğlu, 2004; Kulaksızoğlu, 2006). Devlet Planlama Teşkilatı raporunda (1983), "buluğa erme sebebiyle biyolojik ve psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan 12-24 yaş arasında kalan gruptur" denilmektedir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), 10-19 yaşları arasını ergenlik yılları, 15-24 yaşları arasını gençlik yılları, 10-24 yaşları arasındaki kişileri "genç insan" olarak kabul etmektedir. Her ne kadar gençliğin hangi yaş aralığını kapsadığı konusunda bir birlik oluşmamış olsa da gençlik dönemi en çok yaş dikkate alınarak birtakım düzenlemelere tabi tutulmuştur.

Özetle gençliği, biyolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlayabiliriz. Bu dönemde genç, o zamana kadar geçirdiği tüm gelişim dönemlerini yeniden yaşar. Tüm gelişim basamaklarında edindiği olumlu veya olumsuz nitelikleri yeni baştan sergileyerek yeniden harman eder, örgütler, bir bütünde birleştirir, yani kendine özgü bir benlik oluşturmaya çalışır (Yörükoğlu, 2004; Yavuzer, 2002).

2.2.2 Gençlik Döneminin Özellikleri:

Literatürde gençlik döneminin genellikle üç devreye ayrılarak incelendiği görülmektedir.

Birinci Devre:

12–15 yaşlarını kapsayan bu dönemin en belirgin özelliği, puberteyle birlikte ortaya çıkan biyolojik değişikliklerin yarattığı baskıya karşı gencin uyum ve baş etme çabalarıdır (Çuhadaroğlu, 2000). Genç için bedensel ve biyolojik değişmelerin ön planda olduğu bu dönemde olumsuz davranış ve tepkilerin fazlaca olduğu görülmektedir. Yaşam boyu taşınacak olan fiziksel özelliklerin kabullenilmesi söz konusu olduğu için gencin tüm ilgisi bedenine dönüktür. Yeni bir beden imgesi edinme ve buna alışma çabaları esnasında bedeni içinde kendine yabancılaşabilir. Genç bireyin kendi bedenine yönelik algılayışları ile çevresindekilerin bedenini algılayışları arasındaki ilişki yoğunluk kazanmıştır (Koptagel İlal, 1991; Yörükoğlu, 2004). Bu dönem de birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişimi, beden imgesinin değişmesinin yanı sıra gencin kendisi ile ilgili yeni bir yanının daha farkına varmasına, kendisini çocukluktan farklı bir kız ya da erkek kimliğinde algılamasına yol açmaktadır. Beden görünümünün değişmesi, dürtülerin artması, cinsel kimliğin daha fazla hissedilmesi genci sosyal olarak da yeni bazı roller edinmesi gerçeği ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu da ayrıca gerginlik yaratan bir durumdur. Ancak bu dönemde karşı cinse yönelmeden çok, aynı cinsten bir ya da iki kişiyle yakın arkadaşlık kurma eğilimleri daha fazladır. Karşılıklı olarak duygu ve düşünceleri paylaşma ile yardımlaşmaya dayalı arkadaşlıklar bir yandan gencin insan ilişkilerinde yakınlık kurabilme becerisini geliştirirken diğer yandan başkalarının gözüyle kendisini görebilme imkânı da sağlamaktadır (Çuhadaroğlu, 2000; Spenle, 1980).

Fiziksel değişikliklerin yanı sıra bu dönemde zihinsel gelişim basamaklarının sonuncusu olan soyut kavramları düşünebilme yetisi

gelişmeye başlamaktadır. Bu zihinsel gelişim de gencin zaman kavramının farkına varmasına, şimdiki zamanın ötesinde düşünmeye başlayıp gelecekle ilgili kaygılar duymasına neden olabilmektedir (Çuhadaroğlu, 2000).

İkinci Devre:

15–18 yaşlarını kapsayan bu dönem, gerek olgunlaşmanın, gerekse öğrenmenin etkisiyle uyum becerilerinin daha iyi kullanılabildiği bir dönemdir. Genç, pubertal değişiklikleri ve bilişsel gelişimini tamamlamıştır. Cinsel kimlik gelişimi bu dönemin önemli konularındandır. Karşı cinse ilgi duyma ve tanımaya çalışma bu dönemde önem kazanmaktadır (Özbay ve Öztürk, 1995; Çuhadaroğlu 2000).

Bu dönemde, gençlerin aileden bağımsız olma istekleri artmakta ve buna yönelik çelişkili duygular yaşamaktadırlar. Genç bir yandan aileden uzaklaşma, bağımsız karar verebilme, kendi seçimini yapabilme, kendi değer yargılarına sahip olma gereğini duymakta, diğer yandan da ailesinin desteğine ve sevgisine ihtiyaç duymaktadır. Bu dönemde anne ve baba karşısında farklı bir birey olma ve bunu onlara kabul ettirme çabası gençleri sık sık ebeveynleriyle çatışmaya itmektir. Gencin bu süreci yaşamasını anlayışla karşılayıp, bu dönemin özelliklerini gence uygun bir şekilde anlatan ebeveynler, fazla çatışma yaşamadan, bu dönemin atlatılmasına yardımcı olmaktadır. Genç bu sayede bireyselliğini kazanabilmekte ve otorite karşısında uygun tavır almayı öğrenebilmektedir. Ancak ebeveynler ayrışma sürecini kendileri için tehdit gibi algılar ve gence sert tepkiler gösterirlerse, hem ayrılma-bireyselleşme süreci uzamakta hem de çıkan otorite çatışmaları gencin ruhsal yapısında iniş çıkışlara sebep olmaktadır. Ayrıca mizaç değişikliği, aşırı tepkisellik, depresyon ya da evden kaçma, alkol, sigara ve madde kullanımı gibi davranışlara neden olabilmektedir (Çuhadaroğlu, 2000; Ekşi, 1990; Ekşi, 1999; Adams, 1983).

Aileden ayrışma ve bağımsızlık kazanma çabaları bu dönemde gençler için arkadaş gruplarının çok fazla önem kazanmasına neden olmaktadır (Ekşi, 1990).

Üçüncü Devre:

18 yaş dolayında liseyi bitirmeyle başlayıp yirmili yaşlarda da devam eden bu dönemin en önemli özelliği, kimlik oluşumudur. Kimlik; gencin "ben kimim?", "ne olacağım?" sorularına güven duyarak, aynılık ve süreklilik içinde cevap verebilmesi durumudur. Genç kendine ait bir değerler sistemi oluşturarak kimliğini kazanmaktadır. Mesleki kimlik edinme, meslek alanında kendini tanımlama da bu dönemde gerçekleşmektedir. Bu dönemin ne kadar süreceği kişiden kişiye değişmekle birlikte, bireyin erişkin psikolojik olgunluğu kazanıp, toplum içinde erişkin rollerini almaya hazır duruma gelmesiyle sona ermektedir (Çuhadaroğlu, 2000; Ekşi, 1990).

Gençler bu dönemde, bireyselliklerini ve kişisel değerlerini de kapsayan fiziksel, zihinsel ve duygusal kapasiteleri hakkında yeni farkındalıklar kazanmaktadırlar. Bu dönemde yaşanan ciddi karmaşalar ise tüm süreci etkileyerek gelişimi durdurabilmektedir. Kimliğini bulma ve kendisi olma arayışları içinde olan gence, ailesi ve yakın çevresi tarafından gereken dengeli ve tutarlı yaklaşım gösterilmez, bağımsızlaşması için denemeler yapmasına izin verilmez ise, bu dönemde sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda da sigara, alkol, madde kullanımı ve abartılı cinsel davranışlar v.b. görülmektedir (Polvan, 2001; Çuhadaroğlu, 2000; Ekşi, 1990).

2.2.3 Üniversite Gençliği

Örgün bir eğitim kurumu içinde yer alan üniversite gençliği; okul dışı gençliği oluşturanlara, çalışan gençlere ve köydeki gençlere göre gençliğin kolay ulaşılabilir bir kesimini oluşturmaktadır. Eğitim sisteminin en üstünde yer

alan ve bireylerin topluma yararlı olmak için hazırlandıkları üniversiteler, ülkenin geleceği için önemli kurumlardır. Ancak üniversite öğrencisi olmak, genelde ülkemizde ve diğer ülkelerde kaygı ve stres üretecek bir ortam niteliği taşımaktadır. Hatta ülkemizdeki gençler, sosyal ve kültürel bakımdan hızla değişen toplumumuzda biraz daha fazla zorlanmaktadırlar. Üniversite gençliğinin; kimlik kazanımı, yeterlilik duyguları, sevmeye ve sevilme gereksinimlerini çeşitli değişimler nedeniyle tam olarak çözümleyemedikleri literatürde yer almaktadır (Akkoyun ve Dökmen, 1989; Maşrabacı, 1989; Özgüven, 1989; Yeşilyaprak, 1986; Sala, 1997).

Kimlik gelişiminde önemli bir yeri olan üniversite yaşantısı içinde birey, bir yandan kim olduğunu, yaşamdaki amaçlarını belirleyerek bireyselleşmeye; bir yandan da toplumsal yerini, mesleğe ait amaçlarını, yaşam felsefesini, cinsel kimliğini yerine oturtmaya çalışmaktadır. Bu süreç içinde bireyin ailesine olan bağlılığı da azalmaktadır. Gençlik ve yetişkinlik arasında yer alan bu dönemde, kimlik kavramıyla ilgili sorunların çözülerek tamamlanması beklenmektedir (Güven, 1989; Özgüven, 1989).

Kimlik gelişimi içinde meslek seçiminin önemli bir yeri olmakla birlikte ülkemiz koşulları nedeniyle bu grup, hangi alanda okuyacağını kararlaştırmamış olduğu için ya ebeveynlerinin isteklerini göz önüne alarak tercih yapmakta, ya da puan sıralamasına göre bir bölüme yerleşmektedir. Meslek eğitiminin 2. ya da 3. yılında olmasına rağmen, okuduğu bölümü sevmediğini belirten öğrencilerin olduğu görülmektedir (Beyazyürek, 1989; Güven, 1989).

Bireyin kimlik gelişimini tamamlaması için, bağımsızlığını kazanmış olması gerekmektedir. Toplumumuzdaki bağımlı ebeveyn ilişkisi, bireyin bağımsız olma çabalarını zorlaştırmakta ve ebeveynle arasında çatışmalara neden olmaktadır. Hatta ebeveyni otoriter, baskıcı, hoşgörüsüz olan gençlerin düşmanlık duyguları, saldırganlık ve şiddet eğilimleri de artmaktadır. Toplumumuzda bir meslek sahibi olan bireyler bile, ailelerine bağımsızlıklarını kabul ettirmekte zorlanmaktadırlar. Aslında genç, iç ve dış baskıların üstesinden gelerek bireyselleşmeye çalışırken kendi içinde güvensizlik,

yetersizlik duyguları da yaşamaktadır. Yeni bir sosyal çevreye giren, yeni arkadaşlar edinme ve kabul görme çabaları içindeki gencin yaşadığı duygular, onun bu ortama uyum sağlamasını da güçleştirmektedir. Gençlerin bazıları bu sorunlarla sağlıklı olarak baş edebilirken, bazılarının yalnızlığı seçtiği, bazılarının ise meydan okuyarak ve riskli davranışlar sergileyerek kimliğini ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir (Baykara, 1989; Beyazyürek, 1989; Güven, 1989; Özer, 1989).

Bu sırada cinsel kimliğini bulma, karşı cinsle iletişim kurma ve kendini bu alanda kabul ettirme çabaları süren bireyin, yaşadığı değişimler nedeniyle kaygı, huzursuzluk, gerginlik duyguları da artış göstermektedir. Gençler, ailelerinin kendilerine saygı duymadığını, güvenmediğini, kendi kendilerine karar vermelerine engel olduklarını ve aşırı koruyucu tutum sergilediklerini; bu nedenlerle de engellenme duygusuyla beraber yoğun anksiyete, gerginlik, mutsuzluk ve öfke yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sorunlar karşısında baş etme güçlüğü çeken gençlerin alkol, sigara, esrar gibi yollara başvurdıklarını gösteren çalışmalar da vardır. Ebeveynlerin bu konuda bilinçlendirilerek desteklerinin alınması da, bireyin bu dönemi daha ılımlı geçirmesini sağlayacaktır (İmamoğlu ve Gültekin, 1993; Yeşilyaprak, 1986).

2.2.4. Gençlik Döneminde Aile İlişkileri ve Sorunları

Gencin davranışlarına rehberlikte bulunacak birçok değerler kazanma ve sosyal yönden sorumluluklarını öğrenmesine yardımcı olacak birilerine ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacını karşılayan ve gencin yaşamında etkili olan ilk toplumsal kurum ailedir (Yavuzer, 2004).

Gencin kişiliğinin biçim ve renk kazanmasında kalıtımla aktarılan yapısal ve işlevsel özelliklerle, doğal ve toplumsal ortamdan kaynaklanan etkenlerin yaklaşık olarak yarı yarıya rol oynadığı kabul edilmektedir. Bedensel ve ruhsal gelişmeyle ilgili olan varsayımların çoğu, kişiliğin gelişmesinde doğumla gelen yapısal ve işlevsel özellikleri içeren güçlerin önemli rol oynadığını, bu güçlerin aracılığıyla doğal ve toplumsal ortamın etkili olduğunu öne sürmektedir.

Toplumsal ortamın etkisi, ailenin çocuğa, gence karşı tutumu ve yaklaşımı ile başlamaktadır (Köknel, 2001).

Gençlerle çalışan uzmanlar sorunlu gençlerin, sorunlarının büyük oranda aile çatışmalarından kaynaklandığını belirtmektedirler (Eryüksel, 1996). Gencin ailesinde yaşadığı ilişkilerin, gencin kişilik yapısını biçimlendirmede önemli olduğu belirtilmektedir (Yavuzer, 1996).

Gençlik dönemi gencin kimlik formasyonunu kazandığı ve bu formasyon için değerlerini, fikir ve tutumlarını şekillendirdiği bir dönemdir. Gencin kişilik yapısını biçimlendirmede etkili olan aile ortamında üyelerin birbiriyle kurduğu ilişkiler sonucu duygusal bir atmosfer oluşmaktadır. Gencin bu havayı algılama biçimi, olgunlaşma sürecinde duygusal, tutumsal ve davranışsal etkilere yol açmaktadır (Dreyfus, 1976'dan Akt. Tınaz, 1997).

Çocukların ergenlik dönemine girmesi, aile sisteminin organizasyon esnekliğini test etmek için en uygun dönem olarak belirtilmektedir. Aile yapısının ve fonksiyonlarının değişiminin gerekli olduğu bu dönem, ebeveyn çocuk ilişkisinde, gencin aile sistemi dışına çıkması ve yeniden girmesi gibi değişikliklere izin verildiği, eşlerin orta yaş, evlilik ve meslek konularında yeniden düşünmeye başladığı ve eşlerin kendi ana babalarının bakımını üstlendiği bir dönemdir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

Havighurst, gençlik döneminde gencin gelişimsel ödevini, ana- babaya bağımlılıktan sıyrılabilme olarak tanımlamaktadır. Sağlıklı bağımsızlık ise, gencin yaşantısında önemli yeri olan kişilerle ilişkilerini zedelemekten yaşamını bir yetişkin olarak sürdürebilmek için gerekli olan becerileri edinebilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesi ile oluşmaktadır (Atakan, 1987).

Gençlik dönemi, gençlerin ebeveynleri tarafından stres dolu olarak algılanmaktadır. Gecas ve Pasley'nin bir araştırmasında, babalar %64, anneler % 62 oranla ana-babalığın en zor dönemini, çocukları ergenliğe geçtiğinde yaşadıklarını belirtmektedirler. Anne babalar algıladıkları bu zorluğu iki temel nedene bağlamaktadır. Bunlar gençlerin üzerindeki

kontrollerinin azalması ve gençlerin özgürlüklerinin artması nedeniyle onların temel güvenliği için endişe duymalarıdır (Gaces ve Seff, 1990).

Ekşi (1982), gencin ailesiyle ilişkilerini üç grupta incelemiştir. İlk gruptaki görüşe göre; ilişkiler, gencin bireyselliğini kazanmak için ebeveyninin otoritesine başkaldırmasıyla başlayan “yabancılaşma” duygusunun egemenliğinde sürmektedir. 1960’lardaki gençlik hareketleri, dönemin politik ve toplumsal otorite sembollerine değil aslında ailenin otoritesine başkaldırmanın bir uzantısı olarak görülmektedir. Gençlik döneminde, ana baba otoritesi yerini akran gruplarının otoritesine bırakmaktadır. Tüm gruplar bir lidere ihtiyaç duymaktadırlar. Oysa ailede anne ve baba olmak üzere iki lider bulunmaktadır. Ancak gençlik döneminde, ana-babanın yerine lider özellikte akran bireyler geçmektedir. Ailenin bu dönemde sağlıklı fonksiyon gösterebilmesi için ana-baba arasında güçlü koalisyonun bu dönemde de korunması ve devam ettirilmesi gerekmektedir. Her açıdan hızlı gelişen gençlerin temel ihtiyacı ana-baba ilişkisinde kararlılığı gözlemlemektir (Ekşi, 1982).

Bu dönemde aile yapısının sürekliliği, çocukların ihtiyaçlarının karşılanması, ebeveyn olarak eşlerin koalisyonunda olması, kuşaklar arası sınırların korunması, cinsiyete bağlı rollerle ilişkili temel fonksiyonların çocuklara aktarılmasıyla sağlanmaktadır (Ekşi, 1982).

Aile ve genç ilişkilerini tanımlayan ikinci görüş ise gençlik döneminde aileyle ilişkilerin çocukluktaki ilişki biçimlerinin devamı şeklinde olduğu yönündedir. Son görüş ise, ilk görüşün aksine gençlerin aile ilişkilerinde ana-babaya yabancılaşma yerine ana -babadan farklılaşma olduğu şeklindedir. Bu görüşe göre gençler çift oryantasyonludur. Sosyal yaşamlarını düzenlemede ve günlük yaşamda arkadaşlarının görüşlerini alır ve değerlerini benimserken; gelecekteki rollerini ve yaşantı biçimlerini seçmede ana-babalarının etkisi altında kalmaktadırlar. Bu noktada ailenin ortamının sorunsuz olması gencin olumlu benimsemeler yapmasında etkili olmaktadır (Ekşi, 1982).

K.K.T.C.
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
ANA BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA-ALKOL KULLANIMI
VE AİLE SORUNLARI İLE İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan:

Serpil Kolay Akfert

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Ebru Çakıcı

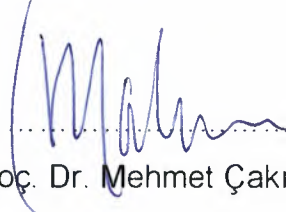
Lefkoşa

Temmuz, 2008

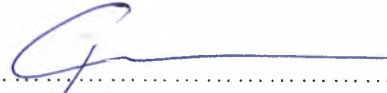
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne;

Serpil KOLAY AKFERT'e ait " niversite ğrencilerinde Sigara-Alkol Kullanımı ve Aile Sorunları ile İlişkisi" adlı çalışma j¼rimiz tarafından Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

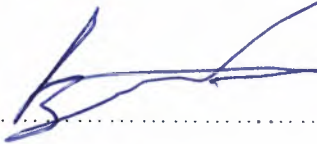
Başkan

Doç. Dr. Mehmet akıcı

ye

Doç. Dr. Ebru akıcı (Danışman)

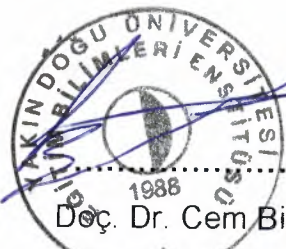
ye

Doç. Dr. Cem Birol

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen ğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../...../ 2008

Doç. Dr. Cem Birol
Enstit¼ M¼d¼r¼

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Bu çalışma, gençlerin aileleri ile olan sorunları ve sigara alkol kullanımları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünde Yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır

Bu çalışmamın her aşamasında nasıl bir yol izlemem gerektiğini gösteren, eleştirileriyle bana ışık tutan, arkadaşça ve sabırlı yaklaşımı ile beni motive eden ve eğitimime önemli katkılarda bulunan, tez danışmanın Doç. Dr. Ebru Çakıcı'ya, bu mesleği sevmemde ve kendimi geliştirmemde önemli katkıları olan değerli hocalarım Doç. Dr. Mehmet Çakıcı'ya ve Dr. Müge Beidoğulları'na teşekkür ederim.

Çalışmam sırasında, hem bilimsel hem de manevi destekleriyle beni motive eden arkadaşlarım Uzm. Psk. Dan. Selma Düşünmez'e, Dr. Gülcem Sala Razi'ya ve Dr. Berna Arifoğlu'na teşekkür ederim. Anket sorularının çoğaltılması ve anketlerin öğrencilere uygulanması sırasındaki yardımlarından dolayı Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyelerinden Uzm. Psikolog Deniz Karademir Ergün'e teşekkür ederim.

Anketleri büyük bir sabır ve samimiyetle yanıtlayan Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencilerine teşekkür ederim.

Sadece bu çalışma sırasında değil, iyi ve kötü her günümde yanımda olan ve desteğiyle bana güven veren, maddi manevi hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan, araştırma esnasında zaman zaman yaşadığım sıkıntılarımla paylaşan hayat arkadaşım, sevgili eşim Dr. Kazım Akfert'e ve bugünlere gelmemi sağlayan değerli aileme teşekkürlerimi sunarım.

Serpil Kolay Akfert

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA-ALKOL KULLANIMI VE AİLE SORUNLARI İLE İLİŞKİSİ

Kolay Akfert, Serpil

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ebru ÇAKICI

Temmuz 2008, 122 sayfa

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanımları ile aile sorunları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Yakın Doğu Üniversitesi psikoloji bölümünde öğrenim gören toplam 192 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ve sigara-alkol kullanımına ilişkin verileri içeren kişisel bilgi formu, 'Aile Yapısını Değerlendirme Aracı' (AYDA) ve 'Gençlik Döneminde Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği' (GDASDÖ) kullanılmıştır. Veriler SPSS paket programıyla bilgisayarda yüzdelik, t-testi, tek yönlü varyans analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamındaki gençlerin yaş ortalaması 22.38 ± 2.0 olup, % 76'sı kadındır. Öğrenciler arasında hayat boyu sigara deneme oranının % 61.5 bulunmuştur. Öğrencilerin %54.3'ün sigarayı ilk kez 16–19 yaşları arasında denediği ve % 40.7'sinin merak nedeniyle denediği saptanmıştır. Öğrencilerin hayat boyu alkol deneme oranını % 70.8 bulunmuştur. Alkol içmeyi deneyenlerin % 53'ün 14–17 yaşları arasında ilk kez alkol denediği ve % 47.4'ünün en önemli alkol alma nedeninin eğlenmek olduğu saptanmıştır.

Sigara deneyen öğrencilerin denemeyen öğrencilere göre aile ortamlarında AYDA' ya göre 'iletişim', 'birlik', 'yönetim', 'yetkinlik' ve 'duygusal bağlam' boyutlarını daha düşük algıladıkları, aynı zamanda aile ortamlarında GDASDÖ'ne göre 'otoriter baskıcı tutum', 'ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık' ile 'ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluğun' daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Alkol deneyen öğrencilerin denemeyen öğrencilere göre aile ortamlarında GDASDÖ'ne göre daha fazla "otoriter baskıcı tutum", "ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluk", "ilişkilerde sınırsızlık ve istismar" olduğu saptanmıştır.

Bu sonuçlar sigara ve alkol ile ilgili önleme çalışmalarının üniversite yıllarında da sürdürülmesinin ve gerek önleme, gerek tedavi aşamasında aile etkisinin göz önüne alınmasının önemini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Üniversite öğrencileri, sigara-alkol kullanımı, aile, aile sorunları

SUMMARY

THE RELATIONSHIP OF CIGARETTE-ALCOHOL AND FAMILY PROBLEMS AMONG UNIVERSITY STUDENTS

Kolay Akfert, Serpil

Master of Arts, Psychological Counselling and Guidance

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Ebru ÇAKICI

July 2008, 122 pages

The aim of this study is to show the relationship between cigarette and alcohol use and family problems among university students. The sample of the study is formed by total of 192 students from Near East University Psychology Department. To collect data we used a questionnaire form asking questions about sociodemographic features and cigarette and alcohol use of the students, and 'Family Structure Assessment Device' (FSAD) and 'Scale for Measuring Family Problems During Adolescence' (SMFPDA). Analysis of the data is made by using frequencies, Student's t-test, one way ANOVA by SPSS program.

The mean age of the sample was 22.38 ± 2.0 and 76% were female. The lifetime prevalence of smoking at least once was 61.5%. 54.3% of the students tried cigarette for the first time when they were 16-19 years old and 40.7% tried because of curiosity. The lifetime prevalence of alcohol use among the students was 70.8%. 53% used alcohol for the first time when they were 14-17 years old, and for 47.4% the most important reason for taking alcohol was to have fun.

Students who used cigarette perceived the 'communication', 'unity', 'perfection' and 'emotional' dimensions of their families according to FSAD worse than the students who did not use. Also according to SMFPDA 'authoritarian attitudes', 'insensitivity and inconsistency in relations', and 'inharmoniousness in parental relations' were found significantly higher.

It was found that there were more 'authoritarian attitudes', 'inharmoniousness in parental relations', and 'loose boundaries and abuse in relations' according to SMFPDA among students who tried alcohol than who did not.

The results of our study emphasizes that prevention studies for cigarette and alcohol use should be continued also during the university education and the effect of family should be taken into consideration both in prevention and treatment.

Keywords: University students, cigarette-alcohol use, family, family problems

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRI ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
SUMMARY.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
 BÖLÜM I	
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.6. Tanımlar.....	7
1.7. Kısaltmalar.....	8

BÖLÜM II

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Aile.....	9
2.1.1. Aile Kavramının Tanımı.....	9
2.1.2. Aile Sistemi.....	10
2.1.3. Aile Sisteminin Temel Özellikleri.....	11
2.1.4. Ailenin Yapısı ve Fonksiyonları.....	16
2.1.5. Sağlıklı ve Sağlıksız Aile Fonksiyonları ...	18
2.1.6. Ailede Çocuk Yetiştirme Tutumları.....	21
2.2. Gençlik.....	24
2.2.1. Gençlik Dönemi.....	24
2.2.2. Gençlik Döneminin Özellikleri.....	26
2.2.3. Üniversite Gençliği.....	28
2.2.4. Gençlik Döneminde Aile İlişkileri ve Sorunları.....	30
2.2.5. Gençlik Döneminde Sigara ve Alkol Kullanımı.....	34
2.2.6. Gençlerin Sigara ve Alkol Kullanımına Başlama Nedenleri	35
2.2.7. Gençlerin Sigara ve Alkol Kullanmalarında Ailesel Risk Etkenleri.....	36
2.2.7. Gençleri Sigara ve Alkol Kullanımından Koruyucu Faktörler.....	39
2.3. Konuyla İlgili Araştırmalar.....	40
2.3.1. Dünyada Yapılan Araştırmalar.....	40
2.3.2. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	42
2.3.3. K.K.T.C.’de Yapılan Araştırmalar	44

BÖLÜM III

3. YÖNTEM.....	47
3.1. Araştırmanın Modeli.....	47
3.2. Araştırmanın Yeri Ve Zamanı.....	47
3.3. Evren Hakkında Bilgi.....	48
3.4. Örneklem Seçimi.....	48
3.5. Veri Toplama Araçları.....	48
3.5.1. Kişisel Bilgi Formu	49
3.5.2. Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA)	49
3.5.3. Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını	
Değerlendirme Ölçeği (GDASDÖ).....	52
3.6. Veri Toplama.....	56
3.7. Verilerin Değerlendirilmesi.....	56

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	58
4.1.Yaygınlık Tabloları.....	58
4.2.Karşılaştırma Tabloları.....	71
TARTIŞMA.....	84
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	92
KAYNAKÇA.....	94
EKLER.....	107
1. Kişisel Bilgi Formu.....	108
2. Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA).....	113
3. Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği	
(GDASDÖ).....	116

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
TABLO 1: Öğrencilerin Sigara Deneme Durumu	58
TABLO 2: Öğrencilerin Sigarayı Deneme Yaşı	59
TABLO 3: Öğrencilerin Hayat Boyu ve Son 12 ay Boyunca Sigara, Kullanma Sıklığı.....	60
TABLO 4: Öğrencilerin Son 30 Günde Sigara İçme Sıklığı...	61
TABLO 5: Öğrencilerin Sigara Kullanma Nedenleri	62
TABLO 6: Öğrencilerin Alkol Deneme Durumu.....	63
TABLO 7: Öğrencilerin Alkol Deneme Yaşı	64
TABLO 8: Öğrencilerin Hayat Boyu ve Son 12 ay Boyunca Alkol İçme Sıklığı.....	65
TABLO 9: Son 30 Gün İçinde Alkollü İçki İçme Sıklığı	66
TABLO 10: Öğrencilerin Hayat Boyu, Son 12 Ay ve Son 30 Gün Boyunca Sarhoş Olma Sıklığı.....	67
TABLO 11: Öğrencileri Alkol Kullanmaya İten En Önemli Neden	68
TABLO 12: Öğrencilerin Annelerinin Sigara, Alkol ve Herhangi Bir Uyuşturucu Madde Kullanma Sıklığı.....	69

TABLO 13 :	Öğrencilerin Babalarının Sigara, Alkol ve Herhangi Bir Uyuşturucu Madde Kullanma Sıklığı.....	70
TABLO 14 :	Hayat Boyu Sigara Denemeyen ve Deneyen Öğrencilerin AYDA-Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması.....	71
TABLO 15 :	Hayat Boyu Sigara Denemeyen ve Deneyen Öğrencilerin Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stres Puanlarının Karşılaştırılması.....	72
TABLO 16 :	Hayat Boyu Sigara Denemeyen ve Deneyen Öğrencilerin Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stresten Etkilenme Puanlarının Karşılaştırılması.....	74
TABLO 17 :	Öğrencilerin Alkol Kullanma Sıklığına Göre Oluşturulan Grupların AYDA Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması.....	76
TABLO 18 :	Öğrencilerin Alkol Kullanma Sıklığına Göre Oluşturulan Grupların Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stres Puanlarının Karşılaştırılması.....	77
TABLO 19 :	Öğrencilerin Alkol Kullanma Sıklığına Göre Oluşturulan Grupların Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stresten Etkilenme Puanlarının Karşılaştırılması.....	80

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. PROBLEM

İnsan uyaranlar dünyası içinde nefes almaya başladıkça çevresiyle etkileşim içine girerek varoluşunu gerçekleştirmeye çalışır. Bireyin gelişim süreci içinde biyolojik gereksinimleri temelinde süren yaşamına giderek psikolojik ve sosyal gereksinimler eklenmektedir. İnsanın bu temel gereksinimlerinin karşılandığı ilk yapı "aile"dir.

Aile " kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, fertlerinin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, fertlerin topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birim" olarak tanımlanmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1989).

Yalnızca bu tanımdan yola çıkıldığında bile, insan yaşamında ailenin yeri ve öneminin ne denli büyük olduğu görülmektedir.

Büyümenin en hızlı olduğu yaşamın ilk yıllarını aile içinde geçiren birey, tüm yaşamı boyunca da ailesiyle ilişkilerini ve bağlarını sürdürmektedir. Dolayısıyla aile yaşamındaki ilişki biçimleri, toplumdaki diğer bireylerle kurulan ilişki biçimlerini de belirleyici rol oynamaktadır (Yavuzer, 1996).

Bireyin öncelikle yakın çevresindeki sonra tüm insanlarla kurduğu ilişkilerinin temeli olan psiko-sosyal ve kişilik gelişimi, büyük ölçüde aile bireyleri ile etkileşim içinde sağlanmaktadır. Ailede farklı yaş gruplarında ve

farklı roller üstlenen, aynı evi paylaşarak bir aile ünitesi veya sistemi oluşturan bireyler söz konusudur (Yavuzer, 1996).

Aile çocuğun sağlıklı bir şekilde eğitilmesinde, gelişmesinde, korunmasında, topluma kabul edilmesinde çok kritik ve önemli bir görev üstlenmektedir. Aynı zamanda aile, yaşam döngüsünde bireyler arası etkileşimlerin yaşandığı bir dinamiktir. Bu nedenle bir diğer açıdan aile, çok çeşitli nedenlere bağlı olarak sorunların, çatışmaların, huzursuzluk ve doyumsuzlukların yaşandığı bir ortama dönüşebilmektedir (Kargı ve Akman, 2006).

Goleman'a (1997) göre aile, bireylerin öz-değerlerinin, ilk duygusal tepkilerinin, duygu ve düşünceleri ifade etme biçimlerinin oluştuğu bir düzlemdir. Bu bağlamda anne-baba, çocukların duygusal gelişiminde önemli bir model olma işlevi üstlenmektedirler. Aile sisteminin içerisinde evlilik ve anne-baba çocuk ilişkileri alt sistemleri oluşturmaktadır.

Aile sisteminin yapısını ve aile içi ilişkileri inceleyen bilim adamları uzun yıllardan beri evlilik ilişkisinde ya da anne –baba ve çocuklar arasındaki ilişkilerde yaşanan sorunların, çocukların ve gençlerin yaşamlarını doğrudan olumsuz bir şekilde etkilediği ve hatta çocuklarda ve gençlerde, kaygı, öfke, saldırganlık, uyum ve davranış bozuklukları, psikoaktif madde kullanımı, düşük akademik başarı gibi değişkenlerle ilişkili olduğu yönünde görüş birliği içindedirler (Fincham, 1998'den akt. Kargı ve Akman, 2006).

İnsanlar doğumdan ölüme kadar pek çok gelişim dönemlerinden geçerler. Bu dönemlerden en sorunlu olanı ve en zor atlatılanı gençlik dönemidir. Gençlik döneminde birey bir yandan değişim içerisinde olan bedenine uyum sağlamakta, bir yandan da farklı sosyal etkileşimler içine girmektedir. Kendi kişiliğini ortaya koymaya çalışan genç bu dönem de bir takım çatışmalar yaşar. Bu çatışmalar hem kendi içinde hem de bulunduğu çevre içindedir. Bunlara ek olarak genç gelecek kaygısını da aynı dönemde yaşamaktadır. Bütün bu etmenler birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Kişilik yapısına bağlı olarak genç ya bu sorunlara gerçekçi

çözümler arar, ya da onlardan kaçma yoluna gider. Sorunlardan kaçmanın çeşitli yolları vardır. Bunlardan biri de bağımlılık yapıcı sigara ve alkol gibi maddelerin kullanımıdır (Yavuzer, 1996; Kargı ve Akman, 2006).

Örgün bir eğitim kurumu içinde yer alan üniversite gençliği; okul dışı gençliği oluşturanlara, çalışan gençlere ve köydeki gençlere göre gençliğin kolay ulaşılabilir bir kesimini oluşturmaktadır. Eğitim sisteminin en üstünde yer alan ve bireylerin topluma yararlı olmak için hazırlandıkları üniversiteler, ülkenin geleceği için önemli kurumlardır. Ancak üniversite öğrencisi olmak, genelde ülkemizde ve diğer ülkelerde kaygı ve stres üretecek bir ortam niteliği taşımaktadır. Hatta ülkemizdeki gençler, sosyal ve kültürel bakımdan hızla değişen toplumumuzda biraz daha fazla zorlanmaktadırlar. Üniversite gençliğinin; kimlik kazanımı, yeterlilik duyguları, sevmeye ve sevilme gereksinimlerini çeşitli değişimler nedeniyle tam olarak çözümleyemedikleri literatürde yer almaktadır (Akkoyun ve Dökmen, 1989; Maşrabacı, 1989; Özgüven, 1989; Yeşilyaprak, 1986; Sala, 1997).

Kimlik gelişiminde önemli bir yeri olan üniversite yaşantısı içinde birey, bir yandan kim olduğunu, yaşamdaki amaçlarını belirleyerek bireyselleşmeye; bir yandan da toplumsal yerini, mesleğe ait amaçlarını, yaşam felsefesini, cinsel kimliğini yerine oturtmaya çalışmaktadır. Bu süreç içinde bireyin ailesine olan bağlılığı da azalmaktadır. Gençlik ve yetişkinlik arasında yer alan bu dönemde, kimlik kavramıyla ilgili sorunların çözülerek tamamlanması beklenmektedir (Güven, 1989; Özgüven, 1989).

Kimlik gelişimi içinde meslek seçiminin önemli bir yeri olmakla birlikte ülkemiz koşulları nedeniyle bu grup, hangi alanda okuyacağını kararlaştırmamış olduğu için ya ebeveynlerinin isteklerini göz önüne alarak tercih yapmakta, ya da puan sıralamasına göre bir bölüme yerleşmektedir. Meslek eğitiminin 2. ya da 3. yılında olmasına rağmen, okuduğu bölümü sevmeyişini belirten öğrencilerin olduğu görülmektedir (Beyazyürek, 1989; Güven, 1989).

Bireyin kimlik gelişimini tamamlaması için, bağımsızlığını kazanmış olması gerekmektedir. Toplumumuzdaki bağımlı ebeveyn ilişkisi, bireyin bağımsız olma çabalarını zorlaştırmakta ve ebeveynle arasında çatışmalara neden olmaktadır. Hatta ebeveyni otoriter, baskıcı, hoşgörüsüz olan gençlerin düşmanlık duyguları, saldırganlık ve şiddet eğilimleri de artmaktadır. Toplumumuzda bir meslek sahibi olan bireyler bile, ailelerine bağımsızlıklarını kabul ettirmekte zorlanmaktadırlar. Aslında genç, iç ve dış baskıların üstesinden gelerek bireyselleşmeye çalışırken kendi içinde güvensizlik, yetersizlik duyguları da yaşamaktadır. Yeni bir sosyal çevreye giren, yeni arkadaşlar edinme ve kabul görme çabaları içindeki gencin yaşadığı duygular, onun bu ortama uyum sağlamasını da güçleştirmektedir. Gençlerin bazıları bu sorunlarla sağlıklı olarak baş edebilirken, bazılarının yalnızlığı seçtiği, bazılarının ise meydan okuyarak ve riskli davranışlar sergileyerek kimliğini ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir (Baykara, 1989; Beyazyürek, 1989; Güven, 1989; Özer, 1989). Bu sırada cinsel kimliğini bulma, karşı cinsle iletişim kurma ve kendini bu alanda kabul ettirme çabaları süren bireyin, yaşadığı değişimler nedeniyle kaygı, huzursuzluk, gerginlik duyguları da artış göstermektedir. Gençler, ailelerinin kendilerine saygı duymadığını, güvenmediğini, kendi kendilerine karar vermelerine engel olduklarını ve aşırı koruyucu tutum sergilediklerini; bu nedenlerle de engellenme duygusuyla beraber yoğun anksiyete, gerginlik, mutsuzluk ve öfke yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sorunlar karşısında baş etme güçlüğü çeken gençlerin alkol, sigara, esrar gibi yollara başvurdıklarını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. (İmamoğlu ve Gültekin, 1993; Yeşilyaprak, 1986).

Ailenin, gençlerin yaşamındaki gelişimsel işlevinin önemi nedeniyle, bu araştırmanın problemini, üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi oluşturmaktadır.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI:

Üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanma davranışları ile aile sorunlarını algılamaları arasındaki ilişkinin belirlenmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin sigara- alkol kullanma durumları nasıldır?
2. Üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanımları ile aile sorunları arasında ilişki var mıdır?
3. Üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanımları ile aile sorunlarından etkilenme düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Sanayileşme ve teknolojiadaki hızlı değişmelerle bilgi çağını yakalamaya çalışan ve özellikle bu çağı yaşayan toplumlarda, gençler arasındaki sigara-alkol kullanımının yaygın hale geldiği gözlenmektedir. Bu sebeple toplumun temel yapı birimi olan aileye yönelik koruyucu ve önleyici eğitim hizmetlerinin planlanması ve gerçekleştirilmesinde, ailenin içsel psikolojik süreçlerine ve bireylere ilişkin bilgi birikimine gereksinim duyulmaktadır.

Sorunun niteliği ne olursa olsun çözümü sorunun kaynağına inmektedir. Son yıllardaki anlayışa göre sorunun kaynaklarından biride aile ve ailede yaşanan bozuk ilişki biçimleridir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, üniversite öğrencilerinin aile ile ilgili problem alanlarını belirlemeyi ve bu alanların, öğrencilerin sigara-alkol kullanmalarına olan etkisini ortaya koymayı sağlayacaktır.

Bu sonuçlar doğrultusunda gençlerin aile sorunlarının alkol –sigara kullanımı ile nasıl bir ilişki içinde olduğu tespit edilip, risk grubu oluşturan

gençlere bu konuda yardım ve rehberlik etmeyi daha bilinçli bir biçimde yapabilme olanağı tanıyacaktır. Bu nedenle bu araştırma sonucunda elde edilen bulguların gençlerin ana babalarının ve öğretmenlerinin, gençlere yapacakları yardımda daha bilinçli hale gelmelerine imkân sağlayacağı umulmaktadır. Ayrıca araştırma bulgularından, okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Servislerindeki danışma hizmetlerinde kullanılmak üzere faydalanılabilir. Araştırma, Türkiye ve KKTC’de sigara-alkol kullanımı ve aile ile ilgili yapılan çalışmalar için de önemli bir veri kaynağı niteliği taşımaktadır.

1.4. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI

1. Araştırmaya katılan öğrenciler veri toplama amacıyla uygulanan ölçme araçlarındaki sorulara yansız ve samimi yanıt vermişlerdir.
2. Araştırmada kullanılan ölçme araçları, araştırmanın amacına yönelik veriler toplama bakımından uygundur.

1.5.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Bu araştırma 17 Mart- 29 Mart 2008 tarihleri arasında Yakın Doğu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümüne devam eden öğrencilerden elde edilen veriler ile sınırlıdır.
2. Araştırma 2007–2008 öğretim yılına ilişkin bulgularla sınırlıdır.
3. Araştırma, öğrencilerin aile yapılarını ve aile sorunlarını belirleyen ölçme araçlarında belirlenmiş olan sorular çerçevesinde sınırlıdır.
4. Araştırma için yapılan literatür taraması 1980-2007 yılları arasındaki verilerle sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Bu araştırmada yer alan kavramlar aşağıda tanımlandıkları anlamlarda kullanılmıştır.

Aile: Aile, kan bağı, evlilik ve diğeryasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşıyan bireylerden oluşarı; bireyin, cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı topluma uyum ve katılımının sağlandığı ve düzenlendiğı temel bir toplumsal birimdir (DPT, 1989).

Aile Sorunları: Aile içi etkileşimin bozuk olduğı alanları belirtmektedir. Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeğı'nde (GDASDÖ) ve Aile Yapısını Değerlendirme Aracında (AYDA) var olan alt boyutlardaki maddeleri ifade etmektedir.

Alkol Kullanımı: Bu araştırmaya katılan öğrencilerin hayat boyu, son 12 ay ve son 30 gün boyunca kaç kez alkollü bir içecek kullandıklarını ve kaç kez sarhoş olduklarını belirtmektedir.

Fonksiyonel Aile: İşlevlerini beklenen düzeyde yerine getiren ailedir (Bulut, 1990).

Fonksiyonel Olmayan Aile: Aile içi etkileşimin bozuk olması nedeni ile işlevlerini yerine getiremeyen ailedir (Bulut, 1990).

Gençlik: Ergenliğide kapsayan ve üst yaş sınırının geniş olduğı bir çağdır (Kulaksızoğlu, 2006).

Sigara Kullanımı: Bu araştırmaya katılan öğrencilerin hayat boyu, son 12 ay ve son 30 gün boyunca kaç kez sigara kullandıklarını belirtmektedir.

1.7. KISALTMALAR

Akt : Aktaran

AYDA : Aile Yapısını Değerlendirme Aracı

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

ESPAD : Alkol ve Diğer Maddelerle İlgili Avrupa Okullarında Anket Projesi

GDASDÖ : Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği

K.K.T.C : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

ss : Sayfa sayısı

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

UNFPA : Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

BÖLÜM II

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 AİLE :

2.1.1.Aile Kavramının Tanımı:

İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özellik; sosyalleşmesine yardım eden, ilişkileri yaşadığı ve bilgileri öğrendiği “aile” kurumu içinde doğmasıdır. Çünkü insanlar, temel ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü kendi ailesi içinde karşılarlar. Bu sebeple “aile kavramı”, diğer canlıların tersine insan için ayrı bir önem taşımaktadır (Nazlı, 2001; Tınaz, 1997).

Aile birimindeki üye sayısı kaç ve ne türden olursa olsun (yani çocuksuz, tek ebeveynli, çekirdek, geniş, hiç evlenmemiş vs. aile biçimleri olduğu gibi) bugün aile kavramı çok çeşitli birleşimleri, yakın ve etkili ilişkilerin kalıcılığı ölçüsüne bağlı olarak içine almaktadır. Yoksa sözcük ne kadar sıklıkla kullanılırsa kullanılsın, aile olgusunun tanımı konusunda, ne sokaktaki insanlar ne de aile ile ilgili akademik veya mesleki olarak ilgilenenler arasında görüş birliği ummak akılcı değildir. Aynı zamanda tipoloji ölçütleri de son derece çeşitlidir. Örneğin; aileleri büyüklüklerine, evlilik bağlarına, güç ilişkilerine, fonksiyonlarına vs. göre sınıflandırmak ve bunlara göre aileyi tanımlamak en yaygın olanlardandır (Gülerce, 1996).

Devlet Planlama Teşkilatı Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu tarafından verilen tanıma göre aile; kan bağı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireyin, cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı topluma uyum ve katılımının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir (DPT, 1989).

Değişik perspektifler ışığında incelenen aile kavramını sosyologlar, “biçimsel birleşme ve bilinçli toplu ilgiden çok üyeleri arasında duygular

üzerine kurulmuş yakın ilişkilerin bulunduğu temel gruplar” olarak tanımlamaktadır. Antropologlar ise aileleri daha çok, insan ırkının ürettiği ve geliştiği yapılar olarak değerlendirmektedir (Miller ve Miller, 1980).

Sistem perspektifine göre ise aile; bir geçmişi paylaşan, duygusal bağı olan, bireysel aile üyelerinin ve ailenin bütünü ihtiyaçlarını karşılamak için stratejiler planlayan bireylerden oluşmuş karmaşık bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Özgüven, 2000))

2.1.2 Aile Sistemi

Genel olarak bir sistemi belirleyen özelliklerin aile sistemi için tanımlanması ve bir özelliğin işlevinin açıklanması, aileyi sistem olarak anlamak için gereklidir. Ailenin bir sistem olarak incelenmesi 1940’lı yıllarda biyolog Ludwig von Bertalanffy’nin sistem üzerine yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Bertalanffy’e göre insan yaşantısında da tıpkı insan organizmasında olduğu gibi birbirinden bağımsız parçalar, sürekli ve karşılıklı olarak birbirleriyle etkileşmekte ve bir bütünü oluşturmaktadırlar (Nazlı, 2001; Özgüven, 2000).

Sistem teorisi döngüsel nedensellik ilkesine dayanmaktadır. Bir aile üyesinin davranışı tüm aileyi etkilemektedir. Buna ek olarak, sistem teorisi, bireylerden ziyade fonksiyonlar üzerine odaklanmaktadır. Bu açıdan problemli bireyler aile etkileşim kalıplarıyla anlaşılmaktadır (Nystul, 1993). Aile yaşam döngüsünün bir bölümündeki zorunlu değişiklik aile içinde yoğun (şiddetli) stres yaratabildiği gibi çatışmaya da neden olabilmektedir. Bazen ailenin semptomları üzüntülü bir olayda ortaya çıkabilmektedir. Bir başka deyişle, aile semptomları fonksiyonelsizliğin bir göstergesidir ve strese neden olmaktadır (Nazlı, 2001; Özgüven, 2000).

Aldous, gelişimsel perspektifte ailenin sistem olarak anlaşılmasını sağlayan kavramları tanımlamıştır. Bu kavramlar, bağlılık, seçici sınır

koruması, değişime uyum yeteneği ve görev başarısı'dır (Hill ve Mattessich, 1987).

2.1.3 Aile Sisteminin Temel zellikleri

1. Sirküler Nedensellik:

Aile sistemi, bir yedeki değişimden diğer üyelerinde etkilendiği bir grupta bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri ile tanımlanmaktadır. Bir yenin davranışındaki değişiklik diğer yeleri de etkilemektedir (Levi, 1986).

2. Organizasyon:

Aile sistemini meydana getiren bireylerin ve bireyler arasındaki ilişki bağlarının diğer bir değişle ailedeki alt sistemlerin bir arada bulunmasıyla tanımlanmaktadır. Eğer sistem birbiriyle ilişki kuran birimlerden oluşmuş ise, sistemin bu ilişkiler etrafında organize olduğu belirtilmektedir. Ayrıca sistemin yeleri arasındaki etkileşimler, önceden tahmin edilebilir şekilde organize edilmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

Ackerman ve Bell (1980), ergenlikte yaşanan problemlerin değerlendirilmesi ile bağlantılı olarak ailedeki yakınlığı incelemişler ve ailenin psikolojik bir grup olduğu konusunda birleşmişlerdir. Ackerman'a göre ideal aile üçlü denge üzerinde organize olmuştur. Bu denge anne, baba ve çocuklardan oluşmaktadır (Akt, Tınaz, 1997).

3. Bütünlük:

Aile bireyleri arasındaki duygusal bağı anlatır. Aile bütünlüğünün dört derecesi vardır. Bunlar; kopuk, ayrı, bağlı, iç içedir. Her iki uçta yer alan ailelerin (kopuk-iç içe) duygusal açıdan olumsuz bir etkileşim içinde oldukları kabul edilmektedir. Aile bütünlüğü kopuk olan ailelerde bireyler birbirlerinden habersizdirler ve aralarında duygusal bir etkileşim bulunmamaktadır. Aile bütünlüğü iç içe olan ailelerde ise bireylerin ihtiyaçları, beklentileri göz ardı edilmiştir. Bu ailelerde önemli olan bir bütün olarak ailedir. Aile bütünlüğü açısından ayrı ve bağlı özellik gösteren ailelerde ise, bireysellik de göz önüne alınır. Kararlara varılırken ailenin ve aile bireylerinin ihtiyaçlarının ve beklentilerinin eşit ölçüde, birbirlerine olumsuz yönde etki etmeyecek biçimde karşılanmasına dikkat edilir (Nazlı, 2001; Özgüven, 2000).

4. Denge:

Aile sisteminde denge; farklı durum ve konulardaki değişmeyi dengelemek amacıyla sergilenen davranışlar ve sistemin denge durumunu sabitlemek üzere yapılan davranışlar olarak değerlendirilmektedir. Ailede hastalığı veya sorunu tanımlanmış bir bireyin ortaya çıkması denge mekanizmalarının çalıştığının bir göstergesidir. Aile içinde bir bireyde gözlenen semptom, her zaman ailenin üyelerinin gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayacak değişikliklere yol açmamaktadır. Ailedeki denge mekanizmaları üyeler arasındaki sağlıklı ilişkilerin seyrini korumaya yöneliktir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

5. Geribildirim:

Bir sistemin temel fonksiyonu, içsel ortamdaki dengeyi koruyarak, devamlılığı sağlamak ya da değişime uyum sağlayarak yeni bir denge ortamı oluşturmaktır. Bu temel fonksiyonu da geribildirim süreçleri yardımıyla yerine getirmektedir. Aile ilişkiler ağı bulunan bir sistemdir. Bir aile sisteminin üyeleri

arasındaki iletişim, bilginin aktarılması ve anlamın iletilmesi yoluyla değişen şartlara uyum sağlamaktadır (Vetere ve Gale; 1987). Geribildirim, aile sisteminin dışından gelen istekler ve sistemin içsel ihtiyaçları arasındaki dengeyi sürdürmek amacıyla üyelerin birbiriyle ve çevreyle iletişim kurmasını sağlamaktadır (Tınaz, 1997).

Aile üyelerinden veya ana-baba, kardeşler türündeki alt sistemlerden gelen geribildirimler "içsel geribildirim" olarak tanımlanmaktadır. Ailede sistemin sınırlarını aşarak dış çevreden gelen "dışsal geribildirimler" de bulunmaktadır. Her iki durumda da, gelen geri bildirimler sayesinde aile üyeleri davranışlarını sürdürmekte ya da değiştirmektedirler (Miller ve Miller, 1980). Sistemin işleyişini ve karşılıklı eylemselliğe dayanan geribildirim süreci ikiye ayrılmaktadır.

Birincisi "olumlu geribildirim"dir. Olumlu geribildirim aile sisteminin değişmeden aynı şekilde işlemlerini sağlamaktadır. Bu geribildirim aile içinde kabul görmektedir. Çünkü bu bildirim, sistemin işleyişini bozmamak için aynı durumun devam ettirilmesine yol açmaktadır. Bu bildirim, sistemdeki kontrolü azaltıp, bozuk ilişkilerin korunmasına ve sürmesine neden olarak aileyi yıkıma yönlendirebilmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991; Miller ve Miller, 1980).

İkincisi ise "olumsuz geribildirim"dir. Olumsuz geribildirim, aile sisteminde gelecekte olacak çıktıları değiştirmek için önceki ve şimdiki çıktıların girdi olarak değerlendirilmesidir. Aile sistemine zarar veren çıktıların ortadan kaldırılması için verilmektedir. Kısa süreyle aile sistemindeki dengeyi bozarak aile de değişim sağlamaktadır. Uzun vadede aile sisteminde ilişkileri düzeltici ve geliştirici etkisi bulunmaktadır (Goldenberg ve Goldenberg, 1991; Miller ve Miller, 1980).

6. Bilgi:

Bilgi, aile sistemi içinde emir, karmaşıklık ve biçimsel yönlendirme anlamlarında kullanılmaktadır. Sistem yapısı içinde bilgi iletimi, sistemi oluşturan üyelerin ilişkileri ve aile kuralları etrafında anlam kazanmaktadır. Aile sistemi içindeki ilişki biçimleri, bilginin nasıl alındığı, yorumlandığı ve iletilmesiyle tanımlanmaktadır. Bu bilgi işleme sürecinde, ailenin iletişim biçimi, sistemin işlevselliğini belirleyici önemli bir unsur olmaktadır (Miller ve Miller, 1980)

Bateson, aile sistemlerinde “bir farklılığın başka bir farklılığı yarattığı” tezini savunmaktadır. Dolayısıyla bir jest, mimik ya da gülümseme ile giren yeni bilgiler çevresel girdilerin farklılığına işaret ederek aile sisteminde var olan durumu değiştirebilmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

7. Kurallar:

Aile kurallar tarafından yönetilen bir sistemdir. Ailedeki bireylerin davranış biçimlerini belirleyen yönetsel prensiplere “aile kuralları” denmektedir. Aile kuralları toplum içindeki normlar gibi işlemektedir. Bu kurallar, sisteme dahil olan üyelerin rolleri ve faaliyetleri hakkında aile içinde bazı beklentilerin oluşmasını sağlayarak ailedeki iletişimi düzenlemektedir. Böylece aileler, kurallar çevresinde temellenen farklı yaşam biçimleri geliştirmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

Jackson’un ayrılık prensibi, aile üyelerinin tekrarlanan davranış biçimlerinin birbirleriyle ilişki kurduğunu belirtmektedir. Üyeler belli bir durumda repertuarlarındaki tüm davranışları gözden geçirmektense daha önce alışkın oldukları belirli davranış kalıplarıyla hareket etmekte ve birbirleriyle bu şekilde ilişkiye geçmektedirler. Eğer, evde çoğunlukla konuşulmamış ve farkında olunmayan kurallar anlaşılmaya başlanırsa, o aile için ilişki tanımı ortaya çıkmaktadır. Kurallar, aile sistemi işlevsel olduğu ölçüde değişime fırsat tanıyıp düzeni sağlamaktadır. Ailedeki tanımlayıcı

kurallar, davranış biçimlerinin değişimini tanımlarken, emredici kurallar, üyelere neyin yapılıp neyin yapılmayacağını söylemektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

İşlevsel bir ailede kurallar açık olmalıdır. Eşler; davranış, iletişim ve tavır kuralları açısından kendi aileleri arasındaki farklılıkları kabul etmelidirler. Çünkü çocukların nasıl yetiştirileceğinden, maddi kazancın nasıl harcanacağına kadar birçok konuda her ailenin farklı kuralları bulunmaktadır (Özgüven, 2000; Özgüven, 2001). İşlevsel olmayan ailelerin, işlevsel olmayan kurallara sahip olduğunu savunan Satir, bu tür ailelerde gelişmeyi ve olgunlaşmayı engelleyen üstü örtülü kuralların bulunduğunu ve bu kuralların ortaya çıkarılarak aile fonksiyonlarının düzeltilmesinin mümkün olacağını belirtmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

8. Sınırlar:

Sınır, sistemin çerçevesidir. Aile sisteminde üyeleri bir arada tutma, dış gerginliklerden koruma, madde-enerji-bilgi akışını sağlama türünde işlevlere sahiptir. Sınırlar aynı zamanda sistemin kendi bileşenlerinin de birbirinden ayrılmasını sağlamaktadır. Temel görevi, sisteme çevreden alınan nesne ve bilgilerin kabul veya reddedilmesini sağlamaktır. (Miller ve Miller, 1980; Veltre ve Gale, 1987). Sınırlar ailedeki bireylerin konum, fikir ve değerleri elde etmelerini düzenleyen fiziksel ve psikolojik limitler olarak düşünülmektedir. Aile sisteminde, bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen içsel sınırların yanında, sistemin dış çevreyle ilişkilerini düzenleyen dışsal sınırlarda bulunmaktadır. Dış sistemlerle, aile sistemini ayıran bir zar olan bu sınırın biçimi, içindeki birimlerin ayrı ya da birleşik, dış sistemlerden tamamen kopuk ya da geçirgen olup olmadığını da belirlemektedir. Çok geçirgen sınırlara sahip aileler sistem bütünlüğünü kaybederken, hiç geçirgen olmayan sınırlara sahip aileler dış sistemlerden izole olmaktadır (Miller ve Miller, 1980).

9. Açık ve Kapalı Sistemler:

Madde-enerji-bilgi bazında girdisi olup bunu çevreye çıktı olarak veren aile sistemleri “açık”, dış sistemle bağlantısını kesmiş kendi sınırları içersinde kalan, organize olmamış ve zaman içinde işlev bozukluğu gösteren aile sistemleri de “kapalı” sistem olarak tanımlanmaktadır (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

Açık sistemlerde aile sisteminin, bileşenlerini dolayısıyla kendini yenilemesi mümkündür. Oysa kapalı sistemlerde dış çevreyle madde-bilgi ve enerji alışverişi çok az olduğundan ya da hiç olmadığından, aile sisteminin kendini yenilemesi ya çok uzun sürmekte ya da hiç gerçekleşmemektedir. Açık sistemler dış çevreyle bilgi alışverişi içinde iken bütünlüklerinin kimliklerini yitirmezler. Kapalı sistemler ise bütünlüklerini yitirirler. İletişim açısından açık sistemler belirgin, özele yönelik ve gelişimi özendirici özellik gösterirken, kapalı sistemlerde dolaylı, belirsiz, genele yönelik, suçlayıcı, yıkıcı ve önleyici iletişim özellikleri gözlenmektedir. Açık sistem kuralları net, güncel, insani olan ve gereksinimler değiştikçe değişirken, kapalı sistem kuralları kapalı, güncel ve insani olmayan, sabit ve eleştirileri yasaklayan türdedir. Açık sistemlerde çıktılar gerçekle bağlantılı, uygun ve yapıcı iken kapalı sistemlerde tesadüfî, kaotik, yıkıcı ve uygunsuz olmaktadır. Açık sistemler, güvenilir, kendine güvenen, kendini daha fazla tanımaya yönelik ve benlik saygısı yüksek bireyler yetiştirirken, kapalı sistemler, kendilerinden şüphe eden ve dış desteğe çok fazla ihtiyaç duyan bireyler yetiştirmektedir (Veltere ve Gale, 1987; Goldenberg ve Goldenberg, 1991)

2.1.4. Ailenin Yapısı Ve Fonksiyonları:

Saran’a göre aile, toplum sisteminin devam ve düzenini sağlayıcı bir alt sistemdir. Üyesi olduğu toplum ve toplumun kültür yapısı tarafından belirlenen yapı ve fonksiyonlara sahiptir. Bu genel fonksiyonları şöyle özetlemektedir (Saran, 1991);

- Aileyi oluşturan bireyler arasında en az bir çiftin toplumca onaylanan cinsel ilişkiyi yaşaması
- İki cins arasında ekonomik işbirliğinin kurulması
- Sıcak ve samimi bir ortamda yeni neslin büyütülmesi
- Yetişmekte olan gencin sosyalle ve kültüre edilmesi'dir

Ailenin başlıca fonksiyonları arasında ekonomik, cinsel, üreme, çoğalma ve çocuğun bakımı, eğitimi ve sosyalleştirilmesi görevleri gelmektedir. Bunun yanı sıra, koruyuculuk, psikolojik görevler gibi bir takım fonksiyonlardan da bahsedilmektedir (DPT, 1989).

Tezcan (1988), toplum sistemini etkileyecek özellikte bireylerin yetişmesinde psikososyal bir öneme sahip aile kurumunun işlevlerine, eğitim sistemi açısından yaklaşmakta ve aile ile ilgili aşağıdaki işlevleri belirtmektedir

Biyolojik İşlev: Eşlerin cinsel ihtiyaçlarının karşılanması ve nesillerin devamının sağlayacak çocuklara sahip olmaktır.

Ekonomik İşlev: Ailenin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak üretim birimi olmasıdır. Ancak bu gün çekirdek aileler, birer tüketim birimi olmuşlardır. Üretim ve bireylere yaşamı kazanmakla ilgili temel becerileri aktarma işlevi ev dışındaki kurumlara bırakılmıştır.

Sevgi işlevi: Sevgi ve güvenliğin kaynağı olarak aile çevresi bu işleviyle çocuğun kişilik gelişimini etkilemektedir.

Koruyucu İşlevi: Ailenin kendisini oluşturan üyeleri korumasıdır.

Toplumsallaştırma İşlevi: Ailenin, kültür aktarma ve çocuğa rehberlik ederek veya öğreterek normları, değerleri ve inançları kazandırma işlevidir.

Eğitim İşlevi: Ailenin çocuğun temel eğitimi yanında okulla işbirliği içinde olarak örgün eğitimiyle de ilgilenmesidir.

Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi: Ailenin ekonomik düzeyine bağlı olarak çocuğun boş zamanını değerlendirmesinde alternatifler sunma, kaynak sağlama ve model olmayı içerir.

2.1.5 Sağlıklı Ve Sağlıksız Aile Fonksiyonları:

Normallik kavramı oldukça tartışılmasına rağmen üzerinde karara varılamayan bir kavramdır. Aileler söz konusu olduğunda normallik olgusu kültürel yapıya, içinde yaşanılan zaman, yer ve koşullara göre değişebilmektedir. Aile normalitesini, ailenin sağlıklı olup olmamasına paralel gören uzmanlara göre sağlıklı aile normaldir (Tınaz, 1997).

Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlık tanımı; "kişilerin bedensel, ruhsal ve toplumsal açıdan tam bir iyilik halinde olmaları"dır. Bu tanımadan hareketle ailelerin "tam bir iyilik halinde olmaları" yani işlevlerini beklenen düzeyde yerine getirmeleri fonksiyonel (sağlıklı) aile, işlevlerini beklenen düzeyde yerine getirmemeleri fonksiyonel olmayan (sağlıksız) aile, olarak tanımlanmaktadır (Bulut, 1993).

Sağlıklı aileler; çocuklarına bilinçli ve özenle davranan ana-babanın var olduğu, yeni girişimlere atılımın ve sorun yaşayan bireyin dinlenerek desteklendiği aile ortamına sahip, içyapısı ve işleyişinde esnek olan, değişmeye açık, iş bölümüne yatkın, sözel ve sözel olmayan davranışların anlatımlarının tanımlayıcı olduğu, çocukların aileyi ilgilendiren her konuda düzeylerine uygun olarak aydınlatıldığı ve bireyselliğin gelişmesi için fırsatların yaratıldığı özellikleri içinde barındıran ailelerdir (Demirsar, 1985).

Sağlıksız aileler ise iki biçimde incelenir. İlki bireylerin kişiliklerinin belirginleşmediği ailelerdir. Bu ailelerde karşısındaki bireyin çıkarını

kendisinden üstün tuttuğunu savunan en az bir sömürücü üye vardır ve bu genellikle ebeveynlerden biridir. Ebeveynlere göre çocuklar, kendi çocukluklarında gerçekleştirememiş oldukları isteklerini gerçekleştirmek durumunda olan bağımlı varlıklardır. Birey, çocukları ve eşini kendi çocukluk ailesindeki bireyler gibi görmekte ve korkutma, utanma, küçümseme, suçlu hissettirme yöntemleriyle ailedeki üyeleri sindirmektedir (Demirsar, 1985).

İkinci tip sağlıklı ailede ise bireyler arası duygusal bağlar kopmak üzeredir. Yabancılaşma, eşler arasında başkalarıyla cinsel ilişki kurma özgürlüğü, üyelerin madde kullanımı ve suç işleme olasılığı olan, uyumsuz çocuklar üreten ailelerdir. Bu ailelerde, çoğunlukla eşler arasında ilişki problemleri yaşanmakta ve bu sebeple aile fonksiyonları yerine getirilememektedir (Demirsar, 1985).

Ackerman'a (1965) göre sağlıklı ailelerde, eşler evlilik rollerinde uyum içindedir, ortak amaç ve değerlere sahiptir, çatışmayı çözümlemede işbirliği içindedir. Eşler birbirlerine yüklenmez, olduğu gibi kabul ve saygı vardır. Suçluluk duyguları yoktur, Değişim anlayışla karşılanır ve tüm bu davranışlar iki eş arasındaki ilişkiyi geliştirmede birer araçtır. Ailede sağlıksızlık, eşlerden birinin nörotik istekleri ve diğerinin onu idare etme sorumluluğunu yüklenmesiyle başlamaktadır (Akt. Bulut, 1990).

Mishler ve Waxler (1968) ise sağlıklı ailelerdeki bireylerin davranışlarının aile içyapısındaki güç ve kontrol ile belirlendiğini belirtmektedir. Bu iki unsur, ebeveynin güç gerektiren statü düzeyi yüksek rol ve görevleriyle çocukların düşük düzey görevlerini belirtmektedir. Aile hem çocuğu hem de çevresini kontrol altında tutarak koruma ve eğitim sağlamaktadır (Akt. Bulut, 1990).

Elderkin (1975), üyelerinin isteklerini karşılayabilen ve kişiler arası çatışmaları çözümleyici davranış biçimlerine sahip aileleri "sağlıklı" olarak nitelendirmektedir. Ayrıca esneklik, ortak amaçlılık, karşılıklı anlayış ve doyum özelliklerini de belirtmektedir. Elderkin'e göre sağlıksız ailelerin, iletişim

işlevleri bozuktur. Kişiler arası ilişkiler kopuk ve kurallara bağlıdır. Belirli roller kişilerin üzerine zorla yüklenmiştir ve bu rolleri değiştirmek çok zordur (Akt. Bulut, 1990).

Glick ve Kessler (1980), esnek, paylaşılan ve eşlerin inanç sistemine uygun bir otorite yapısı olan, bağımsız ancak yakın ve sürekli ilişkileri olan, çatışmalara aşırı duyarlılık göstermeden çözüm bulma gibi özellikleri barındıran aileleri sağlıklı aile olarak tanımlamaktadır. Üyelerin açık iletişimde olmadığı, tüm aileyi ilgilendiren konularda ortak çözümün aranmadığı, üyeleri arasında gerçek yakınlık ve desteğin olmadığı aileleri ise sağlıklı olarak tanımlamaktadır (Akt. Bulut, 1990).

Fenell ve Weinhold sağlıklı ve sağlıklı ailelerin fonksiyonlarını şöyle sınıflandırmışlardır (Fenell ve Weinhold, 1989);

Sağlıklı ailelerde; sistemdeki alt sistemlerin sınırları belirgindir ve ailenin ihtiyaçlarına göre değişim göstermektedir. Ailenin kuralları açıktır ve bu kurallar sistemli bir şekilde uygulanmaktadır. Ailenin şartlarına göre yeri geldiğinde bu kurallar değiştirilebilmektedir. Aile üyeleri kendi rollerini açıkça bilmektedirler. Kişisel özerklik cesaretlendirilir ve aile olma duygusu ortaya çıkmıştır. İletişim açık ve dolaysızdır, zorlama yoktur (Fenell ve Weinhold, 1989).

Sağlıklı ailelerde ise; alt sistemlerin sınırları katı veya çok dağınıktır ve değiştirilmemektedir. Kurallar değiştirilmez ve katı bir biçimde uygulanır veya ailenin hiçbir kuralı bulunmamaktadır. Roller katı ve değiştirilemez ve aile üyeleri beklentilerinin karşılanıp karşılanmayacağı konusunda emin değildirler. Kişisel özerklik ailenin birlikteliği için feda edilmiştir veya aile biriminin yetersizliği nedeniyle özerklik istenmektedir. İletişim belirsiz ve dolaylıdır veya otoriter ve zorladır (Fenell ve Weinhold, 1989).

Sağlıklı ailelerde aile üyelerinin çeşitli ihtiyaçları karşılanmakta sağlıklı ailelerde ise ihtiyaçlar karşılanmamaktadır ve bu nedenle de semptomlu davranışlar ortaya çıkmaktadır. Aile üyeleri birlikte olma, kendini

ifade etme ve anlamlılık ihtiyaçlarını karşılamak isterler. Eğer aile üyeleri bu amaçlarına ulaşamazlarsa bunların yerine semptomlu davranışlar ortaya çıkar. Sağlıklı ve sağlıksız aileler arasındaki en önemli farklılık yalnızca bir çatışmanın olup olmamasından değil, aynı zamanda ihtiyaçlarının doyuma ulaşip ulaşmamasından dolayı da bu aileler birbirinden farklılaşır (Foley, 1989).

Sağlıksız ailelerin temelinde birbiriyle anlaşılamayan, farklı ego ideallerine sahip olan, aralarında iyi bir iletişim ve etkileşim kuramamış olan eşlerin bulunması söz konusudur. Bu doyumsuzluklar çeşitli patolojik davranışlara dönüşerek gerek eşlerde, gerekse çocuklarda bazı bozulmalara yol açabilmektedir. Yani sağlıksız aile, üyelerinde bazı patolojik durumlar yaratabilmektedir. Ancak ailenin sağlıklı ve sağlıksız olmasında dış uyaranların da etkisini göz ardı etmemek gereklidir. Aile içinde veya dışında meydana gelen hasatlık, ölüm, işsizlik, gibi sistemi etkileyen bazı olaylar geçici de olsa aile işlevlerinde bir takım bozulmalara yol açabilir. Çünkü bu durum, aile üyelerinin uyumlarını bozmaktadır (Bulut, 1993).

Sonuç olarak, aile içi ilişkilerin yapısı, ailenin işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirip getirmemesinde önemli bir belirleyici olarak görülmektedir.

2.1.6. Ailede Çocuk Yetiştirme Tutumları:

İlk sosyal deneyimlerin kazanıldığı aile ortamında çocuğun anne ve baba ile olan ilişkileri, onun benimseyeceği tutum ve davranışların temelini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra aile, çocuğa gerek ailenin gerekse toplumun bir üyesi olduğu fikrini aşılıyarak uyum biçimlerinin temelini de atmaktadır (Yavuzer, 1996).

Anne-baba-çocuk arasındaki ilişki, temelde anne ve babanın tutum ve davranışlarına bağlıdır (Yavuzer, 1996). Anne ve babalar çocuklarını

yetiştirirken gösterdikleri tutum ve davranışlarıyla çocuğun davranışlarını etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda bu tutum ve davranışlarıyla çocuklar için bir özdeşim modeli oluşturmaktadırlar. Çocuklarda yerleşen ve devamlılık kazanan pek çok davranış anne ve babalarını model almaları sonucu oluşmaktadır (Eripek, 1982; Fındıkçı, 1989).

Literatürde anne-baba tutumlarının değişik başlıklar altında ele alınıp incelendiği görülmektedir.

Yavuzer (2004), anne baba tutumlarını beş ana gruba ayırma yoluna gitmiştir. Bu tutumlar şunlardır:

Aşırı Baskılı ve Otoriter Tutum: Çocuğun kişiliğini hiçe sayan ve onun kendine güven duygusunu ortadan kaldıran tutumdur. Bu tutum da çocuğa karşı katı bir disiplin uygulanmakta ve çocuğu her türlü kurala uymak zorunda bırakmaktadır. Baskı altında yetişen çocuklar, zamanla çekingen, silik, başkalarının etkisin de kolayca kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olmakta ve genellikle isyankâr davranışlarla beraber aşağılık duygusu da geliştirebilmektedirler.

Aşırı Hoşgörülü Tutum: Aşırı hoşgörülü tutumun benimsendiği ortamda çocuğun her dediği yapılmakta ve aile üyeleri çocuğun isteklerini kayıtsız şartsız yerine getirmektedirler. Çocuk ailede söz sahibi olan tek kişi durumundadır. Bu tür ortamda yetişen çocuklar sosyal olarak uyum göstermede yetersiz kalmaktadırlar.

Dengesiz ve Kararsız Tutum: Dengesizlik ve kararsızlık, anne-babanın görüş ayrılıklarından kaynaklanabildiği gibi anne ve babanın bireysel olarak değişken davranışlar sergilemeleriyle de ortaya çıkabilmektedir. Her iki durumda da çocuk, hangi durumda nasıl davranacağını kestirememekte ve bu durum çocukta bazı iç çatışmalara, ardından da dengesiz ve kararsız bir yapının oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Aşırı Koruyucu Tutum: Bu tutum anne babanın çocuğa gereğinden fazla kontrol ve özen göstermesini içerir. Bu durumda çocuk genellikle bağımlı bir insan olur, liderlik özelliği düşük, sili bir kişiliğe sahip olur. Aile içinde ve dışında sosyal uyum problemleri yaşayabilmektedir.

Güven Verici ve Hoşgörülü (Demokratik) Tutum: Çocukların bazı kısıtlamalar dışında arzularını diledikleri şekilde yerine getirmelerine izin veren tutumdur. Evde kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları belli olup, çocuk bu sınırlar içinde özgür bırakılmaktadır. Ailede herkesin söz hakkı vardır, sevgi ve destek görmektedir. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar, ileride girişim yeteneğine sahip, özgüveni olan, kendi kendine kararlar alıp sorumluluk taşıyabilen ve bağımsızca davranabilen bir yetişkin olma şansına sahip olmaktadır.

Yörükoğlu (2003), disiplin açısından ele aldığı aile tutumlarını şu üç başlık altında incelemektedir:

Sıkı Tutum: Bu tutumda anne -baba çocuğu kendi belirlediği kalıba göre yoğurma amacındadır. Çocuk sürekli kontrol altında tutulmaktadır. Eğitimde ceza ön planda olup, suçla orantısızdır. Çocuğa tanınan haklar en aza indirgenmiş ve özgürlük sınırları önemli ölçüde daraltılmıştır.

Gevşek Tutum: Bu tutumda disiplin yok denecek kadar azdır. Çocukların en olumsuz davranışları bile hoşgörülle karşılanır. Çocuğa sınırsız haklar tanınır.

Tutarsız Tutum: Disiplin vardır ama ne zaman ve nerede uygulandığı belirsizdir. Anne-baba aşırı hoşgörü ve sert cezalandırma arasında gidip gelen bir tutum sergilemektedir.

Jersild (1983), sevgi ve şefkat göstermesini, çocuğa bir insan olarak saygı duymasını, onunla arkadaşlık etmekten zevk almasını, ona yol gösterip destek olmasını bilen ana- babalar için "psikolojik anne-baba" teriminden bahsetmektedir. Biyolojik anne-babadan farklı olarak psikolojik anne-baba,

biyolojik olarak çocuğu olsun veya olmasın sayılan bu niteliklere sahip olan, özetle sevmeye yeteneği olan anne-baba'dır.

Uzmanlar çocuğu sevgi ve sevecenlikle ele alan, ona ilgi ve şefkat gösteren anne-babaların, çocuğu "kabul eden" anne-babalar oldukları görüşünde birleşmektedirler (Yavuzer, 1996; Jersild, 1983; Uluğtekin, 1984). Bunun tam tersi, ilgi ve şefkat göstermeyen, çocuktan yaşının üstünde davranışlar bekleyen, fiziksel ve psikolojik olarak ağır cezalar veren, çocuğun bedensel ve psikolojik gereksinimlerini aksatarak, düşmanca bir tavır takınan anne-babalar "reddeden anne-baba" olarak ele alınmaktadır (Yavuzer, 1996; Uluğtekin, 1984). Sevgi atmosferi içinde yetişen diğer bir değişle, kabul edilen çocuklar genellikle sosyalleşmiş, iş birliğine hazır, arkadaş canlısı, duygusal yönden dengeli ve kararlı bireyler olmakta ve hepsinden önemlisi sağlıklı bir kendine güven duygusu geliştirip, kendini kabul etmeyi öğrenme şansına sahip olmaktadır (Jersild, 1983). Sevgiden yoksun büyüyen, başka bir değişle reddedilmiş çocuklarda ise, anksiyete, güvensizlik duyguları, kıskançlık, yalnızlık, vicdan (iç kontrol), gelişiminde yavaşlık gibi özelliklere rastlanmaktadır. Literatürde annesi-babası tarafından reddedilen, ilgi ve şefkat gösterilmeyen çocuklarda saldırganlık eğilimlerinin daha fazla olduğu belirtilmektedir (Uluğtekin, 1984; Batlaş ve Batlaş, 1991).

2.2.GENÇLİK

2.2.1 Gençlik Dönemi

Ergenlik, gençlik çağı içersinde, biyolojik, fizyolojik ve psikolojik değişimlerin yaşandığı özel bir dönemdir. Gençlik ise ergenlik dönemini kapsayan, toplumsal olgunluğu da içeren ve üst yaş sınırının daha geniş olduğu bir dönemdir. Dolayısıyla gençlik kavramı, ergenlik kavramı yerine kullanılabilir (Kulaksızoğlu, 2006; Özyurt ve Doğan, 2002).

Dilimizde ergenlik, delikanlılık ve yeniyetmelik gibi terimlerde karşılığını bulmuş olan gençlik dönemi, çocukluktan genç erişkinliğe geçiş dönemi olarak

kabul edilir. Bu dönem, puperte ile başlar ve gencin ebeveyn denetiminden bağımsızlığını kazanması ile son bulur. Bu dönemin tanımı, çeşitli faktörlerden ve kültürel farklılıklardan etkilenmektedir. Bununla birlikte fizyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal değişiklikler bu dönemin değişmez özelliğidir (Adams, 1983; Bertan ve arkadaşları, 2001; Ekşi, 1990).

Gençliğin tanımı ve hangi yaşları kapsadığı ile ilgili olarak literatürde değişik açıklamaların bulunduğu görülmektedir. Gençlik, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir (Yörükoğlu, 2004). Batı dillerinde "adolescence" kelimesi ile karşılık bulan gençlik, genellikle ilk ergenlik belirtileri ile başlayıp büyümenin durmasına kadar devam eder. Ancak ergenliğin yaş olarak ne zaman başlayıp ne zaman bittiği konusunda farklı görüşler mevcuttur. UNESCO tarafından gençlik 15-25 yaşları arası olarak nitelendirilirken (Yörükoğlu, 2004; Kulaksızoğlu, 2006). Devlet Planlama Teşkilatı raporunda (1983), "buluğa erme sebebiyle biyolojik ve psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan 12-24 yaş arasında kalan gruptur" denilmektedir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), 10-19 yaşları arasını ergenlik yılları, 15-24 yaşları arasını gençlik yılları, 10-24 yaşları arasındaki kişileri "genç insan" olarak kabul etmektedir. Her ne kadar gençliğin hangi yaş aralığını kapsadığı konusunda bir birlik oluşmamış olsa da gençlik dönemi en çok yaş dikkate alınarak birtakım düzenlemelere tabi tutulmuştur.

Özetle gençliği, biyolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlayabiliriz. Bu dönemde genç, o zamana kadar geçirdiği tüm gelişim dönemlerini yeniden yaşar. Tüm gelişim basamaklarında edindiği olumlu veya olumsuz nitelikleri yeni baştan sergileyerek yeniden harman eder, örgütler, bir bütünde birleştirir, yani kendine özgü bir benlik oluşturmaya çalışır (Yörükoğlu, 2004; Yavuzer, 2002).

2.2.2 Gençlik Döneminin Özellikleri:

Literatürde gençlik döneminin genellikle üç devreye ayrılarak incelendiği görülmektedir.

Birinci Devre:

12–15 yaşlarını kapsayan bu dönemin en belirgin özelliği, puberteyle birlikte ortaya çıkan biyolojik değişikliklerin yarattığı baskıya karşı gencin uyum ve baş etme çabalarıdır (Çuhadaroglu, 2000). Genç için bedensel ve biyolojik değişmelerin ön planda olduğu bu dönemde olumsuz davranış ve tepkilerin fazlaca olduğu görülmektedir. Yaşam boyu taşınacak olan fiziksel özelliklerin kabullenilmesi söz konusu olduğu için gencin tüm ilgisi bedenine dönüktür. Yeni bir beden imgesi edinme ve buna alışma çabaları esnasında bedeni içinde kendine yabancılaşabilir. Genç bireyin kendi bedenine yönelik algılayışları ile çevresindekilerin bedenini algılayışları arasındaki ilişki yoğunluk kazanmıştır (Koptagel İlal, 1991; Yörükoğlu, 2004). Bu dönem de birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişimi, beden imgesinin değişmesinin yanı sıra gencin kendisi ile ilgili yeni bir yanının daha farkına varmasına, kendisini çocukluktan farklı bir kız ya da erkek kimliğinde algılamasına yol açmaktadır. Beden görünümünün değişmesi, dürtülerin artması, cinsel kimliğin daha fazla hissedilmesi genci sosyal olarak da yeni bazı roller edinmesi gerçeği ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu da ayrıca gerginlik yaratan bir durumdur. Ancak bu dönemde karşı cinse yönelmeden çok, aynı cinsten bir ya da iki kişiyle yakın arkadaşlık kurma eğilimleri daha fazladır. Karşılıklı olarak duygu ve düşünceleri paylaşma ile yardımlaşmaya dayalı arkadaşlıklar bir yandan gencin insan ilişkilerinde yakınlık kurabilme becerisini geliştirirken diğer yandan başkalarının gözüyle kendisini görebilme imkânı da sağlamaktadır (Çuhadaroglu, 2000; Spenle, 1980).

Fiziksel değişikliklerin yanı sıra bu dönemde zihinsel gelişim basamaklarının sonuncusu olan soyut kavramları düşünebilme yetisi

gelişmeye başlamaktadır. Bu zihinsel gelişim de gencin zaman kavramının farkına varmasına, şimdiki zamanın ötesinde düşünmeye başlayıp gelecekle ilgili kaygılar duymasına neden olabilmektedir (Çuhadaroğlu, 2000).

İkinci Devre:

15–18 yaşlarını kapsayan bu dönem, gerek olgunlaşmanın, gerekse öğrenmenin etkisiyle uyum becerilerinin daha iyi kullanılabildiği bir dönemdir. Genç, pubertal değişiklikleri ve bilişsel gelişimini tamamlamıştır. Cinsel kimlik gelişimi bu dönemin önemli konularındandır. Karşı cinse ilgi duyma ve tanımaya çalışma bu dönemde önem kazanmaktadır (Özbay ve Öztürk, 1995; Çuhadaroğlu 2000).

Bu dönemde, gençlerin aileden bağımsız olma istekleri artmakta ve buna yönelik çelişkili duygular yaşamaktadırlar. Genç bir yandan aileden uzaklaşma, bağımsız karar verebilme, kendi seçimini yapabilme, kendi değer yargılarına sahip olma gereğini duymakta, diğer yandan da ailesinin desteğine ve sevgisine ihtiyaç duymaktadır. Bu dönemde anne ve baba karşısında farklı bir birey olma ve bunu onlara kabul ettirme çabası gençleri sık sık ebeveynleriyle çatışmaya itmektedir. Gencin bu süreci yaşamasını anlayışla karşılayıp, bu dönemin özelliklerini gence uygun bir şekilde anlatan ebeveynler, fazla çatışma yaşamadan, bu dönemin atlatılmasına yardımcı olmaktadır. Genç bu sayede bireyselliğini kazanabilmekte ve otorite karşısında uygun tavır almayı öğrenebilmektedir. Ancak ebeveynler ayrışma sürecini kendileri için tehdit gibi algılar ve gence sert tepkiler gösterirlerse, hem ayrılma-bireyselleşme süreci uzamakta hem de çıkan otorite çatışmaları gencin ruhsal yapısında iniş çıkışlara sebep olmaktadır. Ayrıca mizaç değişikliği, aşırı tepkisellik, depresyon ya da evden kaçma, alkol, sigara ve madde kullanımı gibi davranışlara neden olabilmektedir (Çuhadaroğlu, 2000; Ekşi, 1990; Ekşi, 1999; Adams, 1983).

Aileden ayrışma ve bağımsızlık kazanma çabaları bu dönemde gençler için arkadaş gruplarının çok fazla önem kazanmasına neden olmaktadır (Ekşi, 1990).

Üçüncü Devre:

18 yaş dolayında liseyi bitirmeyle başlayıp yirmili yaşlarda da devam eden bu dönemin en önemli özelliği, kimlik oluşumudur. Kimlik; gencin "ben kimim?", "ne olacağım?" sorularına güven duyarak, aynılık ve süreklilik içinde cevap verebilmesi durumudur. Genç kendine ait bir değerler sistemi oluşturarak kimliğini kazanmaktadır. Mesleki kimlik edinme, meslek alanında kendini tanımlama da bu dönemde gerçekleşmektedir. Bu dönemin ne kadar süreceği kişiden kişiye değişmekle birlikte, bireyin erişkin psikolojik olgunluğu kazanıp, toplum içinde erişkin rollerini almaya hazır duruma gelmesiyle sona ermektedir (Çuhadaroğlu, 2000; Ekşi, 1990).

Gençler bu dönemde, bireyselliklerini ve kişisel değerlerini de kapsayan fiziksel, zihinsel ve duygusal kapasiteleri hakkında yeni farkındalıklar kazanmaktadırlar. Bu dönemde yaşanan ciddi karmaşalar ise tüm süreci etkileyerek gelişimi durdurabilmektedir. Kimliğini bulma ve kendisi olma arayışları içinde olan gence, ailesi ve yakın çevresi tarafından gereken dengeli ve tutarlı yaklaşım gösterilmez, bağımsızlaşması için denemeler yapmasına izin verilmez ise, bu dönemde sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda da sigara, alkol, madde kullanımı ve abartılı cinsel davranışlar v.b. görülmektedir (Polvan, 2001; Çuhadaroğlu, 2000; Ekşi, 1990).

2.2.3 Üniversite Gençliği

Örgün bir eğitim kurumu içinde yer alan üniversite gençliği; okul dışı gençliği oluşturanlara, çalışan gençlere ve köydeki gençlere göre gençliğin kolay ulaşılabilir bir kesimini oluşturmaktadır. Eğitim sisteminin en üstünde yer

alan ve bireylerin topluma yararlı olmak için hazırlandıkları üniversiteler, ülkenin geleceği için önemli kurumlardır. Ancak üniversite öğrencisi olmak, genelde ülkemizde ve diğer ülkelerde kaygı ve stres üretecek bir ortam niteliği taşımaktadır. Hatta ülkemizdeki gençler, sosyal ve kültürel bakımdan hızla değişen toplumumuzda biraz daha fazla zorlanmaktadırlar. Üniversite gençliğinin; kimlik kazanımı, yeterlilik duyguları, sevmeye ve sevilme gereksinimlerini çeşitli değişimler nedeniyle tam olarak çözümleyemedikleri literatürde yer almaktadır (Akkoyun ve Dökmen, 1989; Maşrabacı, 1989; Özgüven, 1989; Yeşilyaprak, 1986; Sala, 1997).

Kimlik gelişiminde önemli bir yeri olan üniversite yaşantısı içinde birey, bir yandan kim olduğunu, yaşamdaki amaçlarını belirleyerek bireyselleşmeye; bir yandan da toplumsal yerini, mesleğe ait amaçlarını, yaşam felsefesini, cinsel kimliğini yerine oturtmaya çalışmaktadır. Bu süreç içinde bireyin ailesine olan bağlılığı da azalmaktadır. Gençlik ve yetişkinlik arasında yer alan bu dönemde, kimlik kavramıyla ilgili sorunların çözülerek tamamlanması beklenmektedir (Güven, 1989; Özgüven, 1989).

Kimlik gelişimi içinde meslek seçiminin önemli bir yeri olmakla birlikte ülkemiz koşulları nedeniyle bu grup, hangi alanda okuyacağını kararlaştırmamış olduğu için ya ebeveynlerinin isteklerini göz önüne alarak tercih yapmakta, ya da puan sıralamasına göre bir bölüme yerleşmektedir. Meslek eğitiminin 2. ya da 3. yılında olmasına rağmen, okuduğu bölümü sevmediğini belirten öğrencilerin olduğu görülmektedir (Beyazyürek, 1989; Güven, 1989).

Bireyin kimlik gelişimini tamamlaması için, bağımsızlığını kazanmış olması gerekmektedir. Toplumumuzdaki bağımlı ebeveyn ilişkisi, bireyin bağımsız olma çabalarını zorlaştırmakta ve ebeveynle arasında çatışmalara neden olmaktadır. Hatta ebeveyni otoriter, baskıcı, hoşgörüsüz olan gençlerin düşmanlık duyguları, saldırganlık ve şiddet eğilimleri de artmaktadır. Toplumumuzda bir meslek sahibi olan bireyler bile, ailelerine bağımsızlıklarını kabul ettirmekte zorlanmaktadırlar. Aslında genç, iç ve dış baskıların üstesinden gelerek bireyselleşmeye çalışırken kendi içinde güvensizlik,

yetersizlik duyguları da yaşamaktadır. Yeni bir sosyal çevreye giren, yeni arkadaşlar edinme ve kabul görme çabaları içindeki gencin yaşadığı duygular, onun bu ortama uyum sağlamasını da güçleştirmektedir. Gençlerin bazıları bu sorunlarla sağlıklı olarak baş edebilirken, bazılarının yalnızlığı seçtiği, bazılarının ise meydan okuyarak ve riskli davranışlar sergileyerek kimliğini ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir (Baykara, 1989; Beyazyürek, 1989; Güven, 1989; Özer, 1989).

Bu sırada cinsel kimliğini bulma, karşı cinsle iletişim kurma ve kendini bu alanda kabul ettirme çabaları süren bireyin, yaşadığı değişimler nedeniyle kaygı, huzursuzluk, gerginlik duyguları da artış göstermektedir. Gençler, ailelerinin kendilerine saygı duymadığını, güvenmediğini, kendi kendilerine karar vermelerine engel olduklarını ve aşırı koruyucu tutum sergilediklerini; bu nedenlerle de engellenme duygusuyla beraber yoğun anksiyete, gerginlik, mutsuzluk ve öfke yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sorunlar karşısında baş etme güçlüğü çeken gençlerin alkol, sigara, esrar gibi yollara başvurdıklarını gösteren çalışmalar da vardır. Ebeveynlerin bu konuda bilinçlendirilerek desteklerinin alınması da, bireyin bu dönemi daha ılımlı geçirmesini sağlayacaktır (İmamoğlu ve Gültekin, 1993; Yeşilyaprak, 1986).

2.2.4. Gençlik Döneminde Aile İlişkileri ve Sorunları

Gencin davranışlarına rehberlikte bulunacak birçok değerler kazanma ve sosyal yönden sorumluluklarını öğrenmesine yardımcı olacak birilerine ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacını karşılayan ve gencin yaşamında etkili olan ilk toplumsal kurum ailedir (Yavuzer, 2004).

Gencin kişiliğinin biçim ve renk kazanmasında kalıtımla aktarılan yapısal ve işlevsel özelliklerle, doğal ve toplumsal ortamdan kaynaklanan etkenlerin yaklaşık olarak yarı yarıya rol oynadığı kabul edilmektedir. Bedensel ve ruhsal gelişmeyle ilgili olan varsayımların çoğu, kişiliğin gelişmesinde doğumla gelen yapısal ve işlevsel özellikleri içeren güçlerin önemli rol oynadığını, bu güçlerin aracılığıyla doğal ve toplumsal ortamın etkili olduğunu öne sürmektedir.

Toplumsal ortamın etkisi, ailenin çocuğa, gence karşı tutumu ve yaklaşımı ile başlamaktadır (Köknel, 2001).

Gençlerle çalışan uzmanlar sorunlu gençlerin, sorunlarının büyük oranda aile çatışmalarından kaynaklandığını belirtmektedirler (Eryüksel, 1996). Gencin ailesinde yaşadığı ilişkilerin, gencin kişilik yapısını biçimlendirmede önemli olduğu belirtilmektedir (Yavuzer, 1996).

Gençlik dönemi gencin kimlik formasyonunu kazandığı ve bu formasyon için değerlerini, fikir ve tutumlarını şekillendirdiği bir dönemdir. Gencin kişilik yapısını biçimlendirmede etkili olan aile ortamında üyelerin birbiriyle kurduğu ilişkiler sonucu duygusal bir atmosfer oluşmaktadır. Gencin bu havayı algılama biçimi, olgunlaşma sürecinde duygusal, tutumsal ve davranışsal etkilere yol açmaktadır (Dreyfus, 1976'dan Akt. Tınaz, 1997).

Çocukların ergenlik dönemine girmesi, aile sisteminin organizasyon esnekliğini test etmek için en uygun dönem olarak belirtilmektedir. Aile yapısının ve fonksiyonlarının değişiminin gerekli olduğu bu dönem, ebeveyn çocuk ilişkisinde, gencin aile sistemi dışına çıkması ve yeniden girmesi gibi değişikliklere izin verildiği, eşlerin orta yaş, evlilik ve meslek konularında yeniden düşünmeye başladığı ve eşlerin kendi ana babalarının bakımını üstlendiği bir dönemdir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

Havighurst, gençlik döneminde gencin gelişimsel ödevini, ana- babaya bağımlılıktan sıyrılabilme olarak tanımlamaktadır. Sağlıklı bağımsızlık ise, gencin yaşantısında önemli yeri olan kişilerle ilişkilerini zedelemekten yaşamını bir yetişkin olarak sürdürebilmek için gerekli olan becerileri edinebilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesi ile oluşmaktadır (Atakan, 1987).

Gençlik dönemi, gençlerin ebeveynleri tarafından stres dolu olarak algılanmaktadır. Gecas ve Pasley'nin bir araştırmasında, babalar %64, anneler % 62 oranla ana-babalığın en zor dönemini, çocukları ergenliğe geçtiğinde yaşadıklarını belirtmektedirler. Anne babalar algıladıkları bu zorluğu iki temel nedene bağlamaktadır. Bunlar gençlerin üzerindeki

kontrollerinin azalması ve gençlerin özgürlüklerinin artması nedeniyle onların temel güvenliği için endişe duymalarıdır (Gaces ve Seff, 1990).

Ekşi (1982), gencin ailesiyle ilişkilerini üç grupta incelemiştir. İlk gruptaki görüşe göre; ilişkiler, gencin bireyselliğini kazanmak için ebeveyninin otoritesine başkaldırmasıyla başlayan “yabancılaşma” duygusunun egemenliğinde sürmektedir. 1960’lardaki gençlik hareketleri, dönemin politik ve toplumsal otorite sembollerine değil aslında ailenin otoritesine başkaldırmanın bir uzantısı olarak görülmektedir. Gençlik döneminde, ana baba otoritesi yerini akran gruplarının otoritesine bırakmaktadır. Tüm gruplar bir lidere ihtiyaç duymaktadırlar. Oysa ailede anne ve baba olmak üzere iki lider bulunmaktadır. Ancak gençlik döneminde, ana-babanın yerine lider özellikte akran bireyler geçmektedir. Ailenin bu dönemde sağlıklı fonksiyon gösterebilmesi için ana-baba arasında güçlü koalisyonun bu dönemde de korunması ve devam ettirilmesi gerekmektedir. Her açıdan hızlı gelişen gençlerin temel ihtiyacı ana-baba ilişkisinde kararlılığı gözlemlemektir (Ekşi, 1982).

Bu dönemde aile yapısının sürekliliği, çocukların ihtiyaçlarının karşılanması, ebeveyn olarak eşlerin koalisyonunda olması, kuşaklar arası sınırların korunması, cinsiyete bağlı rollerle ilişkili temel fonksiyonların çocuklara aktarılmasıyla sağlanmaktadır (Ekşi, 1982).

Aile ve genç ilişkilerini tanımlayan ikinci görüş ise gençlik döneminde aileyle ilişkilerin çocukluktaki ilişki biçimlerinin devamı şeklinde olduğu yönündedir. Son görüş ise, ilk görüşün aksine gençlerin aile ilişkilerinde ana-babaya yabancılaşma yerine ana -babadan farklılaşma olduğu şeklindedir. Bu görüşe göre gençler çift oryantasyonludur. Sosyal yaşamlarını düzenlemede ve günlük yaşamda arkadaşlarının görüşlerini alır ve değerlerini benimserken; gelecekteki rollerini ve yaşantı biçimlerini seçmede ana-babalarının etkisi altında kalmaktadırlar. Bu noktada ailenin ortamının sorunsuz olması gencin olumlu benimsemeler yapmasında etkili olmaktadır (Ekşi, 1982).

Bireysel farklılıklar, ailenin kontrol davranışı, ailesel stres koşulları, ergenlerin problem davranışlarını inceleyen Barber (1992), aile stres koşullarının birey üzerinde uygulanan psikolojik ve davranışsal kontrol etkilediğini belirtmektedir. Ailedeki aşırı psikolojik kontrol içe-kendine yönelen problemlere yol açarken, yetersiz davranışsal kontrol dışa- topluma yönelen davranışlara yol açmaktadır. Kontrolün türü ve düzeyini belirleyen aileden stres koşullarıdır. Gencin bu kontrolü algılamasında kişilik özellikleri oynamaktadır. Gençlerin içe veya dışa yönelmiş problemlerinin ortaya çıkmasında düşük stres düzeyi, olgunluk düzeyi ve aile sorunlarının etkisi duyarlı olma derecesi gibi bireysel farklılıklar da rol oynamaktadır (Barber, 1992).

Gencin ana-baba ilişkilerinde ebeveynin destekleyici ve denetleyici davranışlarından söz eden Atakan (1987) , destekleyici ve ikna yoluyla denetleyici olan ebeveyn davranışlarının gencin sağlıklı sosyal ve kişilik özellikleri geliştirmesinde etkili olduğunu belirtmektedir (Atakan, 1987).

Yapılan birçok araştırma aile ortamından kaynaklanan stres gençlerde uyum sorunları yarattığını belirtmektedir. Bu nedenle gençliğin gelişmesinde ana-baba tutum ve davranışlarının etkisi çok önemlidir (Gökçe, 1984).

Yavuzer (2004)'e göre, büyüme aşamalarında başarılı olan gençler sağlıklı aile ilişkileri içinde yetişmektedir. Aile içinde gerçekleşen başarılı ilişkiler, mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşumunu sağlamaktadır. Bunun tersi olarak uyum bozukluğu gösteren gençler genellikle başarısız bir anne-baba- çocuk ilişkisinin ürünüdürler. Anne ve babanın sevgisi ve ilgisinden yoksun olarak büyüyen gençler büyük bir sevgi açlığı göstermektedirler. Bu açlık da, bir takım davranış bozukluklarına neden olmaktadır (Yavuzer, 2004).

2.2.5. Gençlik Döneminde Sigara Ve Alkol Kullanımı

Gençler eğlenmek, sosyal ve duygusal gereksinimlerini gidermek, sorunlarından uzaklaşmak, heyecan aramak veya meydan okumak gibi çok değişik nedenlerle madde kullanmayı denemektedirler. Erken ergenlik döneminde aileye ve diğer otorite figürlerine bağlılık devam etmekte ve sosyal normlara uyum sürmektedir. Bu nedenle bu dönemde madde kullanma eğilimi çok nadiren gözlenmektedir (Hogan, 2000; MacKenzie ve Kipke, 1998). Ancak, MacKenzie ve Kipke (1998), madde kullanımına 15 yaşından önce başlanılmasının madde kullanımının devam etmesi ve maddenin kötüye kullanılması açısından önemli bir risk faktörü olduğunu belirtmektedir.

Orta ergenlik dönemi ise aileden ve diğer otorite figürlerinden bağımsızlaşma eğiliminin ortaya çıkışı ve meydan okuma çabaları nedeniyle birçok gencin madde kullanmayı denediği dönemdir. Bu dönemde madde kullanımı bir başkaldırı işareti olabileceği gibi, arkadaş gruplarına uyum için de gerekli görülmektedir (Hogan, 2000; Heischouer ve Hofmann, 1997; Wolfson ve diğerleri, 1997).

Geç ergenlik döneminde ise ergen artık olgunlaşmış, sağlığı riske atmanın anlamını kavramış ve geleceğini düşünebilen ve planlayabilen bir birey olmuştur. Bu nedenle geç ergenlik döneminde madde deneme eğilimi azaldığı ve madde kullanımı yanında diğer sağlığa zararlı davranışların da 18 yaşından sonra kazanılma riskinin düştüğü belirtilmektedir (Hogan, 2000; Liepman ve diğerleri, 1998). Ancak bu dönem aynı zamanda gençlerin üniversiteye başladığı döneme denk gelmektedir. Üniversite öğrenimine geçiş genç için hem sosyal hem de psikolojik bir meydan okumadır. Artık genç geleceğini kurmak ve oluşturmak gibi ciddi bir sorunla karşı karşıyadır. Ögel ve Erol (2005), bu dönemde sigara, alkol ve madde kullanımının gençler için bir kaçış olabileceğini belirtmektedir.

Kandel ve diğerleri (1984), 18- 21 yaşına kadar herhangi bir maddeyi denememiş gençlerin daha sonraki yaşlarda bu maddeleri kullanma riskinin

çok düşük olduğunu göstermişlerdir. Sadece kokain bu belirlemenin dışında kalmaktadır. Benzer şekilde Elster ve diğerleri de (1994) , sigara bağımlısı olan erişkinlerin %90'ının bu alışkanlığı 21 yaşından önce kazandıkları ve yine sigara içen erişkin kadınların % 40- 45'inin, erişkin erkeklerin ise % 55-60'ının bu alışkanlığı 18 yaşından önce kazandığını saptamışlardır.

2.2.6 Gençlerin Sigara Ve Alkol Kullanımına Başlama Nedenleri

Ögel ve Erol'a (2002, 2005) göre, gençlerin sigara, alkol ve madde kullanmaya en sık başlama nedenleri şunlardır:

Gençler en sık olarak merak nedeniyle sigara ve alkol kullanmaya başlamaktadır. Bu nedenle aile ortamında, okul da ve medya da özendirici davranışlardan kaçınmak gerekmektedir. Arkadaş baskısı ikinci önemli etkidir. Bir arkadaş ortamında yapılan ısrara genellikle dayanılamamaktadır. Arkadaş grubunun dışında kalmak, onlardan farklı olmak korkusu yaşanmaktadır. Birde buna merak eklenince kullanım kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle gencin kendini koruyabilmesi ve hayır diyebilmesi çok önemlidir. Hayır deme önce aile sonra okul ortamında öğrenilmektedir (Ögel,2002; Ögel ve Erol, 2005).

Sorunları çözmek için başka yol kalmadığına inandıkları zaman kullanımın sık olduğu bildirilmektedir. Başka bir deyişle çaresizlik önemli bir etkidir. Bu nedenle gençlere sorunlar ile başa çıkma yöntemlerinin öğretilmesi önem kazanmaktadır. Gençlere bir sorun karşısında nasıl davranacaklarının öğretilmesi ve bugüne kadar kullandıkları yanlış davranış biçimlerinin düzeltilmesi gerekmektedir (Ögel,2002; Ögel ve Erol, 2005).

Bazı çalışmalarda ise gencin sigara ve alkolü kendini kanıtlamanın bir yolu olarak algıladığı için kullandığı belirtilmektedir (Ögel,2002; Ögel ve Erol, 2005).

Aile ile çeşitli sorunlar yaşayan gençlerde sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı daha fazla bulunmuştur. Aile içi ilişkiler ve sorunlar da sigara ve alkol kullanımına başlamasında önemli nedenler arasındadır (Ögel,2002; Ögel ve Erol, 2005).

2.2.7 Gençlerin Sigara Ve Alkol Kullanmalarında Ailesel Risk Etkenleri

Ergenlerde madde kullanımına zemin hazırlayan çok sayı da risk faktörü tanımlanmıştır. Bu risk faktörlerinden bir veya bir kaç tanesini taşımayan ergenin madde bağımlısı olma riski çok azdır. Risk faktörleri ailesel risk faktörleri, arkadaşlar, okul, bireyin kişisel özellikleri, diğer riskli davranışların görülmesi ve toplumsal ve çevresel faktörler olarak sıralanabilir (Ögel, 2002). Bizim araştırmamızda aile sorunları ile gençlerin madde kullanımı arasındaki ilişki araştırıldığı için ailesel etkenler üzerinde durulacaktır.

Ergenlerin madde kullanmasına zemin hazırlayan ailevi risk faktörleri genellikle 2 grupta toplanmaktadır:

- 1- Genetik faktörler
- 2- Ailenin davranış biçimleri ve aile içi ilişkiler

Alkolizmin genetik geçiş gösterdiği uzun süredir bilinmektedir. Ebeveynleri alkolik olan erkek çocukların alkolik olma riski, ebeveynleri alkolik olmayan çocuklara göre 4-5 kat daha fazladır (MacKenzie ve Kipke, 1998). Werner ve diğerleri (1999). İkizlerde yapılan araştırmalar da alkolizmin genetik geçişli olduğunu göstermiştir (Heischouer ve Hofmann, 1997).

Gençler yaşamlarının ilk yıllarında sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini aile ortamında tamamlamaktadırlar. Bu gelişimlerini sorunsuz şekilde tamamlayabilmeleri için aile ortamının huzurlu ve sorunsuz olması gerekmektedir. Aksi durumda, gençler duygusal açıdan eksik ve çelişkili duyular içinde olmaktadır (Küçük, 1982'den Akt. Arman, 1993).

Aile ile genç arasındaki ilişkinin sağlıklı olması, bireylerin daha sağlıklı gelişmesini sağlamaktadır.

Ergenlerde madde bağımlılığı aile yapısıyla yakından ilişkilidir. Aile içi çatışmalar, sorunlar, aile bağlarının zayıf oluşu, aile içi şiddet ve istismar madde kullanımı için önemli risk faktörleridir (MacKenzie ve Kipke, 1998; Resnic ve diğerleri, 1999). Ebeveynlerin ergene karşı tutumlarında tutarsızlıklar, aşırı sertlik veya aşırı rahatlık, uygun süpervizyonun sağlanmaması, özellikle ergenin davranışlarının ebeveynler tarafından izlenmemesi diğer önemli risk faktörleri arasın da yer almaktadır. Ebeveynlerin madde kullanması veya kullanıma tolerans göstermesi ve evde bu maddelerin bulunması da ailesel risk faktörleri olarak kabul edilmektedir (Hogan,2000; Jackson ve diğerleri,1997).

Hugan (2000), madde kullanımı için ailesel risk faktörlerini kısaca şu başlıklar altında özetlemektedir.

- Kaotik aile yapısı ve süpervizyonun olmayışı
- Ebeveynlerin aşırı serbest tutumu
- Ebeveynlerin aşırı otoriter oluşu
- Ebeveynlerin madde kullanımı
- Evde maddelerin bulunması ve kullanılması
- Fiziksel veya cinsel istismar

1998 yılında Türkiye'nin 15 ilinde toplam 20.000 lise 2.sınıf öğrencisiyle yapılan "sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı ve özellikleri- SAMAY-98" isimli çalışmanın sonuçlarına göre sigara, alkol ve madde kullanımı için ailesel risk faktörleri şu şekilde belirtilmektedir (Akt. Ögel, 2002):

- Aile de madde kullanımının olması,
- Aile içinde çocuk istismarının ve ihmalinin olması
- Anti sosyal, cinsel sapık ya da akıl hastası olan aile üyelerinin olması
- Aile içi stresin fazla olması(Örneğin ekonomik sorunlar)

- Ebeveynlerin evlilik ilişkilerinde çatışmanın fazla olması
- Geniş ve kalabalık aileler
- İşsiz aile üyelerinin varlığı
- Düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynler
- Aile içi şiddet
- Aile içinde alışkanlıkların ve düzenin olmaması (birlikte yemek yemek gibi)
- Parçalanmış ve boşanmış aileler
- Ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin kaybı
- Baskıcı ve ilgisiz aile ya da aşırı koruyucu kollayıcı aile tutumu
- Aile içinde gencin özdeşim kuracağı bir bireyin olmaması.

Hops ve diğerlerinin (1990) yaptıkları çalışmada, anne ve babanın alkol ve sigara kullanmasının, çocukların sigara ve alkol kullanmasında etkili olduğunu belirtmektedirler. Green ve diğerlerinin (1990)'nın yaptıkları çalışma da bu sonucu desteklemektedir.

Hilman ve Sawilawsky (1991) yaptıkları çalışmada, çocukların erken gençlikte alkol, sigara ve diğer maddeleri kullanmalarında çalışan ve çalışmayan annelere sahip çocuklar arasında bir fark olmadığı belirtmektedir.

Isohanni ve diğerleri (1991), yaptıkları çalışmada anne babanın her ikisinin ya da herhangi birinin eksik olmasının çocukların kötü alışkanlıklara başlama riskini artırdığı belirtilmektedir.

Cohen ve diğerleri (1994), sigara içme ve ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmada, sigara ve alkol kullanan çocukların anne babalarının, çocuklarına daha fazla vakit ayırıp, iletişimlerini artırmaları sonucunda, bu çocukların son bir ay içindeki içki ve sigara kullanma düzeylerinin düştüğünü tespit etmişlerdir. Aynı çalışmada ailedeki yakın aile ilişkilerinin, çocuğun madde kullanan arkadaşlarından kaçınmasında etkili olduğunu, ailedeki yıkıcı tutumların ise, gençlerde son bir ayda alkol

kullanımını yaklaşık iki katına, sigara kullanımı ise 4 katına çıkardığı belirtilmektedir.

Sonuç olarak aile ile ilgili risk faktörleri sigara ve alkol kullanımına başlanmasında ve alışkanlığın oluşup sürdürülmesinde ve sonlandırılmasında özellikle gençlik döneminde belirleyici rol oynamaktadır.

2.2.8.Gençleri Sigara ve Alkol Kullanımından Koruyucu Faktörler

Risk etmenleri gibi, bir de gençleri sigara, alkol ve diğer maddelerin kullanımından koruyan faktörler bulunmaktadır.

Koruyucu etkenlerin neler olduğunun bilinmesi, başka gruplar ve gençler için de bu etkenlerin sağlanması yoluna giderek bir önleme programı oluşturulmasını kolaylaştırabileceği için önemlidir. Koruyucu olduğu saptanan etkenler Ögel ve Erol (2005) tarafından şu şekilde belirtilmektedir:

Toplumsal çevre: Orta ya da üst sosyo-ekonomik düzey, düşük işsizlik oranı, iyi komşuluk ilişkileri, suç işleme oranının az olması, iyi okullar öğrenme, katılım ve sorumluluğu destekleyen okul ortamı, kaliteli sağlık hizmeti ve sosyal hizmetin varlığı olarak belirtilmektedir.

Aile Çevresi: Aile gelir düzeyinin iyi olması, öğrenmeyi destekleyen ebeveynler, çocuk sayısının dört çocuktan az olması, aile içinde stresli yaşam olaylarının az sayıda olması, eşlerin evlilik ilişkilerinde düşük çatışma, ilgili ve destekleyen kardeşler olması koruyucu faktörler olarak belirtilmektedir.

Doğumdan, yetişkinlik dönemine kadar gençlerin tutumları, hemen hemen tamamen aile ortamında şekillenmektedir. Özellikle gençlik döneminde aile ortamının huzurlu ve sağlıklı olması gençlerin sorunlu davranışlar sergileme ve bağımlılık yapıcı madde kullanma riskini azaltmaktadır (Mogan, 1980'den Akt. Arman, 1993).

2.3. KONUYLA İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.3.1. Dünyada Yapılan Araştırmalar

Herzog ve Sudia (1971), aile içinde yaşanan çatışmaların çocuklarda psikiyatrik rahatsızlıklar ve öğrenme problemleri yarattığını bulmuştur (Akt. Rascnke ve Rascnke, 1979).

Kirshenbaum, Lonoff ve Malino (1974), madde bağımlısı gençlerin aile ortamlarını incelemiştir. Bunun için madde bağımlısı 10 aile ile görüşme yapılmıştır. Sonuçta madde bağımlılığının, bireyin kendisine veya aile etkileşimine karşı protesto olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle de ebeveynlerinin çatışmalı davranışlarına karşı kırıldıklarını ve genellikle de madde bağımlılığı veya cinsel ifade yollarıyla protesto davranışları benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Bu araştırma sonucunda özellikle bağımlı gençlerin annelerinin evde lider olduğu, babalarının ise pasif ve kendilerine yeterince model olmadığı ortaya çıkmıştır.

Kaufman (1981), Munich'in yapısal aile teorisinden hareketle uyuşturucu bağımlılarının aile yapılarına bakmıştır. Bunun için 78 uyuşturucu bağımlısının aile etkileşimini incelemiştir. Sonuçta bu ailelerin hiç birinin "belirgin, açık" sınırları olmadığını bulmuştur. Aile ilişkilerinin ayrılmış, bağımsız veya çok dağınık ve belirsiz olduğu görülmüştür (Akt. Levine, 1985).

Jurich, Polson ve Bates (1985), uyuşturucu bağımlısı olan gençlerin aile yapılarını incelemiştir. Bunun için 48 uyuşturucu bağımlısı gençle görüşme yapılmış ve anket uygulanmıştır. Sonuçta uyuşturucu kullananların ailelerinin diğerlerine göre daha çok baskıcı, otoriter olduğu ve ailede sağlıklı bir iletişimin olmadığı belirlenmiştir. Bunun üzerine de gençlerin kendilerini desteklesin diye bağımlılık yapıcı madde kullandıkları ya da inkar savunma mekanizmalarına başvurdukları belirlenmiştir.

Barnes, Farrell ve Cairns (1986), gençlerin alkol kullanımında ebeveynlerinin rolünü incelemişlerdir. Bunun için 124 ailenin (120 anne, 85 baba, 174 ergen) evine gidip onlarla görüşülmüştür. Sonuçta ebeveynleri az oranda içki kullananlarla gencin içki kullanımı arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, çok fazla içki kullanan ebeveynlerin çocuklarının bundan etkilendiği ortaya çıkmıştır.

Didier ve Smart (1986) , ergenlerin uyuşturucu madde kullanımı ile aile fonksiyonları arasındaki ilişkiye bakmışlardır. Bunun için 353 ergene Aile Uyum ve Bütünlüğünü Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Sonuçta Olson'un modeline göre ergenlerin %39.9'u dengeli aile olup, aile bütünlükleri ve uyumları ılımlı, aile fonksiyonları sağlıklı bulunmuştur. Deneklerin %33.3'ü orta, %23.8'i uç noktadaki aileler olup, bunların aile fonksiyonları çok sağlıksız bulunmuştur. Uç noktada olan ailelerden gelen ergenlerin, dengeli ailelere göre alkol ve madde kullanımı oranları yüksek bulunmuştur. Ancak ortadaki aileler ile dengeli aileler ve ortadaki ailelerle ile uç noktadaki aileler arasında alkol ve uyuşturucu madde kullanımı konusunda anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Brown, Creamer ve Statson (1987)'de ergenlerin alkol kullanımında ebeveynlerinin etkisini incelemiştir. Bunun için yaşları 12-19 arasındaki 116 ergen araştırmaya alınmıştır. Ergenler 4 gruba ayrılmıştır: Ergenin ebeveyninin içki kullandığı grup (n.23), ergenin alkol kullandığı ebeveynlerinin kullanmadığı grup (n.31), ergen ve ebeveynlerinin alkol kullanmadığı grup (n.29), ergenin alkol kullanmadığı ancak ebeveynlerinin kullandığı grup (n.33). Deneklere Alkol Beklenti Ölçeği uygulanmış ve sonuçta alkol kullananların kendi kişilik özellikleri ile ebeveynlerinin alkol kullanmalarının ergenleri etkilediği ve sıkıntılı anlarında alkol kullandıkları belirlenmiştir.

Friedman, Utada ve Marrissey (1987), uyuşturucu madde bağımlısı ergenlerin ailelerini incelemiştir. Bunun için direkt ailelerin değil bunların terapistlerinin görüşleri alınmıştır. Araştırmada Circumplex Modelinin Klinik Ölçeği uygulanmıştır. Terapistler tedaviye başvuran aileleri (ergenleri %43'ü, annelerinin %61'i ve babalarının %53'ü) Olson'un modeline göre katı-

bağımsız boyutunda algılanmışlardır. Madde bağımlısı aileleri uç noktada olup aile bütünlükleri ve uyumları çok zayıf ve fonksiyonları sağlıklı olarak algılanmıştır.

West, Hosie ve Zarski (1987), uyuşturucu madde kullanımında aile yapısını incelemişler. Bunun için Bowen'ın Aile Sistem teorisini denemişlerdir. Hastanede uyuşturucu tedavisi gören yaşları 13-25 arasındaki 35 ergen araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada drama tekniği uygulanmıştır. Sonuçta hastalar ve ailelerinin birbirlerine çok kapalı olduğu ve iletişimlerinde ayrılmaya doğru bir yol aldıkları ortaya çıkmıştır.

Coombs ve Lanverk (1988), ebeveyn-genç iletişimini ve bu iletişimin alkol ve uyuşturucu madde kullanımına etkisini incelemişlerdir. Bunun için 443 ebeveyn ile çocukları araştırmaya alınmıştır. Araştırmada görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda şu bulgular elde edilmiştir. Ergenlerin cinsiyetleri, etnik kökenleri ve sosyoekonomik düzey değişkenleri ile alkol kullanımı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak ebeveyn- ergen ilişkisinin alkol ve uyuşturucu madde kullanımında etkili olduğu bulunmuştur. Alkol ve madde kullananların ebeveynleri ile iletişiminin açık olmadığı, duygusal olarak kendilerini ifade edemedikleri, ailede televizyon, ev ödevleri ve alkol-madde kullanımı ile ilgili katı kuralların olduğu ve bu gençlerin ebeveynlerine güvenmeyi, onlarla iyi iletişimleri olmasını istedikleri ortaya çıkmıştır. Madde kullanmayan ergenlerin ebeveynlerinin ise çocuklarının kendilerine güvenmeleri için onları daha çok ödüllendirdikleri ve onların kişisel problemlerini çözmede yardımcı oldukları bulunmuştur.

2.3.2.Türkiyede Yapılan Araştırmalar

Bahar (2001) , toplam on üniversitedeki 2562 öğrencide "Sigara alışkanlığının oluşmasında üniversite öğrencileri üzerinde etkili olan sosyo-ekonomik faktörleri" araştırmış. Bu araştırmanın sonucunda şu bulgular elde edilmiştir. Kardeş sayısı ile sigara içme davranışı arasında ilişki

bulunamamıştır. Babanın öğrenim durumu, anne-babanın mesleği ile öğrencinin sigara içme davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Annenin öğrenim durumu ile öğrencilerin sigara kullanımı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerde sigara içme davranışı daha yüksek iken annesi lise ve dengi okul mezunu olan öğrencilerde sigara kullanma oranı daha düşük bulunmuştur. Ailenin aylık ortalama gelir düzeyi ile öğrencinin sigara içme davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Alt ve üst gelir durumuna mensup ailelerden gelen öğrencilerde sigara kullanma oranı, orta gelir grubuna mensup ailelerden gelen öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Aile ilişkilerinde ciddi sorun yaşayıp yaşamama durumu ile sigara alışkanlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile ilişkilerinde sorun yaşayan öğrencilerde sigara alışkanlık oranı daha yüksek bulunmuştur. Anne ve baba davranışını ilgisiz ve otoriter olarak değerlendiren öğrencilerde sigara kullanma oranı yüksek bulunmuştur. Öğrencinin annesinin sigara alışkanlığının olması hem kız hem de erkek öğrencilerin sigara alışkanlık riskini artırmakta olduğu bulunmuştur.

Yılmaz ve diğerleri (2007), Gazi üniversitesi 2005- 2006 eğitim-öğretim döneminde beden eğitimi ve spor yüksek okulu öğrencilerinin sigara ve alkol kullanımını değerlendirmişlerdir. Bu çalışmaya 600 öğrenci katılmıştır. Bu araştırmada sigara içme sıklığının % 53, içmeme sıklığının %47 olduğu, alkol içme sıklığının % 60, içmeme sıklığının % 40 olduğu, erkek öğrencilerin %66'sının, kız öğrencilerin % 34'ünün sigara içtikleri, erkek öğrencilerin % 63,3'ünün, kız öğrencilerin % 36,7'sinin alkol tükettikleri saptanmıştır. Sigara içen öğrencilerin % 20'sinin günde 12-17 adet sigara içtiği, % 25'nin arkadaş ortamından etkilenecek sigara içmeye başladığı, % 25'nin 16-20 yaşında sigara içmeye başladığı tespit edilmiştir. Sigara içen katılımcıların % 83,3'ünün annelerinin, %83,3'ünün babalarının da sigara kullandıkları saptanmıştır. Alkol içen öğrencilerin % 27'sinin özentiden dolayı alkol içmeye başladığı, % 25'nin 16-20 yaşında alkol içmeye başladığı tespit edilmiştir. Ayrıca alkol içen katılımcıların % 94,7'sinin annelerinin, % 87,5'inin babalarının alkol tükettikleri saptanmıştır.

Herken'in (1997), gençlerdeki sigara kullanma davranışında anne baba tutumunun ve sosyokültürel düzeyin etkisi ile ilgili yaptığı çalışmada, Sigara kullanan öğrencilerin Anne Baba Tutum Ölçeği puanı ortalamaları (164.69 ± 15.66 - $163.66 \pm 16 \pm 33$), sigara kullanmayan öğrencilerin Anne Baba Tutum Ölçeği puan ortalamalarına göre (171.40 ± 15.44 - 170.37 ± 15.73) anlamlı ölçüde daha düşük bulundu ($p < 0.001$). Anne Baba Tutum Ölçeği puanları, otoriter yöne doğru kaydıkcça, sigara içme oranında artış bulundu ($p < 0.001$). Kızların sigara kullanmasını artıran önemli değişken olarak annenin birden fazla evlilik yapması bulundu ($p < 0.001$). Anne babanın işi, eğitimi, ailenin gelir düzeyi ile çocukların sigara kullanması arasında anlamlı ilişki bulunmadı ($p > 0.05$).

2.3.3.KKTC 'de Yapılan Araştırmalar

Çakıcı ve Çakıcı (1996), KKTC'nin tüm liselerinde 2215 lise 2. sınıf öğrencileri arasında yapılan araştırmada sigara, alkol ve madde kullanımının KKTC'de önemli bir sorun haline geldiği görülmüştür. Bu çalışmada öğrencilerin %47,2'sinin hayatları boyunca en az bir kez sigara, %80,8'inin ise hayatlarında en az bir kez alkol kullandığı tespit edilmiştir.

Çakıcı ve Çakıcı (1999), lise ve ortaokulda uyuşturucu kullanımı ile ilgili çalışmalarını tekrarlamışlar ve 1996 yılında elde edilen verilerle 1999'da elde ettikleri verileri karşılaştırma imkânı bulmuşlardır. Yapılan bu çalışmada KKTC'deki lise 2. sınıf öğrencilerinde hayat boyu en az bir kez sigara deneme oranı %40,6, hayat boyu en az bir kez alkol deneme oranı ise % 79,7 olarak tespit edilmiştir.

KKTC'de lise 2. sınıf 444 öğrenci arasında Zafer Bekiroğulları'nın 2003 yılında yaptığı çalışmada öğrencilerin hayat boyu sigara kullanma oranı %39,6 ve alkol kullanma oranı %85,8 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada ayrıca ailelerin alkol kullanımı konusunda bilinçli ve bilgili olmadığı, ergenlerin

%72,7'sinin ailesinin alkol, %76,0'ının ailesinde sigara kullanılıyor olmasının gençler arasındaki alkol ve sigara kullanım oranını olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır (Bekiroğulları, 2003).

Çakıcı ve arkadaşlarının 2003 yılında KKTC genelinde 13–65 yaş arası 829 kişiye uyguladıkları sigara- alkol- madde yaygınlık çalışmasında, 20–29 yaş grubunda tütün kullanma oranı % 51,1, alkol kullanma oranı % 86.2 bulunmuştur (Çakıcı, 2003).

Çakıcı (2004)'nın yaptığı KKTC lise öğrencilerinde madde kullanım sıklığı ve nedenleri ile ilgili çalışmada hayat boyu en az bir kez sigara kullanma oranı % 35,2, alkol kullanma oranı ise % 85,9 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada madde kullanan öğrencilerin ebeveynleri ile ilişkilerinin daha az olduğu, anne ve babalarının birbiri ile daha az anlaştığı, ailede sık alkol, sigara ya da esrar kullanımının daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Çakıcı, 2004)

Çakıcı, 1996 verileri ile çocuk istismarı ve madde kullanımı arasındaki ilişkiyede bakılmıştır. Psikolojik ve fiziksel istismara uğrayanlar ile ihmal davranışına maruz kalanların madde kullanımına daha fazla yöneldikleri görülmüştür. İstismara uğrayanların daha fazla sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullandıkları, ayrıca madde kullanımıyla ilgili değer yargılarının ve düşüncelerinin de bu doğrultuda geliştiği gözlenmiştir (Çakıcı, 2000).

Demircioğlu (2006), Üniversite Öğrencilerinde Sigara-Alkol Kullanım Özellikleri ve Risk Faktörleri'ni araştırmıştır. Bu araştırmaya katılan öğrencilerin 72.3'ü hayat boyu ez az bir kez, % 50.4'ü hayat boyu 40 kez ve üstü sigara, % 91.7'si hayat boyu en az bir kez, % 59.3'ü hayat boyu 40 kez ve üstü alkol denediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 44.2'si son 12 ay boyunca en az 40 kez ve üstü sigara, %40.3' ü son 12 ay boyunca 40 kez ve üstü alkol içtiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin son 30 günde en az bir kez sigara ve alkol kullanma oranları ise sırasıyla % 46.2 ve % 71.5 ' dir. Hayat boyu en az bir kez sigara içtiğini belirten öğrenciler arasında en sık sigara içme nedeni rahatlamak, alkol kullanma nedenini ise eğlenmek olarak

belirtilmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin en sık olarak bira (%75), ikinci sırada(% 44.8), rakı, cin ,votka içmeyi tercih ettikleri, şarabı daha az kullandıkları (% 25) bulunmuştur. Öğrencilerin % 66.4 'ü hayat boyu en az bir kez sarhoş olmuştur. Hayat boyu 6 kez ve üstü sarhoş olma oranı % 20.1 dir.

BÖLÜM III

3.YÖNTEM

Bu bölümde, sırasıyla araştırmanın modeli, verilerin elde edildiği evren ve örneklem, veri toplamada kullanılan araçlar, veri toplama işlemi ve verilerin çözümlenmesinde uygulanan istatistiksel tekniklere ilişkin gerekli bilgiler belirtilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışma kontrol grubu örneğinin içinden sağlanan kesitsel bir araştırma olup, ilişkisel tarama modeline göre hazırlanmıştır. Üniversite öğrencilerinin sigara-alkol kullanımları ile aile sorunları arasındaki ilişki aranmış ve alt değişkenler doğrultusunda farklılaşmanın olup olmadığına bakılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN YERİ VE ZAMANI

Araştırma Mart 2008'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Yakın Doğu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümünde yapılmıştır. Yakın Doğu Üniversitesi 1988 yılında KKTC'nin başkenti Lefkoşa'da kurulmuş, yüksek düzeyde eğitim olanakları ve yetkin öğretim kadrosu ile etkinlik gösteren bir yüksek öğretim kurumudur.

3.3. EVREN HAKKINDA BİLGİ

Araştırmanın evrenini 2007–2008 öğretim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Yakın Doğu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümüne devam eden 266 öğrenci oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin 44'ü birinci sınıf, 82'si ikinci sınıf, 77'si üçüncü sınıf ve 63'ü dördüncü sınıfa devam etmektedir.

3.4.ÖRNEKLEM SEÇİMİ

17 Mart- 29 Mart 2008 tarihleri arasında Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümünde farklı derslere girilerek veri toplanmıştır. Bölümdeki 266 öğrencinin % 73'üne (n=196) ulaşılmıştır, öğrencilerin % 27'sine (n=70) girilen derslere devamsızlıkları nedeniyle ulaşılammıştır. Ayrıca dört öğrenci anketleri eksik ya da hatalı doldurdıkları için puanlama işlemine alınmamıştır.

3.5.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırma da deneklerin bireysel özellikleri, aile özellikleri ve sigara alkol kullanım durumlarını belirlemek amacıyla sosyodemografik bilgi ve sigara-alkol kullanım öyküsü diye iki bölümden oluşan kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. İlk bölüm ilgili literatür taranarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. İkinci bölüm araştırmacı tarafından sigara alkol- kullanım öyküsünü belirlemek amacıyla Avrupa Konseyi Pompidou grubuna ait alkol ve diğer maddelerle ilgili "Avrupa Okullarında Anket projesi" (ESPAD) ' da kullanılan anket formundan Çakıcı ve Çakıcı (1996; 1999)'nın çalışmalarında uyarladığı şekli esas alınarak hazırlanmıştır.

Bu araştırmada ayrıca öğrencilerin aile sorunlarını belirlemek amacıyla Gülerce (1992) tarafından geliştirilen "Aile Yapısını Değerlendirme Aracı, ve Tuğrul(1994) tarafından geliştirilen "Gençlik Döneminde Aile Sorunlarını

Değerlendirme Ölçeği" kullanılmıştır. Anket formu ve ilgili ölçekler hakkında ayrıntılı bilgi aşağıda belirtilmektedir.

3.5.1.Kişisel Bilgi Formu:

a. Sosyodemografik Veriler:

Öğrencilerin cinsiyeti, doğum yılı, hangi bölümde, kaç dönem okudukları, kardeş sayısı, doğum yeri, ebeveynlerinin doğum yeri, hayatta olma durumları, birliktelik durumları, eğitim durumları ve meslekleri ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

b. Sigara- Alkol Kullanım Öyküsü:

Çalışmamızın ikinci bölümü, hayat boyu, son 1 yıl ve son 30 gün içinde sigara ve alkol kullanım sıklığı, miktarı, sarhoş olma sıklığı, alkol ve sigara kullanma nedenleri, ebeveynlerin sigara ve alkol kullanma durumları ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

3.5.2. Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA)

Poster'in Dönüşümsel Kuram'ının aile bağlamında işlevselleştirilmesi sonucu oluşan Dönüşümsel Aile Modeli'ndeki (DAM) yapısal/sistemik değişkenlerin nicelleştirilmesiyle 1992 yılında Gülerce tarafından geliştirilmiştir (Gülerce,1996).

AYDA, okuma yazma bilen ve 12 yaşından büyük bireylere zaman sınırlaması olmaksızın uygulanabilmektedir. 36 maddeden oluşan bu kâğıt kalem testi, uzun süre birlikte yaşayan bireylerin kendilerini bir sosyal ünite

olarak algılamalarını ölçüt almaktadır. Böylece kan bağı olmayan çekirdek aile dışındaki sistemlere de uygulanabilme özelliğini taşımaktadır (Gülerce,1996).

Ölçekteki bazı maddeler bireylerin aile sistemindeki konumlarına (anne-baba ve çocuk) göre ayrı ayrı yazılmıştır. Yanıtlar ise ayrı bir formda "tamamen aynı" ile "tam tersi" uç ifadeleri arasında bulunan on basamaklı ölçekler üzerine dereceleme yoluyla verilmektedir. Verdiği yanıtlarla birey, aile sisteminin bütününe değerlendirebildiği gibi sistem içindeki kendi durumunu da değerlendirebilmektedir (Gülerce,1996).

AYDA ile AYDA- Birey, Evlilik ve Aile puanları elde edilebilmektedir.

AYDA-Birey: Kişinin kendi ailesini değerlendirmesi anlamındaki ve gerekiyorsa eksik maddelerin değerleri tamamlanmış toplam AYDA puanı'dır. Bizim çalışmamızda AYDA-Birey puanları esas alınmıştır.

AYDA-Evlilik: Ölçek aileye uygulandığında eşlerin her bir maddeden aldıkları puanların aritmetik ortalamasıdır.

AYDA-Aile: Ev halkından uygulamaya katılan bütün bireylerin her bir maddeden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları toplamıdır.

Ayrıca bu üç grubun her biri için; iletişim, birlik yönetim, yetkinlik, duygusal bağlam, çelişki, doyum ve direnç alt boyutlarına dair puanlar elde edilmekte ve aile yapısına ilişkin ayrıntılı bir değerlendirmeye gidilebilmektedir. AYDA'yı oluşturan alt boyutlar aşağıda kısaca tanımlanmıştır (Gülerce,1996).

İletişim: Evlilik ve aile sistemi içindeki iletişimin açık seçikliği, bireylerin kendini açma ve özgürce ifade edebilme davranışları, anlatılan mesajlarla anlaşılanların tutarlılığı, vb. ile ilgilidir. İletişimin işlevselliği artıkça ailenin genel uyumu artmaktadır.

Birlik: Evlilik ve ailede yakınlık, bütünlük, sistemin içindeki kişilerarası ve dış çevre ile olan sınırlar, bağımlılık, bağlılık, beraberlik, kaynaşma, vb. ile ilgilidir. Aile üyeleri arasındaki aşırı kopukluk kadar aşırı bağlılık da aile sisteminin genel uyumu nu olumsuz etkilemektedir.

Yönetim: Evlilik ve ailedeki yapısal örgütlenme, karar alma, davranışsal kontrol, disiplin, kurallar, normlar, roller, yapısal işleyişin esnekliği, vb. ile ilgilidir. Yönetimdeki aşırı katılık kadar aşırı esneklik de aile sisteminin genel uyumunu bozmaktadır.

Yetkinlik: Evlilik ve ailede problem çözme, sağlık, yeterlik, amaçların gerçekleştirilmesi, vb. ile ilgilidir. Yetkinlik arttıkça aile içindeki genel uyum da artar.

Duygusal Bağlam: Aile ortamındaki duygusal atmosferdir. Bunun destekleyici ve yapıcı olması, ailedeki genel uyumu olumlu etkilemektedir.

AYDA'da yer alan diğer boyutlar Gülerce tarafından ayrıntılı biçimde tanımlanmamıştır. Ölçeklerin içerdiği maddelere bakıldığında, **direnç** değişime karşı direnme, **doyum** da aile ilişkilerinden tatmin olma şeklinde tanımlanabilir. **Çelişki** ise bireylerin sorulara verdiği yanıtlardaki çelişmedir.

AYDA' nın kapsam geçerliği için yargıcılar arasındaki tutarlılık; kategorileme için .73, dereceleme için .58 olarak hesaplanmıştır. Aracın Aile Ortamı Ölçeği ile korelasyonu .53 ($p < .001$), Minnesota Danışma Envanteri'nin, aile ilişkileri alt ölçeği puanları ile ilişkisi de .69 ($p < .001$) olarak bulunmuştur. AYDA' nın yapı geçerliği için; sağlıklı ve psikiyatrik tedavi gören kişilerin AYDA-Birey puanları karşılaştırılmış ve puanların beklenen yönde anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Aracın test tekrar test güvenilirlik katsayısı Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu ile .79'dur. Ölçeğin iç tutarlılığı, Kuder Richardson 20 (Cronbach Alpha) ile toplam puanlar için .70 olarak bulunmuş ve bu düzeydeki homojenliğin yeterli bulunduğu ifade edilmiştir (Gülerce, 1996).

AYDA'nda yer alan 36 maddenin tamamının yanıtlanması geçerlik açısından önemlidir. Her alt boyuttaki sorulardan birden fazla maddenin boş bırakılması veya geçersiz işaretlenmesi durumunda yanıt formu değerlendirilmeye alınmamaktadır.

AYDA' nın her maddesinden alınabilecek en düşük puan 1 en yüksek puan 5'tir. Böylece bütün maddeler işaretlendiği takdirde alınabilecek en yüksek AYDA toplam puanı 180, en düşük AYDA toplam puanı 36'dır.

3.5.3.Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği (GDASDÖ)

Gençlik Döneminde Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği (GDASDÖ), kişilerin gençlik döneminde içinde yaşadıkları aile ortamından kaynaklanan streslerin sayısını ve bu stres kaynaklarından ne kadar etkilendiklerini belirlemek amacıyla Tuğrul (1994) tarafından geliştirilmiştir. Ön çalışmada "Gençlerin Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği" adı kullanılmış ancak daha sonra ölçeğin adı "Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği" olarak değiştirilmiştir.

Ölçek hazırlanırken ölçekten iki tür bilgi elde edilmesi planlanmıştır. Bunlardan birincisi, aile sorunlarının ya da başka bir deyişle gencin içinde yaşadığı aile ortamından kaynaklanan streslerinin sayısını belirleyebilmektir. İkincisi ise, gencin bu sorunlardan ne kadar etkilendiğini saptayabilmektir. Bu nedenle ölçekte yer alan maddeler iki aşamada yanıtlanmaktadır. İlk aşamada kişilerden o maddede sözü edilen durumun kendi ailelerinde görülüp görülmediğine karar vermeleri ve "doğru" veya "yanlış" seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmektedir. Böylece " doğru" seçeneğinin işaretlendiği maddelerden elde edilecek puanlarla "stres puanı" belirleyebilmek mümkün olabilmektedir. İkinci aşamada ise kişilerden sadece "doğru" seçeneğini işaretledikleri maddeler için bir değerlendirme daha yapmaları ve o madde de sözü edilen durumun kendilerini ne kadar etkilediğini dörtlü likert tipi bir ölçek

üzerinde “hiç etkilemiyor” , “biraz etkiliyor” , “orta derecede etkiliyor” ve “ çok etkiliyor” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmektedir. Böylece yapılacak olan ikinci değerlendirme ile “stresten etkilenme puanı” saptayabilmek mümkün olabilmektedir.

GDASDÖ 18–24 yaş arası herkese uygulanabilir. Ölçeğin cevaplama süresi 30 dakika civarındadır.

Hem toplam, hem de alt boyutlar için ayrı ayrı stres ve stresten etkilenme puanları elde edilebilen GDASDÖ’de 69 madde ve 8 alt boyut yer almaktadır. Bu boyutlar;

Otoriter-Baskıcı Tutum: Bu boyut anne –babanın kendi istek ve görüşlerini kabul ettirebilmek için yaptıkları baskı, gencin sözel ve fiziksel istismarı ve katı bir disiplin anlayışı ile ilgili maddeleri kapsamaktadır.

İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık: Bu boyut gencin duygusal ihmali, aile içi iletişimsizlik, aile kurallarında belirsizlik, tutarsızlık ve çok gevşek disiplin anlayışı ile ilgilidir.

Anne- Baba İlişkilerinde Uyumsuzluk: Anne-baba arasındaki gerginlik, eşlerin sözel ve fiziksel istismarı ve evlilik dışı ilişkilerle ilgili maddeler bu boyutta yer almaktadır.

Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık: Bu boyut, aile üyelerinin sosyal izolasyonunu gösteren sportif, sanatsal ve boş zaman faaliyetlerinin ve gencin arkadaşlarıyla birlikte olmasının engellenmesi ile ilgili maddeler içermektedir.

Ev Ortamındaki Düzensizlik: Ev işleriyle ve düzeniyle ilgili olarak ortaya çıkan aksaklıklar bu boyutta toplanmaktadır.

Ekonomik Sorunlar: Bu boyut ailenin önemli ekonomik kısıtlılıkları ile ilgili maddelerden oluşmaktadır.

İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar: Aile üyelerinin davranışlarındaki sınırsızlıklar, gencin cinsel istismarı ve ailenin yaşantısındaki ani değişikliklerle ilgili maddeler bu boyutta yer almaktadır.

Sağlık ve sosyal sorunlar: Burada ise ailenin genel sağlık durumu ve çevreyle olan ilişkilerdeki olumsuz özelliklerle ilgili maddeler bulunmaktadır.

GDASDÖ' nün faktör yapısı, geçerliği ve güvenirliği ile ilgili dört farklı çalışma yapılmıştır.

Ölçeğin iç tutarlığının değerlendirilebilmesi amacıyla madde-toplam korelasyon katsayıları ve madde-alt boyut korelasyon katsayıları hesaplanmış, ayrıca alt boyut puanları ve toplam puan için Cronbach Alfa değerleri elde edilmiştir. Birinci çalışmada alt boyutlar için elde edilen Cronbach Alfa değerleri .61 ile .91 arasında, ikinci çalışmada .53 ile .84 arasında ve üçüncü çalışmada .45 ile .84 arasında değişmektedir. En düşük Cronbach Alfa değerleri sınırsızlık ve istismar ile sağlık ve sosyal sorunlar alt boyutları, en yüksek Cronbach Alfa değerleri ise otoriter-baskıcı tutum ile ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık alt boyutları için elde edilmiştir. Toplam puan açısından Cronbach Alfa katsayıları .93 ve .95 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenirliği ile ilgili olarak yapılan diğer bir çalışmada ise test-tekrar test çalışması yapılmıştır.

Bu çalışma sonucunda elde edilen test-tekrar test güvenirlik katsayıları .74 ile .95 arasında değişmektedir ve tüm değerler $p < .001$ düzeyinde anlamlıdır. Yapılan güvenirlik çalışmaları sonucunda GDASDÖ'nün güvenilir bir ölçme aracı olduğu saptanmıştır.

Ölçeğin geçerliğini belirleyebilmek amacıyla yapılan çalışmalardan ilki t-testi analizleri olmuştur. Bu amaçla birinci çalışmada, sorunlu ve sorunsuz gruplar her bir maddeden aldıkları puanlar açısından karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda 69 maddeden 64'ünde sorunlu ve sorunsuz gruplar arasında anlamlı bir fark elde edilmiştir.

Yapılan diğ er bir t testi çalışmasında ise, birinci çalışmada sorunlu ve sorunsuz gruplar, ikinci çalışmada babaları alkolik olan ve olmayan gruplar, GDASDÖ alt boyutlar ve toplam puanları açısından karşılaştırılmıştır. Her iki çalışmada da hem alt boyutlar hem de toplam puan açısından gruplar arasında anlamlı farklar elde edilmiştir. Birinci çalışmada sorunlu grup, ikinci çalışmada babası alkolik olanlar aile ortamında daha fazla sorunla karşılaşmaktadırlar.

Ölçeğin geçerliliğini belirleyebilmek için yapılan diğ er bir çalışma da GDASDÖ maddeleri, alt boyutları ve toplam puanı için yapılan ayırt edici analizlerdir. Analizler sonucunda birinci çalışmada, maddelerin birlikte %87, alt boyutların ise birlikte %80 doğrulukla sorunlu ve sorunsuz grupları ayırt edebildiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca alt boyutlar için ayrı ayrı yapılan analizlerde otoriter-baskıcı tutum alt boyutunun % 78, ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık alt boyutunun % 77 ve diğ er alt boyutların %71 doğruluk oranıyla grupları ayırt ettikleri görülmüştür. Toplam puan ile doğru ayırt etme puanı ise % 80'dir.

GDASDÖ' n n yapı geçerliğine yönelik destekleyici bilgiler elde edebilmek amacıyla, aile ortamındaki stres kaynaklarıyla ilişkili olabileceği düşünülen Genel Belirti Düzeyi, Pozitif Belirti Düzeyi, Benlik Saygısı, Pozitif Belirti Toplamı, Rahatsızlık Ciddiyeti İndeksi, Yalnızlık Düzeyi ve MAC Alkolizm  l eği puanları gibi değişkenlerle GDASDÖ alt boyut ve toplam puanları arasındaki ilişkiler incelenmiş ve sonuçta anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Özetlenecek olursa GDASDÖ Türk kültüründe gençlik döneminde aile ortamında karşılaşılan stres kaynaklarını ya da sorunlarını ölçmeyi amaçlayan geçerli ve güvenilir bir  l me aracıdır.

3.6.VERİ TOPLAMA

Araştırma verileri Mart 2008 yılı içindeki iki haftalık sürede toplanmıştır. Veri toplama işlemine başlamadan önce örneklemin alındığı üniversitenin ilgili bölümünden gerekli izinler alınmış ve uygulamaların hangi zamanlarda ve derslerde yapılacağı belirlenmiştir.

Uygulamalar belirlenen gün, saat ve sınıflarda araştırmacı ve psikoloji bölümünde görevli iki öğretim görevlisinin yardımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Uygulamaların yapıldığı her sınıfta araştırmacının genel olarak amacı, veri toplama araçlarının nasıl cevaplandırılacağı hakkında öğrencilere bilgi verilmiş, ayrıca öğrencilerin uygulamayla ilgili olarak sordukları sorular yanıtlanmıştır.

Öğrencilerin kendi gerçek durumlarını olduğu gibi yansıtmaları için cevap kâğıtlarında kimlik bilgisine yer verilmemiş, isimlerini vermek zorunda olmadıkları belirtilerek, sonuçların bireysel olarak değil de toplu olarak değerlendirileceği vurgulanmıştır.

Veri toplama araçları öğrencilere tek oturum halinde uygulanmıştır. Veri toplama araçlarının yanıtlanması ile ilgili olarak zaman sınırlaması yapılmamakla birlikte uygulama 30-45 dakika arasında sürmüştür. Uygulamalar sırasında öğrencilerin veri toplama araçlarını dikkatli bir şekilde doldurdukları ve çalışmaya ilgi duydukları gözlenmiş, herhangi bir problemle karşılaşılmamıştır.

3.7.VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Veriler SPSS 10.00 istatistik programında kodlanmış ve değerlendirilmiştir. Anketleri eksik ya da hatalı dolduran 4 öğrencinin cevap kâğıtları puanlama işlemine dahil edilmemiştir.

Öncelikle, araştırmada ele alınan bazı değişkenler açısından, araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin özelliklerini betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkartılmış, ardından araştırmanın amaçlarına uygun olarak gerekli ilişkisel çözümlemeler gerçekleştirilmiştir.

İki ortalama arasındaki farkları test etmek için t testinden yararlanılmıştır.

İkiden fazla olan grupların ortalamalarının karşılaştırılması, tek yönlü varyans analizi (Anova) ile gerçekleştirilmiştir. Gruplar arasında anlamlı ilişki çıktığında, gruplar arasındaki farkın hangi gruptan kaynaklandığını ölçmek için Tukey ileri incelemesi yapılmıştır.

Elde edilen istatistiklerin manidarlığı 0.05 manidarlık seviyesi esas alınmıştır. Bulgular araştırmanın amacına uygun olarak tablolar halinde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

5. BULGULAR

4.1. YAYGINLIK TABLOLARI:

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 22.38 ± 2.00 olup öğrencilerin 46'sı (%24) erkek, 146 (%76) 'sı kadındır.

Öğrencilerin 9 (% 4.6)'u üniversitede bir yıl, 22(% 11.5)'si iki yıl, 66(% 34.4)'sı üç yıl, 45 (%23.4)'i dört yıl, 46 (23.9)'sı beş yıl, 4(% 2)'ü altı yıl ve daha uzun süredir öğrenim gördüklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin doğum yerine bakıldığında 57 (% 29.7)' si KKTC, 128(% 66.7)'i TC, 2(% 1)'si İngiltere, 5 (%2.6)'i diğer ülkelerde doğmuştur.

TABLO 1. Öğrencilerin Sigara Deneme Durumu

Sigara Deneme Durumu	n	%
Denemeyen	74	38.5
Deneyen	118	61.5
Toplam	192	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin daha önce sigara deneme durumuna bakıldığında 74 (% 38.5)' ü hiç sigara denemediğini, 116 (% 61.5)' sı ise sigara denediğini belirtmiştir.

TABLO 2. Öğrencilerin Sigarayı Deneme Yaşı

Sigara Deneme Yaşı	n	%
11 yaş ve altı	9	7.6
12-13 yaş	18	15.2
14-15 yaş	21	17.8
16-17 yaş	35	29.7
18-19 yaş	29	24.6
20 yaş ve üstü	6	5.1
Toplam	118	100.0

Öğrencilerin sigarayı ilk deneme yaşlarına bakıldığında 16–17 yaş ve 18–19 yaş arasında deneme sıklığının daha yüksek olduğu görülmektedir.

TABLO 3. Öğrencilerin Hayat Boyu ve Son 12 ay Boyunca Sigara Kullanma Sıklığı

Sigara İçme Oranı	Hayat Boyu		Son 12 ay	
	n	%	n	%
0 kez	74	38.5	93	48.4
1-2 kez	13	6.8	10	5.2
3-5 kez	6	3.1	7	3.6
6-9 kez	3	1.6	4	2.1
10-19 kez	5	2.6	1	0.5
20-39 kez	7	3.6	1	0.5
40 kez ve üstü	84	43.8	76	39.6
Toplam	192	100.0	192	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %43.8'i hayat boyu 40 kez ve üstü sigara içtiğini belirtmiştir. Son on iki ayda 40 kez ve üstü sigara içtiğini belirten öğrencilerin oranı ise %39.6 'dır.

TABLO 4. Öğrencilerin Son 30 Günde Sigara İçme Sıklığı

Son 30 Günde Sigara İçme Sıklığı	n	(%)
Hiç içmedim	109	56.8
Haftada 1 sigaradan az	4	2.1
Günde 1 sigaradan az	2	1.0
Günde 1-5 sigara	15	7.8
Günde 6-10 sigara	17	8.9
Günde 11-20 sigara	27	14.1
Günde 20 sigaradan fazla	18	9.4
Toplam	192	100.0

Son 30 gün boyunca öğrencilerin yarıya yakınının (%41.1) her gün sigara içtiği belirlenmiştir.

TABLO 5. Öğrencilerin Sigara Kullanma Nedenleri

Sigara Kullanma Nedenleri	n	%
Merak	48	40.7
Özenti	15	12.7
Kendimi rahat hissetmek	15	12.7
Yalnızlık	3	2.6
Arkadaş ortamına uymak	15	12.7
Okul sorunları	5	4.2
Aile sorunları	4	3.4
Diğer	13	11
Toplam	118	100.0

Hayat boyu en az bir kez sigara içtiğini belirten öğrencilerin yarıya yakınının sigara içmeye başlamadaki en önemli nedenlerinin (% 40.7) merak olduğu belirlenmiştir. Bunu aynı oranlarla ikinci sırada özenti (%12.7), kendini rahat hissetme (%12.7) ve arkadaş ortamına uyma'nın (% 12.7) izlediği görülmektedir.

TABLO 6. Öğrencilerin Alkol Deneme Durumu

Alkol Deneme Durumu	n	%
Denemeyen	56	29.2
Deneyen	136	70.8
Toplam	192	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin daha önce alkol deneme durumuna bakıldığında 56 (%29.2)'sı hiç alkol denemediğini, 136 (%70.8)'sı ise alkol denediğini belirtmiştir.

TABLO 7. Öğrencilerin Alkol Deneme Yaşı

Alkol Deneme Yaşı	n	%
11 yaş ve altı	8	5.9
12-13 yaş	13	9.5
14-15 yaş	41	30.2
16-17 yaş	31	22.8
18-19 yaş	30	22.0
20 yaş ve üstü	13	9.6
Toplam	136	100.0

Öğrencilerin alkolü ilk deneme yaşlarına bakıldığında, 14-15 yaş (%30.2), 16-19 yaş (%44.8) arasında deneme sıklığının daha yüksek olduğu görülmektedir.

TABLO 8. Öğrencilerin Hayat Boyu ve Son 12 ay Boyunca Alkol İçme Sıklığı

Alkol İçme Oranı	Hayat Boyu		Son 12 ay	
	n	%	n	%
0 kez	56	29.2	72	37.5
1-2 kez	10	5.2	21	10.9
3-5 kez	16	8.3	17	8.9
6-9 kez	5	2.6	17	8.9
10-19 kez	16	8.3	18	9.4
20-39 kez	13	6.8	12	6.3
40 kez ve üstü	76	39.6	35	18.2
Toplam	192	100.0	192	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %39.6'sı hayat boyu 40 kez ve üstü alkol içtiğini belirtmiştir. Son on iki ayda 40 kez ve üstü alkol içtiğini belirten öğrencilerin oranı ise %18.2 'dir.

TABLO 9. Öğrencilerin Son 30 Gün İçinde Alkollü İçki İçme Sıklığı

Alkollü İçki Çeşidi	Bira		Şarap		Rakı, cin, votka vb	
	n	%	n	%	n	%
0 kez	112	58.3	139	72.4	132	68.8
1-2 kez	29	15.1	32	16.7	35	18.2
3-5 kez	24	12.5	15	7.8	9	4.7
6-9 kez	13	6.8	5	2.6	8	4.2
10-19 kez	10	5.2	1	0.5	6	3.1
20-30 kez	4	2.1	-	-	2	1.0
Toplam	192	100.0	192	100.0	192	100.0

Öğrencilerin %41.7 'si son 30 günde en az bir kez bira, % 27.6'sı son 30 günde en az bir kez şarap, %31.2'si ise son 30 gün de en az bir kez rakı, cin, votka vb. içtiklerini belirtmişlerdir.

TABLO 10. Öğrencilerin Hayat Boyu, Son 12 Ay ve Son 30 Gün Boyunca Sarhoş Olma Sıklığı

Alkol İçme Oranı	Hayat Boyu		Son 12 ay		Son 30 gün	
	n	%	n	%	n	%
0 kez	93	48.4	136	70.8	166	86.5
1-2 kez	41	21.4	38	19.8	20	10.4
3-5 kez	31	16.1	8	4.2	4	2.1
6-9 kez	14	7.3	3	1.6	1	0.5
10-19 kez	5	2.6	3	1.6	1	0.5
20-39 kez	3	1.6	1	0.5	-	-
40 kez ve üstü	5	2.6	3	1.6	-	-
Toplam	192	100.0	192	100.0	192	100.0

Öğrencilerin % 51.6' sı hayat boyu en az bir kez , % 29.2'si son 12 ay boyunca en az bir kez, % 13.5'u son 30 gün boyunca en az bir kez sarhoş olduklarını belirtmişlerdir. Hayat boyu 6 kez ve üstü sarhoş olma oranı ise % 14.1 dir.

TABLO 11. Öğrencileri Alkol Kullanmaya İten En Önemli Neden

Alkol Kullanmaya İten Nedenler	n	%
Eğlenmek	63	47.4
Denemek	20	15.0
Sinirden	2	1.5
Sıkıntı	3	2.3
Rahatlamak	15	11.3
Sorunlardan uzaklaşmak	12	9.0
Arkadaşları içtiği için	8	6.0
Kendimi iyi hissetmek	2	1.5
Diğer	8	6.0
Toplam	133	100.0

Hayat boyu en az bir kez alkol içtiğini belirten öğrencilerin yarıya yakını, alkol kullanmaya iten en önemli nedeninin (%47.4) eğlenmek olduğunu belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla denemek (% 15.0), rahatlamak (%11.3) ve sorunlardan uzaklaşmak (% 9.0) izlemektedir.

TABLO 12. Öğrencilerin Annelerinin Sigara, Alkol ve Herhangi Bir Uyuşturucu Madde Kullanma Sıklığı

	Anne			
	Hiç n (%)	Bazen n (%)	Sık sık n (%)	Toplam n (%)
Sigara kullanır	132(68.8)	30(15.6)	30(15.6)	192(100.0)
Alkol kullanır	144(75.0)	47(24.5)	1(0.5)	192(100.0)
Herhangi bir uyuşturucu madde kullanır	191(99.5)	1(0.5)	0(0.0)	192(100.0)

Öğrencilerin annelerinin %15.62'sinin bazen, % 15.62'sinin sık sık sigara kullandığı, % 24.5' nin ise bazen alkol kullandığı görülmektedir.

TABLO 13. Öğrencilerin Babalarının Sigara, Alkol ve Herhangi Bir Uyuşturucu Madde Kullanma Sıklığı

	Baba			
	Hiç n (%)	Bazen n (%)	Sık sık n (%)	Toplam n (%)
Sigara kullanır	84(43.8)	31(16.1)	77(40.1)	192(100.0)
Alkol kullanır	77(40.1)	95(49.5)	20(10.4)	192(100.0)
Herhangi bir uyuşturucu madde kullanır	191(99.5)	0(0.0)	1(0.5)	192(100.0)

Öğrencilerin babalarının % 16'sının bazen, % 40.1'nin sık sık sigara, yarıya yakınının (% 49.5) bazen, % 10.4'ünün ise sık sık alkol kullandığı görülmektedir.

4.2. KARŞILAŞTIRMA TABLOLARI:

TABLO 14. Hayat Boyu Sigara Denemeyen ve Deneyen Öğrencilerin AYDA-Toplam ve Alt Boyut puanlarının Karşılaştırılması

AYDA ALT BOYUTLARI	Hayat Boyu Sigara		P
	Hiç Denemedi	Denedi	
İLETİŞİM	36.81 $\pm$ 6.66 (n=74)	33.62 $\pm$ 8.21 (n=118)	0.004*
BİRLİK	29.67 $\pm$ 3.88 (n=74)	28.2 $\pm$ 4.43 (n=118)	0.018*
YÖNETİM	31.04 $\pm$ 4.22 (n=74)	29.51 $\pm$ 6.15 (n=118)	0.044*
YETKİNLİK	23.12 $\pm$ 2.13 (n=74)	21.94 $\pm$ 3.84 (n=118)	0.007*
DUYGUSAL BAĞLAM	18.63 $\pm$ 2.96 (n=74)	17.22 $\pm$ 3.65 (n=118)	0.004*
AYDA-TOPLAM	139.28 $\pm$ 13.79 (n=74)	130.53 $\pm$ 21.07 (n=118)	0.001**

* p< 0.05

** p<0.001

Hayat boyu sigara denemeyen ve deneyen öğrencilerin AYDA-toplam ve alt boyut puanlarını Student's t-testi yöntemi ile karşılaştırdığımızda, sigara hiç denemeyen öğrencilerin AYDA- toplam puanı, deneyen öğrencilere göre istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı yüksek bulunmuştur (p=0.001). AYDA alt boyutları olan İletişim, Birlik, Yönetim, Yetkinlik ve Duygusal Bağlam, hiç sigara denemeyen öğrencilerde, deneyenlere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (sırasıyla p=0.004, p=0.018, p=0.044, p=0.007, p=0.004).

TABLO 15. Hayat Boyu Sigara Denemeyen ve Deneyen Öğrencilerin Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stres Puanlarının Karşılaştırılması

GDASDÖ ALT BOYUTLARI	Hayat Boyu Sigara		P
	Hiç Denemedi	Denedi	
Otoriter Baskıcı Tutum	2.43 ± 2.85 (n=74)	3.52 ± 3.68 (n=118)	0.023*
İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık	1.89 ± 2.29 (n=74)	2.90 ± 2.99 (n=118)	0.009*
Ana- baba ilişkilerinde Uyumsuzluk	1.32 ± 1.81 (n=74)	2.22 ± 2.29 (n=118)	0.003*
Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık	0.24 ± 0.56 (n=74)	0.38 ± 0.70 (n=118)	0.137
Ev Ortamında Düzensizlik	0.32 ± 0.66 (n=74)	0.41 ± 0.76 (n=118)	0.386
Ekonomik Sorunlar	0.70 ± 0.97 (n=74)	0.85 ± 1.25 (n=118)	0.345
İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar	0.41 ± 0.68 (n=74)	0.52 ± 0.75 (n=118)	0.327
Sağlık ve Sosyal Sorunlar	0.18 ± 0.45 (n=74)	0.22 ± 0.49 (n=118)	0.662
GDASDÖ Toplam Stres Puanı	8.54 ± 8.16 (n=74)	12.50 ± 10.27 (n=118)	0.004*

* p< 0.05

Hayat boyu sigara denemeyen ve deneyen öğrencilerin GDASDÖ - toplam stres puanı ve alt boyutların stres puanlarını Student's t-testi yöntemi ile karşılaştırdığımızda, sigara deneyen öğrencilerin GDASDÖ- toplam stres puanı, denemeyen öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (p= 0.004). GDASDÖ alt boyutları olan; **Otoriter Baskıcı**

Tutum, İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık, Ana-baba İlişkilerinde Uyumsuzluk stres puanları, sigara deneyenlerde, hiç sigara denemeyen öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (sırasıyla $p = 0.023$, $p = 0.009$, $p = 0.003$). GDASDÖ alt boyutları olan; **Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık, Ev Ortamında Düzensizlik, Ekonomik Sorunlar, İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar, Sağlık ve Sosyal Sorunlar** stres puanları sigara deneyen ve hiç sigara denemeyen öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiştir (sırasıyla $p = 0.137$, $p = 0.386$, $p = 0.345$, $p = 0.327$, $p = 0.662$)

TABLO 16. Hayat Boyu Sigara Denemeyen ve Deneyen Öğrencilerin Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stresten Etkilenme Puanlarının Karşılaştırılması

GDASDÖ ALT BOYUTLARI	Hayat Boyu Sigara		P
	Hiç Denemedi	Denedi	
Otoriter Baskıcı Tutum	6.09 ± 8.17 (n=74)	9.86 ± 11.41 (n=118)	0.008*
İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık	4.47 ± 6.05 (n=74)	7.59 ± 8.34 (n=118)	0.003*
Ana- baba İlişkilerinde Uyumsuzluk	3.81 ± 5.97 (n=74)	7.15 ± 7.90 (n=118)	0.001**
Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık	0.52 ± 1.25 (n=74)	0.97 ± 2.07 (n=118)	0.064
Ev Ortamında Düzensizlik	0.63 ± 1.40 (n=74)	1.09 ± 2.11 (n=118)	0.073
Ekonomik Sorunlar	1.55 ± 2.28 (n=74)	2.38 ± 3.84 (n=118)	0.063
İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar	0.90 ± 1.53 (n=74)	1.32 ± 2.13 (n=118)	0.118
Sağlık ve Sosyal Sorunlar	0.47 ± 1.33 (n=74)	0.61 ± 1.55 (n=118)	0.531
GDASDÖ Stresten Etkilenme Toplam Puanı	20.83 ± 21.60 (n=74)	34.29 ± 31.02 (n=118)	0.001**

* p< 0.05

** p<0.001

Hayat boyu sigara denemeyen ve deneyen öğrencilerin GDASDÖ-stresten etkilenme toplam puanı ve alt boyut stresten etkilenme puanlarını Student's t-testi yöntemi ile karşılaştırdığımızda, sigara deneyen öğrencilerin GDASDÖ stresten etkilenme toplam puanı ile GDASDÖ alt boyutlarından olan **Ana-baba İlişkilerinde Uyumsuzluk** stresten etkilenme puanı, denemeyen

öğrencilere göre istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı yüksek bulunmuştur (sırasıyla $p=0.001$, $p=0.001$).

GDASDÖ alt boyutları olan; **Otoriter Baskıcı Tutum, İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık**, Stresten Etkilenme Puanları, sigara deneyenlerde, hiç sigara denemeyen öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (sırasıyla $p=0.008$, $p=0.003$).

GDASDÖ alt boyutları olan; **Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık, Ev Ortamında Düzensizlik, Ekonomik Sorunlar, İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar, Sağlık ve Sosyal Sorunlar**, Stresten Etkilenme Puanları sigara deneyen ve hiç sigara denemeyen öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiştir (sırasıyla $p=0.064$, $p=0.073$, $p=0.063$, $p=0.118$, $p=0.531$)

TABLO 17. Öğrencilerin Alkol Kullanma Sıklığına Göre Oluşturulan Grupların AYDA Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

AYDA ALT BOYUTLARI	Hiç Denemeyenler	1-39 Kez Deneyenler	40 Kez ve üstü Deneyenler	F (P)
İLETİŞİM	36.02 $\pm$ 6.59 (n=56)	34.87 $\pm$ 8.31 (n=60)	33.99 $\pm$ 8.17 (n=76)	1.096 (0.336)
BİRLİK	29.11 $\pm$ 4.14 (n=56)	28.08 $\pm$ 4.60 (n=60)	29.09 $\pm$ 4.28 (n=76)	1.162 (0.315)
YÖNETİM	30.89 $\pm$ 4.81 (n=56)	29.95 $\pm$ 5.80 (n=60)	29.64 $\pm$ 5.81 (n=76)	0.853 (0.428)
YETKİNLİK	22.82 $\pm$ 2.47 (n=56)	22.17 $\pm$ 4.15 (n=60)	22.26 $\pm$ 3.18 (n=76)	0.655 (0.521)
DUYGUSAL BAĞLAM	18.55 $\pm$ 3.04 (n=56)	17.68 $\pm$ 3.95 (n=60)	17.26 $\pm$ 3.29 (n=76)	2.292 (0.104)
AYDA-TOPLAM	137.39 $\pm$ 14.15 (n=56)	132.75 $\pm$ 22.62 (n=60)	132.25 $\pm$ 19.03 (n=76)	1.340 (0.264)

* $p < 0.05$

** $p < 0.001$

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların AYDA-toplam ve alt boyut puanları varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p = 0.104 - 0.521$).

TABLO 18. Öğrencilerin Alkol Kullanma Sıklığına Göre Oluşturulan Grupların Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stres Puanlarının Karşılaştırılması

GDASDÖ ALT BOYUTLARI	Hiç Denemeyenler	1-39 Kez Deneyenler	40 Kez ve üstü Deneyenler	F (P)
Otoriter Baskıcı Tutum	1.77 ± 2.26 (n=56)	2.77 ± 3.29 (n=60)	4.36 ± 3.83 (n=76)	10.583 (0.000**)
İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık	1.95 ± 1.93 (n=56)	2.35 ± 2.93 (n=60)	3.07 ± 3.10 (n=76)	2.818 (0.62)
Ana- baba İlişkilerinde Uyumsuzluk	1.11 ± 1.65 (n=56)	1.68 ± 1.92 (n=60)	2.59 ± 2.46 (n=76)	8.556 (0.000**)
Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık	0.34 ± 0.67 (n=56)	0.33 ± 0.75 (n=60)	0.32 ± 0.57 (n=76)	0.023 (0.977)
Ev Ortamında Düzensizlik	0.28 ± 0.56 (n=56)	0.41 ± 0.74 (n=60)	0.42 ± 0.82 (n=76)	0.664 (0.516)
Ekonomik Sorunlar	0.98 ± 1.31 (n=56)	0.60 ± 0.98 (n=60)	0.81 ± 1.15 (n=76)	1.611 (0.202)
İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar	0.27 ± 0.52 (n=56)	0.38 ± 0.64 (n=60)	0.72 ± 0.86 (n=76)	7.601 (0.001**)
Sağlık ve Sosyal Sorunlar	0.21 ± 0.49 (n=56)	0.18 ± 0.43 (n=60)	0.22 ± 0.51 (n=76)	0.124 (0.883)
GDASDÖ Toplam Stres Puanı	7.73 ± 7.03 (n=56)	9.97 ± 9.53 (n=60)	14.16 ± 10.60 (n=76)	8.128 (0.000**)

*P< 0.05

**p<0.001

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, **GDASDÖ toplam stres puanları**, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.000$). Tukey ileri incelemesi ile gruplar arasındaki farklar karşılaştırıldığında hiç alkol denemeyenler ile 40 kez den az alkol deneyenler arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p=0.403$). 40 kez den fazla alkol deneyenlerin GDASDÖ toplam stres puanı hiç alkol denemeyenlere göre ileri derecede anlamlı olarak yüksek ($p=0.000$), 40 kez den az alkol deneyenlere göre ($p= 0.025$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, GDASDÖ'nin **Otoriter Baskıcı Tutum** alt boyut ortalama stres puanları, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.000$). Tukey ileri incelemesi ile gruplar arasındaki farklar karşılaştırıldığında hiç alkol denemeyenler ile 40 kez den az alkol deneyenler arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p=0.226$). 40 kez den fazla alkol deneyenlerin GDASDÖ'nin **Otoriter Baskıcı Tutum** alt boyut ortalama stres puanı hiç alkol denemeyenlere göre ileri derecede anlamlı olarak yüksek ($p=0.000$), 40 kez den az alkol deneyenlere göre ($p= 0.013$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, GDASDÖ'nin, **İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık, Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık, Ev Ortamında Düzensizlik, Ekonomik Sorunlar, Sağlık ve Sosyal Sorunlar** alt boyut ortalama stres puanları, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiştir (sırasıyla $p=0.62$, $p=0.977$, $p=0.516$, $p=0.202$, $p=0.883$).

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, GDASDÖ 'nin **Ana-baba İlişkilerinde Uyumsuzluk** alt boyut ortalama stres puanları, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.000$). Tukey ileri incelemesi ile gruplar arasındaki farklar karşılaştırıldığında hiç alkol denemeyenler ile 40 kez den az alkol deneyenler

arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p=0.297$). 40 kez den fazla alkol deneyenlerin GDASDÖ'nin **Ana- baba İlişkilerinde Uyumsuzluk** alt boyut ortalama stres puanı hiç alkol denemeyenlere göre ileri derecede anlamlı olarak yüksek ($p=0.000$), 40 kez den az alkol deneyenlere göre ($p= 0.031$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, GDASDÖ'nin **İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar** alt boyut ortalama stres puanları, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.001$). Tukey ileri incelemesi ile gruplar arasındaki farklar karşılaştırıldığında hiç alkol denemeyenler ile 40 kez den az alkol deneyenler arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p=0.653$). 40 kez den fazla alkol deneyenlerin GDASDÖ'nin **İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar** alt boyut ortalama stres puanı hiç alkol denemeyenlere göre ileri derecede anlamlı olarak yüksek ($p=0.001$), 40 kez den az alkol deneyenlere göre ($p= 0.015$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

TABLO 19. Öğrencilerin Alkol Kullanma Sıklığına Göre Oluşturulan Grupların Aile Ortamlarından Kaynaklanan Stresten Etkilenme Puanlarının Karşılaştırılması

GDASDÖ ALT BOYUTLARI	Hiç Denemeyenler	1-39 Kez Deneyenler	40 Kez ve Üstü Deneyenler	F (P)
Otoriter Baskıcı Tutum	4.41 ± 6.06 (n=56)	7.26 ± 9.36 (n=60)	12.26 ± 12.38 (n=76)	10.583 (0.000**)
İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık	4.62 ± 5.13 (n=56)	5.68 ± 7.81 (n=60)	8.25 ± 8.26 (n=76)	2.818 (0.018*)
Ana- baba İlişkilerinde Uyumsuzluk	3.44 ± 5.79 (n=56)	5.21 ± 6.70 (n=60)	8.16 ± 8.32 (n=76)	8.556 (0.001**)
Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık	0.77 ± 1.95 (n=56)	0.80 ± 1.87 (n=60)	0.83 ± 1.68 (n=76)	0.023 (0.982)
Ev Ortamında Düzensizlik	0.62 ± 1.49 (n=56)	0.95 ± 1.72 (n=60)	1.11 ± 2.22 (n=76)	0.664 (0.347)
Ekonomik Sorunlar	2.50 ± 3.97 (n=56)	1.57 ± 2.84 (n=60)	2.13 ± 3.21 (n=76)	1.611 (0.318)
İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar	0.57 ± 1.31 (n=56)	0.85 ± 1.44 (n=60)	1.84 ± 2.42 (n=76)	7.601 (0.000**)
Sağlık ve Sosyal Sorunlar	0.66 ± 1.62 (n=56)	0.50 ± 1.37 (n=60)	0.53 ± 1.44 (n=76)	0.124 (0.820)
GDASDÖ Stresten Etkilenme Toplam Puanı	19.75 ± 20.89 (n=56)	25.68 ± 26.11 (n=60)	38.71 ± 32.26 (n=76)	8.128 (0.000**)

*p< 0.05

**p< 0.001

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, GDASDÖ **stresten etkilenme toplam puanları**, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.000$). Tukey ileri incelemesi ile gruplar arasındaki farklar karşılaştırıldığında hiç alkol denemeyenler ile 40 kez den az alkol deneyenler arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p=0.475$). 40 kez den fazla alkol deneyenlerin GDASDÖ **stresten etkilenme toplam puanları** hiç alkol denemeyenlere göre ileri derecede anlamlı olarak yüksek ($p=0.000$), 40 kez den az alkol deneyenlere göre ($p=0.016$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, GDASDÖ'nin **Otoriter Baskıcı Tutum** alt boyut ortalama stresen etkilenme puanları, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.000$). Tukey ileri incelemesi ile gruplar arasındaki farklar karşılaştırıldığında hiç alkol denemeyenler ile 40 kez den az alkol deneyenler arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p=0.269$). 40 kez den fazla alkol deneyenlerin GDASDÖ'nin **Otoriter Baskıcı Tutum** alt boyut ortalama stresen etkilenme puanı hiç alkol denemeyenlere göre ileri derecede anlamlı olarak yüksek ($p=0.000$), 40 kez den az alkol deneyenlere göre ($p=0.010$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, GDASDÖ'nin **İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık** alt boyut ortalama stresen etkilenme puanları, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.018$). Tukey ileri incelemesi ile gruplar arasındaki farklar, GDASDÖ'nin **İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık** alt boyut ortalama stresen etkilenme puanları ile karşılaştırıldığında hiç alkol denemeyenler ile 40 kez den az alkol deneyenler arasında ($p=0.732$) ve 40 kez den fazla alkol deneyenler ile 40 kez den az alkol deneyenler arasında ($p=0.121$) anlamlı fark tespit edilmemiştir. 40 kez den fazla alkol deneyenlerin GDASDÖ'nin **İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık** alt boyut ortalama stresen etkilenme puanı hiç alkol denemeyenlere göre anlamlı olarak yüksek ($p=0.018$) bulunmuştur.

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, GDASDÖ'nin, **Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık, Ev Ortamında Düzensizlik, Ekonomik Sorunlar, Sağlık ve Sosyal Sorunlar** alt boyut ortalama streten etkilenme puanları, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiştir (sırasıyla $p=0,982$, $p=0.347$, $p=0.318$, $p=0.820$).

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, GDASDÖ 'nin **Ana-baba İlişkilerinde Uyumsuzluk** alt boyut ortalama stres puanları, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.001$). Tukey ileri incelemesi ile gruplar arasındaki farklar karşılaştırıldığında hiç alkol denemeyenler ile 40 kez den az alkol deneyenler arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p=0.378$). 40 kez den fazla alkol deneyenlerin GDASDÖ'nin **Ana- baba İlişkilerinde Uyumsuzluk** alt boyut ortalama stres puanı hiç alkol denemeyenlere göre ileri derecede anlamlı olarak yüksek ($p=0.001$), 40 kez den az alkol deneyenlere göre ($p=0.046$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Alkol kullanma sıklığına göre oluşturulan grupların, GDASDÖ'nin **İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar** alt boyut ortalama stres puanları, varyans analizi ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.000$). Tukey ileri incelemesi ile gruplar arasındaki farklar karşılaştırıldığında hiç alkol denemeyenler ile 40 kez den az alkol deneyenler arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p=0.699$). 40 kez den fazla alkol deneyenlerin GDASDÖ'nin **İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar** alt boyut ortalama stres puanı hiç alkol denemeyenlere göre ileri derecede anlamlı olarak yüksek ($p=0.000$), 40 kez den az alkol deneyenlere göre ($p=0.006$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Öğrencileri, anne-babası Kıbrıslı olanlar (n=42) ve anne veya babası Türkiyeli olanlar (n=150) olarak iki gruba ayırdığımızda, AYDA-Toplam ve AYDA-Alt Boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır ($p = 0.485 \pm 1.0$).

GDASDÖ- Toplam ve GDASDÖ- Alt Boyut puanları arasında sadece ekonomik açıdan Kıbrıslı gençlerin anlamlı olarak daha az sorun yaşadığı tespit edilmiştir ($P=0.002$).

TARTIŞMA

Araştırmamızda öğrencilerin yaşam boyu sigara deneme oranı %61,5, son 12 ayda 40 kez ve üstü sigara içme oranı ise %39,6 bulunmuştur. Adnan Menderes Üniversitesi'nde 849 öğrenci üzerinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %51'inin sigara denediği ve deneyen öğrencilerin %29,9'unun da hâlâ kullanmaya devam ettiği görülmüştür (Türkoğlu, 2007). Yılmaz ve diğerlerinin Gazi Üniversitesi'nde 600 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada ise, sigara içme sıklığı %53 bulunmuştur (Yılmaz ve diğerleri, 2007). Çakıcı ve arkadaşlarının 2003 yılında KKTC genelinde 13-65 yaş arası 829 kişiye uyguladıkları sigara- alkol- madde yaygınlık çalışmasında, 20-29 yaş grubunda tütün kullanma oranı %51.1 bulunmuştur (Çakıcı, 2003). ABD'de 1999'da yapılan bir yaygınlık çalışmasında da benzer olarak 22 yaş grubunda yaşam boyu sigara kullanma oranı % 45 olarak bulunmuştur (Janson ve diğerleri, 2000). Bu oranları karşılaştırırken önemli bir faktör de, bu verilerin hangi soru içeriği ile toplandığıdır. Örneğin bizim çalışmamızda olduğu gibi, "Hayatı boyunca hiç denedi mi?" şeklinde sorulduğunda "Evet"i işaretleyen bir öğrenci, "Sigara içiyor musunuz?" şeklindeki bir soruya "Hayır" cevabı verebilir. Oranların sağlıklı karşılaştırılması muhakkak benzer soru formlarının kullanıldığı araştırma verileri ile mümkündür. Bu da her zaman sağlanamayacağı için, mevcut oranların karşılaştırılması da en azından bir fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Demircioğlu (2006)'nın Yakın Doğu Üniversitesi'nde 120 öğrenci üzerinde benzer soru formu ile yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin hayat boyu sigara deneme oranı %63.3 ve son 12 ayda 40 kez ve üstü sigara içme oranı ise %44,2 olarak bulunmuştur. Bulunan sonuçlar çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Araştırmamızda öğrencilerin sigara deneme yaşına bakıldığında, %40,6'sı 15 yaş ve öncesi denerken, %54,3'ü de 16-19 yaş arasında denediğini belirtmiştir. Türkoğlu'nun (2007) çalışmasında, sigara deneyenlerin %25'inin 15 yaş öncesinde, % 71.7'sinin de 15-20 yaş arasında denediği görülmüştür. Elster ve diğerlerinin (1994) yaptığı bir çalışmada da, sigara

bağımlısı olan erişkinlerin %90'ının bu alışkanlığı 21 yaşından önce kazandıkları ve yine sigara içen erişkin kadınların % 40- 45'inin, erişkin erkeklerin ise % 55-60'ının bu alışkanlığı 18 yaşından önce kazandığını saptamışlardır. Bu çalışmaların sonuçları birbirleri ile paralelik göstermektedir ve yirmili yaş grubunda gençlerin yarısından fazlasının sigara içtiğini düşündürmektedir. Bu da günümüzde artık kronik hastalık olarak kabul edilen sigara içme alışkanlığına "dur!" diyebileceğimiz yaşları göstermesi bakımından önemlidir. Kandel ve diğerleri (1984), 18- 21 yaşına kadar herhangi bir maddeyi denememiş gençlerin daha sonraki yaşlarda bu maddeleri kullanma riskinin çok düşük olduğunu göstermişlerdir. Yaş arttıkça sigara içmeyi halen sürdürme durumu da artıyor görünmektedir. Bu durum sigara bağımlısı sayısına, üniversite döneminde de ciddi eklenmeler olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Lise öğrenimlerini tamamlayarak üniversiteye gelen öğrencilerde aile ve çevrenin denetiminden uzaklaşmanın ve göreceli olarak özgür bir ortamda bulunmanın etkisiyle sigara içme alışkanlığı yaygınlaşmaktadır (Çivi ve Şahin, 1991). Bu sebeble bu bulgular bize, sigara içmeyi önleme çalışmalarının sadece ortaokul ve liselerde değil, üniversite öğrencilerine yönelik olarak da yapılması gerektiğini göstermektedir.

Araştırmamızda öğrencilerin sigara denemelerinin ilk nedeni (%40.7) merak olarak bulunmuştur. Gençlerle yapılan birçok çalışma, bizim sonuçlarımıza paralel olarak merakın önemli bir deneme nedeni olduğunu göstermektedir (Çelik ve diğerleri, 2000; Göksel ve diğerleri, 2000; Usanmaz, 1993; Özcan ve diğerleri, 1993). Araştırmamızda ikinci sırada deneme nedeni olarak üç faktör eşit sıklıkta ifade edilmiştir. Bunlar, arkadaş ortamına uymak, özenme, kendini rahat hissetmedir. Türkoğlu'nun (2007) çalışmasında da öğrencilerin sigara kullanmaya başlamalarındaki ilk üç neden "çevreden etkilenme", "merak" ve "arkadaştan etkilenme" olarak bulunmuştur.

Araştırmamızda öğrencilerin yaşam boyu alkol deneme oranı % 70.8 ve son 12 ayda 40 kez ve üstü alkol içme oranı ise %18.2 bulunmuştur. Delikaya'nın (1999) Lise öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada, öğrencilerin % 74.2'si en az bir kez alkollü içki içmeyi denediklerini belirtmiş

ve deneyen öğrencilerin % 46.7'si düzenli alkollü içki kullanmayı sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Çakmak ve Ayvaşık (2007) tarafından 411 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin hayat boyu alkol kullanım oranı %76.1 olarak bulunmuştur. Akvardar ve diğerlerinin (2001) Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde 121 öğrenci üzerinde yaptıkları bir çalışmada ise yaşam boyu alkol kullanım sıklığı %72.3 olarak bulunmuş ve bu öğrencilerin %19.3'ü haftada 1-2 kez alkol aldıklarını ifade etmişlerdir. Yıldırım (2007)'in Hacettepe, Gazi ve Orta Doğu Teknik üniversitelerinde 1218 öğrenci üzerinde yaptığı bir çalışmada da yine benzer sonuçlar alınmış ve hayat boyu alkol kullanım oranı %62 bulunmuştur. Yiğit ve Khorshid (2006)'in Ege üniversitesinde 300 öğrenci üzerinde yaptığı bir çalışmada da hayat boyu alkol kullanım oranı %76'dır. Sonuçlarımız Türkiye'deki araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Öğrencilerimizin %66.7'sinin doğum yerinin Türkiye olduğunu hatırlarsak, bu paralellik beklenen bir sonuçtur

Araştırmamızda alkol deneme yaşı en yüksek olarak 14-17 yaş grubunda %53 olarak bulunmuştur. Yılmaz ve diğerlerinin (2007) çalışmasında, 16-20 yaş arası alkol deneme oranının %25 olduğu görülmektedir. Yiğit ve Khorshid'in (2006) çalışmalarında da 14-15 yaş arası alkol deneme oranı %24.1 ve 15 yaşından sonra kullanım oranı da %50.9 olarak bulunmuştur. Sayın ve diğerlerinin (2004) bir grup alkol bağımlısı hasta ile yaptığı araştırmada, hastaların alkole başlama yaş ortalaması 17.4 olarak bulunmuştur. Stein ve Davecristiansen'in (1994) ergen suçlularla ilgili yaptığı bir araştırmada da, gençlerin alkol kullanımına ortalama 12.1 yaşında başladıkları bulunmuştur. Bu araştırmalar, bizim araştırmamızla benzer sonuçlar vermektedir. Özellikle 14-15 yaş döneminde gençlerin alkollü deneme oranlarının belirgin ölçüde yoğun olduğu dikkat çekmektedir. Bu yaş aralığı, gençlerin aileden ve diğer otorite figürlerinden bağımsızlaşma eğiliminin ortaya çıktığı ve meydan okuma çabaları nedeniyle birçok gencin madde kullanmayı denediği bir dönemdir. Bu dönemde madde kullanımı bir başkaldırı işareti olabileceği gibi, arkadaş gruplarına uyum için de gerekli görülmektedir (Hogan, 2000; Heischöber ve Hofmann, 1997; Wolfson ve

diğerlerini, 1997). Araştırmamızda 18 yaş ve üstü alkol deneme oranı %31.6 bulunmuştur. Bu dönemde, ergen artık olgunlaşmış, sağlığı riske atmanın anlamını kavramış ve geleceğini düşünebilen ve planlayabilen bir birey olmuştur. Bu nedenle madde deneme eğiliminin azaldığı ve madde kullanımı yanında diğer sağlığa zararlı davranışların da 18 yaşından sonra kazanılma riskinin düştüğü belirtilmektedir (Hogan, 2000; Liepman ve diğerleri, 1998). Ancak bu dönem aynı zamanda gençlerin üniversiteye başladığı döneme denk gelmektedir. Üniversite öğrenimine geçiş genç için hem sosyal hem de psikolojik bir meydan okumadır. Artık genç geleceğini kurmak ve oluşturmak gibi ciddi bir sorunla karşı karşıyadır. Ögel ve Erol (2005), bu dönemde sigara, alkol ve madde kullanımının gençler için bir kaçış olabileceğini belirtmektedir.

Araştırmamızda öğrencilerin en sık olarak %41.7 oranında bira kullandığı, ikinci sırada %27.6 şarap kullanımı ve %31.2 oranında distile içkileri (rakı-cin – votka) tercih ettikleri tespit edilmiştir. Çakmak ve Ayvaşık'ın 2007 yılında yaptıkları çalışma ile Yiğit ve Khorshid'in 2006 yılında yaptıkları çalışmalarda da benzer sonuçlar alınmış ve bira en çok tercih edilen içki türü olarak belirlenmiştir. Yine aynı araştırmalarda ikinci en çok tercih edilen alkol çeşidi olarak şarap ve sonra diğer sert içecekleri tercih ettikleri bulunmuştur. Demircioğlu (2006)'nın çalışmasında öğrencilerin en sık olarak bira kullandığı (%75), ikinci sırada (%44.8) distile içkileri (rakı-cin – votka) tercih ettikleri, şarap daha az kullandıkları (%25) tespit edilmiştir. Avrupa ülkelerinde 15-16 yaş grubu ile yapılan ESPAD çalışmasında da bira gençler arasında en çok tercih edilen alkollü içki olarak görülmektedir (ESPAD).

Araştırmamızda alkol kullanım nedenlerine bakıldığında gençlerin en fazla eğlenmek (%47.4) amacıyla alkol aldıkları, sonra da denemek (%15), rahatlamak (%11.3) ve sorunlardan uzaklaşmak (%9) için alkol aldıkları görülmüştür. Demircioğlu (2006)'nın çalışmasında da öğrencilerin en sık (%63.7) alkol alma nedeni eğlenmektir. İkinci sırada rahatlamak gelmektedir (%35.1). Çakıcı tarafından 2004 yılında yapılan araştırmada da, lise öğrencileri arasında alkol kullanma nedeni olarak ilk sırada (%58.4) eğlenmek, ikinci sırada sorunlardan uzaklaşma isteği (%23.5) olarak tesbit edilmiştir (Çakıcı, 2004). Çakmak ve Ayvaşık'ın 2007 yılında yaptıkları

çalışmada öğrenciler, en fazla eğlenmek nedeniyle alkol aldıklarını belirtmişlerdir. Daha sonra sırasıyla sosyalleşme, başa çıkma ve uyum sağlama nedenlerini göstermişlerdir. Öğrencilerin daha çok eğlenme ve sosyalleşme amacıyla alkol kullandıkları bulgusu, literatürle de desteklenmektedir (Topuz, 2004; Kairouz ve diğerleri, 2002)

Çalışmamızda Sigara ve alkol deneyen gençler ailelerini değerlendirmeleri açısından denemeyenlerle karşılaştırıldığında istatistiksel olarak ortaya çıkan anlamlı farklar hep olumsuz yönde bulunmuştur. Her iki ölçekte de paralel bulguların elde edilmesi sonuçların tutarlılığını desteklemektedir.

Sigara deneyen öğrenciler AYDA'da ailelerinde "iletişimin" daha kötü olduğunu belirtmiştir. Aile içinde iletişimin iyi olması bireyin kendini açabilmesi, ifade edebilmesi, verilen mesajların doğru anlaşılması ile ilişkilidir ki bu da ailede genel uyumu artırmaktadır. Yine AYDA'ya göre sigara deneyenlerde ailede "birlik" , "yetkinlik" ve "duygusal bağlam" daha düşük tanımlanmıştır. Ailede "birliğin" düşük oluşu aile üyeleri arasında yakınlık, bağlılık olmadığı, "duygusal bağlamın" düşük oluşu aile ortamındaki duygusal atmosferin destekleyici ve yapıcı olmadığı , "yetkinlik" in düşük oluşu ailede problem çözme, sağlık, yeterlilik, amaçların gerçekleştirilmesin de başarılı olunmadığı anlamındadır. Bütün bu özelliklerin sigara deneyen öğrencilerin ailelerinde düşük olması ailede genel uyumun zayıf olduğunu göstermektedir. Bu sonuçları destekleyen bir diğer bulgu GDASDÖ'de sigara deneyenlerin aile ortamında "lişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık"; yani gencin duygusal ihmali, aile içi iletişimsizlik, aile kurallarında belirsizlik, tutarsızlık ve çok gevşek disiplin anlayışı olduğu ve "anne baba ilişkilerinde uyumsuzluk" olduğu yönündedir.

Bahar'ın 10 farklı üniversiteden 2562 öğrenci üzerinde yaptığı sigara kullanma alışkanlığının oluşmasında etkili olan sosyoekonomik faktörleri araştırdığı çalışmada aile ilişkilerinde sorun yaşayan öğrencilerde sigara alışkanlık oranını daha yüksek bulmuştur (Bahar, 2001).

Sigara deneyen gençlerin aile ortamında “yönetim” düşük bulunmuştur. Bu da ailede yapısal örgütlenme, karar alma, davranışsal kontrolün olumsuz olduğunu göstermektedir. Nitekim GDASDÖ’de bu gençlerin aile yapısında “otoriter baskıcı tutum” daha yüksek bulunmuştur. Anne babanın kendi istek ve görüşlerini kabul ettirebilmek için yaptıkları baskı, gencin sözel ve fiziksel istismarı ve katı disiplin anlayışı madde denemede koruyucu değil aksine riski artıran bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Herken 1997 yılında 12-21 yaşları arasında 1559 genç’in sigara kullanma davranışında anne baba tutumu ve sosyo kültürel düzeyin etkisini araştırdığı çalışmasında anne-baba tutum ölçeği puanlarının otoriter olmaya kaydıkça kişilerin sigara kullanma oranında artış olduğunu bulmuştur (Herken,1997). Bahar’ın 2562 üniversite öğrencisi ile yaptığı araştırmada da anne baba davranışını ilgisiz ve otoriter olarak değerlendiren öğrencilerde sigara kullanma oranı daha yüksek bulunmuştur (Bahar,2001).

Hem sigara hem alkol deneyen gençler GDASDÖ’de aile içinde yaşanan toplam sorun sayısı ve bu sorunların kendilerini etkileme düzeyini anlamlı derecede daha yüksek olarak bildirmişlerdir. Nitekim bir çok araştırma aile ile çeşitli sorunlar yaşayan gençlerde sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığının daha fazla olduğunu, sigara ve alkol kullanımına başlamada da önemli bir neden oluşturduğunu göstermektedir (Ögel, 2002; Ögel ve Erol, 2005; MacKenzie ve Kipke, 1998; Resnic ve diğerleri, 1999).

Alkol deneyen gençlerde benzer şekilde aile ortamında “otoriter baskıcı tutum” ve “anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluk” daha yüksek olarak bildirilmiş ayrıca aile üyeleri arasında “ilişkilerde sınırsızlık ve istismar” daha yüksek olarak belirtilmiştir. Tol’un 1990 yılında lise öğrencilerinin alkol kullanma sıklığını etkileyen, kendilerine ve aillerine ilişkin sosyal ve kişisel etkenleri araştırdığı çalışmada ilgisiz, tutarsız ve otoriter aile tutumunun, demokratik aile tutumuna kıyasla alkol kullanımını artırdığını göstermiştir (Tol, 1990). Bir başka çalışmada anne baba arasında uyumsuzluk olan ailelerde gençlerin aileye tepki olarak alkol kullandığı hatta uyuşturucu madde kullanımının temel nedenlerinden birinin anne baba arasındaki uyumsuzluk olduğu bulunmuştur (Conners ve diğerleri, 1988).

Gençlik dönemi, kimlik arayışının olduğu, risk alma davranışlarının daha sık görüldüğü bir süreç olarak sigara, alkol kullanımının daha kolay ortaya çıkabildiği bir dönemdir. Aile ortamının huzurlu ve sorunsuz olması gencin psikolojik gelişimini daha sağlıklı tamamlayabilmesini sağlayacaktır. Didier ve Smart (1986)'ın 353 ergenle yaptığı çalışmada aile fonksiyonları sağlıklı olan ergenlerin, dengeli ailelere göre alkol kullanım oranları yüksek bulunmuştur. Çakıcı 1996'da lise öğrencilerinde çocuk istismarı ve madde kullanım arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Psikolojik ve fiziksel istismara uğrayanlar ile ihmal davranışına maruz kalanların madde kullanımına daha fazla yöneldikleri görülmüştür. İstismara uğrayanların daha fazla sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullandıkları, ayrıca madde kullanımıyla ilgili değer yargıları ve düşüncelerinin de olumsuz doğrultuda geliştiği gözlenmiştir (Çakıcı, 2000)

Coombs ve Lanverk (1988)'in 443 ebeveyn ve çocukları üzerinde yaptığı araştırmada ebeveyn ergen ilişkisinin alkol ve madde kullanımında etkili olduğu bulunmuştur. Alkol ve madde kullananların ebeveynleri ile iletişiminin açık olmadığı, duygusal olarak kendilerini ifade edemedikleri, ailede televizyon, ev ödevleri ve alkol-madde kullanımı ile ilgili katı kuralların olduğu ve bu gençlerin ebeveynlerine güvenmeyi, onlarla iyi iletişimlerini olmasını istedikleri ortaya çıkmıştır. Madde kullanmayan ergenlerin ebeveynlerinin ise çocuklarının kendilerine güvenmeleri için onları daha çok ödüllendirdikleri ve onların kişisel problemlerini çözmede yardımcı oldukları bulunmuştur.

Cohen ve diğerlerinin (1994) çalışması sigara ve alkol kullanan çocukların anne babalarının, çocuklarına daha fazla vakit ayırıp, iletişimlerini artırmaları sonucunda, bu çocukların son bir ay içindeki içki ve sigara kullanma düzeylerinin düştüğünü tespit etmişlerdir. Aynı çalışmada ailedeki yakın aile ilişkilerinin çocuğun madde kullanan arkadaşlarından kaçınmasında etkili olduğu, ailedeki yıkıcı tutumların ise, gençlerde son bir ayda alkol kullanımını yaklaşık iki katına, sigara kullanımını ise 4 katına çıkardığı belirtilmektedir.

Sonuç olarak aile ile ilgili risk faktörleri sigara ve alkol kullanımına başlanmasında, sürdürülmesinde ve sonlandırılmasında özellikle gençlik döneminde belirleyici rol oynamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarımız bize gençler arasında sigara-alkol kullanımının yüksek olduğunu ve sigara-alkol deneyen gençlerin aile ortamlarını daha olumsuz algıladıklarını göstermektedir. Gençler arasında giderek artma eğilimi gösteren sigara-alkol kullanımına karşı etkin önleme programlarının hayata geçirilmesi gerekliliği yapılan bu çalışmada da kendini göstermektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

Üniversitelerin mediko- sosyal merkezleri daha işlevsel hale getirilerek, fakülte-merkez arasında koordineli bir etkileşim sağlanıp, bu merkezlerde çalışan uzman kişilerin sayıları artırılarak, öğrenci psikolojik danışma ve rehberlik merkezleri daha verimli hale getirilebilir.

Üniversite-mediko arasında işbirliği sağlanıp, öğrencilerin boş zaman etkinlikleri ve kültürel faaliyetleri daha da zenginleştirilebilir.

Birincil ve ikincil önleme programları hayata geçirilmelidir. Gençlerin madde denemeden, madde kullanımına karşı birincil önleme programları madde kullanımına karşı savaşta büyük önem taşır. Bu programlarda sadece maddelerin olumsuz etkilerini anlatmakla kalmayarak, gençlere stresle başetme, hayır deme, kendini ortaya koyma gibi sosyal becerilerin de verilmesi gerekmektedir. Sigara- alkol deneyen gençler sürekli kullanıcı durumuna geçebilir. Bu gençlere ulaşmak ve onları bu yoldan döndürmek ikincil önleme programlarının hedefidir. Gençleri sigara-alkol kullanımına iten ailesel risk faktörleri ile ilgili bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda eğitim programları düzenlenebilir.

Anne-baba-çocuk ilişkilerini geliştirmek ve gençlerle olumlu etkileşimler kurmayı sağlamak için basın, radyo, TV. gibi kitle araçlarının geniş gruba ulaşmak açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anne-babalar, kendi tutum davranış ve yaklaşımlarının çocuğun kişilik gelişimi ve ruh sağlığı üzerindeki etkisi konusunda bilinçlendirilmelidir. Gelişim sürecindeki her bir evrenin kendinden bir sonraki evreyi etkilediği düşünülecek olursa, erken gelişim dönemlerinden itibaren yapılabilecek psiko-pedagojik hataların önlenmesi, sağlıklı anne-baba-çocuk ilişkilerinin kurulabilmesi amacıyla ilgili bakanlıklar ve üniversitelerin işbirliği sağlanarak, "Ana-Baba Okulları" açılıp yaygınlaştırılması düşünülebilir.

Gençlere yönelik olarak yapılan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde, bireysel yaklaşımların yanı sıra ailesel yaklaşım ve bireylerarası etkileşime dönük olarak incelemeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- ADAMS, B.N. (1983). *Adolescent Health Care: Needs, Priorities and Services*, **Nursing Clinics of North America**, 18 (2), 237-247.
- AKKOYUN, Füsün ve DÖKME, Ü. (1989). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Problem Alanlarına Göre Sürekli Kaygı Düzeyleri, Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, No:161, 93-105.
- AKVARDAR, Yıldız ve diğerleri. (2001). *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem II Öğrencilerinde Sigara, Alkol, Madde Kullanımı, Bağımlılık Dergisi*, 2 (2), 49-52.
- ATAKAN, Semiha. (1987). *Gençlerin Ana Babalarının Beklentilerine Uyumunu Etkileyen Faktörler: Ana Baba Davranışları ve Ana Babanın Algılanan Gücü*. İstanbul: **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi**, 12, 49-58.
- BAHAR, H.Hüsnü. (2001). **Sigara Alışkanlığının Oluşmasında Üniversite Öğrencileri Üzerinde Etkili Olan Sosyo-Ekonomik Faktörler**. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri A.B.D., Erzurum.
- BALTAŞ, Zuhâl ve BALTAŞ, A. (1991). **Kolej ve Anadolu Liselerine Giriş Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Duygusal İstismarı**. Çocuk İstismarı ve İhmali I. Ulusal Kongresi, Ankara. ss.197.
- BARBER, Brain K. (1992). *Family, Personality and Adolescent Problem Behaviors*. **Journal of Marriage and family**, 54, 73-76.

- BARNES, G., FARREL, M. and CAIRNS, A. (1986). *Parental Socialization Factors and Adolescent Drinking Behaviors. Journal of Marriage and the Family*. 48, 27-36.
- BAYKARA, A. (1989). **Anne Baba Tutum Özelliklerinin Gencin Uyumuna Etkisi**, Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları, Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, Ankara, ss.30-32.
- BEKİROĞULLARI, Zafer. (2003). **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lise Gençliğinin Madde Kullanımına Yönelik Tutum Ve Değer Yargılarının İncelenmesi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- BERTAN, M., ÖZCEBE, H. ve YURDAKÖK, K. (2001). *Adölesan Sağlığı ve Risk Faktörleri, Önemli Bir Sorun; Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Kullanımı*, **Yeni Türkiye, Sağlık Özel Sayısı 1**, sayı,39 ss:673-685, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri.
- BEYAZYÜREK, M. (1989). **Üniversite Gençliğinde Uyum Bozukluğu Olarak Alkol ve Uyuşturucu Kullanımı**, Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları, Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, Ankara ss.69-79.
- BEYAZYÜREK, M., ALPKAN, L.R., ERDAMARLAR, N. ve diğerleri. (1989). **Madde Bağımlılığı ve Yükseköğretimde Psikososyal Faktörler**. Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları, Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, Ankara, ss:53-58.
- BROWN, S., CREAMER, V. and STATSON, B. (1987). *Adolescent alcohol Expectencies in Relation to Personal and Parental Drinking Patterns. Journal of Abnormal Psychology*. 96, 117-121.

BULUT, Işıl. (1990). **Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı**. Ankara: Özgüleş Matbaası, ss: 9-12.

BULUT, Işıl. (1993). **Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi**. Ankara: Başbakanlık, Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları

COHEN, DA., RICHARDSON, J. ve LAA BREE, L. (1994). *Parenting Behaviors and The of Smoking and Alcholl Use: A Longitudinal Study*. **Pediatrics**, 94(3)

COOMBS, R. ve LANDSVERG, J. (1988). *Parenting Style and Substance Use Durink Childhood and Adolescence*. **Journal Of Marriage and The Family**. 50, 473- 482

CONNERS, Gerard, MAİSTO, S.A., WATSON, D.W. (1988). *Racial Factors influencing College Student's Ratigs of Alcohol's Usefulness* . **Drug and Dependence**, 21, 247-252.

COMMERCİ, GD., R. SCHWEBEL. (2000). *Substance Abuse: An Overview*. **Adolesc Med State Art Rev**, 11, 359-64.

ÇAKICI, Ayhan. (2004). **K.K.T.C Lise Gençliğinde Madde Kullanım Sıklığı Ve Nedenleri**. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.

ÇAKICI, Mehmet ve ÇAKICI, E. (1996). **K.K.T.C. Madde Kullanımının Yaygınlığı**. Lefkoşa : Dört Renk Matbaacılık.

ÇAKICI, Mehmet ve ÇAKICI, E. (1999). **K.K.T.C. Madde Kullanımının Yaygınlığı**. Lefkoşa : K.K.T.C Devlet Basım Evi .

ÇAKICI, Mehmet. (2000). **Uyuşturucu Madde kullanımı**. KKTC Devlet Basımevi.

ÇAKMAK, Şafak ve AYVAŞIK, B. (2007). *Üniversite Öğrencilerinde Alkol Kullanma Nedenleri ile Kaygı Duyarlılığı Arasındaki İlişki*, **Türk Psikoloji Dergisi**, 22 (60), 91-107.

ÇELİK, P. ve Arkadaşları. (2000). *Manisa İlinde Lise Öğrencilerinin Sigaraya Karşı Tutumları*, *Toraks Dergisi*, 1(1), 61-65.

ÇİVİ, S. ve Şahin, TK. (1991). *Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Sigara Konusundaki Bilgi Tutum ve Davranışları*. **Aile ve Toplum**, 1, 49-52.

ÇUHADAROĞLU, Füsün. (2000). *Ergenlik Döneminde Psikolojik Gelişim Özellikleri*, **Katkı Pediatri Dergisi**, 21(6), 863-868.

DEMİRCİOĞLU, Asu. (2006). **Üniversite Öğrencilerinde Sigara-Alkol Kullanım Özellikleri ve Risk Faktörleri**.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa

DEMİRSAR, Aydın. (1985). **Çocuk ve Anne- Baba İlişkileri**. İstanbul: Redhouse Yayınevi, ss.235-250

DİDİER, R. And SMART, J. (1986). **Adolescent Drug Use and Perceptions of Family Relations**. ss.231-241

Devlet Planlama Teşkilatı Raporu. (1983). Ankara, s.2

EKŞİ, Aysel. (1982). **Gençlerimiz ve Sorunları**. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, ss.44-46

EKŞİ, Aysel. (1990). **Çocuk, Genç, Ana Babalar**, 1.basım. Ankara: Bilgi Yayınevi, ss:101-126

EKŞİ, Aysel. (1999). **Ben Hasta Değilim**, İstanbul: Nobel Yayınları, ss:169-186

ELSTER, AB. and KUZNESTS, NJ. (1994). **AMA Guidelines for Adolescent Preventive Services. Recommendations and Rationale**. Chicago, Williams&Wilkins.

ERİPEK, Süleyman. (1982). *Kuramsal Açıdan Çocuktaki problem Davranışların Nedenleri ve Bir Sınıflandırma*, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 15(2), 44 Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları,

ERYÜKSEL, G.N. (1987). **Ergenlerde Kimlik Statüsünün İncelenmesine İlişkin Kitlesele bir Çalışma**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji A.B.D, Ankara, ss.12

FENELL, D. and WEINHOLD, B. (1989). **Counselling Families**. Colarado: Love Publishing Company, ss.33

FINDIKÇI, İlhami. (1989). *Kişilik Nedir? Nasıl Oluşur?, Yaşadıkça Eğitim*, Sayı:7, ss:40

FRİDMAN, U. ve Diğ. (1987). *Families of Adolescent Drug Abusers are Rigid: Are These Families Either Disengaged or enmeshed or Both?*. **Family Process**. 26, 131-147.

FOLEY, Vincent. (1989). **Family Teraphy**, Current Psychotherapies. CORSİNİ and WENDİND (Ed.), 4. Edition s.467.

GACES, V. ve M.A. SEFF. (1990). *Families and Adolescents: A Reviev of the 1980*. **Journal of marnage and family** ,52, 943

GOLDENBERG, İrene ve H. GOLDENBERG. (1991). **Family Therapy An Overview**. California: Brooks& Cole Publishing Company, ss:35-46.

- GÖKSEL, T. ve diğerleri. (2001). *İzmir ili Lise Öğrencilerinin Sigara Alışkanlığını Etkileyen Faktörler*, **Toraks Dergisi**, 2(3), 49-53.
- GREEN, MACINTYRE, S.P. WEST. (1990). *Do Children of Lone Parents Smoke More Because Their Mathers do?* **Br. J. Addict.** 85(11).
- GÜLERCE, Aydan. (1996). **Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- GÜVEN, A. (1989). **Üniversite Gençlerinin Kimlik Arayışları** Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları, Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, Ankara, ss.49-51.
- HEISCHBER, BS. and HOFMANN, AD. (1997). **Substance Abuse**. In: Hofmann AD, Greydanus DE (ed)s. **Adolescent Medicine**. Connecticut: Appleton& Lange 3. Ed. ss. 703- 39.
- HERKEN, Hasan. (1997). **Genlerin Sigara Kullanma Davranışına Anne-Baba Tutumunun, Sosyokültürel Değişkenlerin ve Sosyal Öğrenmenin Etkileri**, Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Selçuk Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Konya.
- HILL, R., P. MATTESSICH. (1987). Life Cycle and Family Development, “**Handbook of Marriage and Family**”(Ed: M.B. Susman; S.K. Steinmetz) New York: Plenum Pres, ss.144
- HİLMAN, SB. ve S.SAWILAWSKY. (1991). *Meternal Employment and Early Adolescent Substant Abuse*. **Adolescence**, 26(104).
- HOGAN MJ. (2000). *Diagnosis and Treatment of Teen Drug Use*. **Med. Clin. North Am.** 84, 927-66.

- HOPS, H., TILDESLEY, E., LICHENSTEIN ve Diğ. (1990). *Parent-Adolescent Problem Solving Interactions and Drug Use*. **Am J. Drug Alcohol Abuse**, 16(3-4).
- ISOHANNI, M., MOILANEN, I. and RANTAKALLIO, P. (1991). *Determinants of Teenage Smoking, with Special Reference to Nonstandart Family Background*. **British Journal of Addiction**, 86(4).
- İMAMOĞLU, O. ve Gültekin, Y. (1993). *Önerilen Dengelenmiş Toplumsal Birey Modeli Işığında Üniversite Gençliğinin Sorunları*, **Psikoloji Dergisi**, 8(30), 27-41.
- JACKSON, C., HENRIKSEN, L. and DICKINSON, D. (1997). *The Early Use of Alcohol and Tobacco: Its Relation Tochildren's Competence and Parents' Behavior*. **Am J Public Health**, 87: 359-64.
- JANSON, Lloyd D., O'MALLEY, Patrich M., BACHMAN, Jerald G. (2000). **Motitoring The Future: National Survery Resuts On Drug Use 1975-1999**. National Institute on Drug Abuse. NIH Publication No:00-4803.
- JERSILD, Arthur T. (1983). **Çocuk Psikolojisi**. Çev. Gülseren Günçe, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Araştırmaları Merkezi Yayını, ss.218-220.
- JURICH, A ve Diğerleri. (1985). *Family Factors in The Lives of Drug Users and Abusers*. **Adolescence**. 20(77), 144-159.
- KANDEL, DB., and LOGAN, J.A. (1984). *Patterns of Drug Use From Adolescence to Young Adulthood: I. Periods Of Risk for Initiation, Continued Use, and Discontinuation*. **Am J Public Health**. 74: 660-66.

- KARGI, Eda ve AKMAN, Berrin. (Nisan 2006). **Üniversiteli Gençlerin Bakış Açısıyla Aile İçi Sorunlar**. Küreselleşen Dünyada; Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı, Antalya: T.C Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları .
- KIRSCHENBAUM, L. ve MALIANO. (1974). *Charecteristic Patterns in drug abuse Families*. **Family Therapy**.1, 43-62
- KOİROUZ ve diğerleri. (2002). *For All The reasons, I do.....Drink: A Multi Level Analysis of Contextual Reasons for Drinking Among Canadian Undergraduate*, **Journal of Studies on Alcohol**, 63(5), 600-609.
- KOPTAGEL İLAL, Günsel. (1991). **Tıpsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri**, 3.baskı , Ankara:Güneş Kitabevi Yayını, ss.325-326,353.
- KÖKNEL, Özcan. (2001). **Kimliğini Arayan Gençliğimiz**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, ss.141-142.
- KULAKSIZOĞLU, Adnan. (2006). **Ergenlik Psikolojisi**, 8.basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- LEVİ, H. (1986). **Should All Enmeshed Families be Regarded as Dysfunctional: A Study of the Circumplex Model of Marital and Family Systems**. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi İstanbul, s.3
- LEVINE, Bruce. (1985). *Adolestcent Substance Abuse: Toward an Integration os family System and Individual Adaptation Theroies*. **The American Journal of Family Therapy**. 13, 2.
- LİEPMAN, MR., KELLER, DM. and BOTELHO, RJ. (1998). *Understanding and Preventing Substance Abuse by Adolescents*. **Prim. Care**, 25, 137-62.

MACKENZIE RG and KIPKE MD. (1998). **Substance Use and Abuse**. In: Friedmen SB, Fisher MM, Schonberg SK, Alderman EM (ed)s. *Comprehensive adolescent health care*. St Louis: Mosby 2. Ed. 825-43.

MAŞRABACI, T.S. (1989). **Yurtta Kalan Kalmayan Üniversite Öğrencilerinin Ruh Sağlığını Etkileyen Etmenler**, Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları, Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, Ankara, ss.177-185.

MILLER, J.G. and MILLER, J.L. (1980). “ **The Family as a system**”, **The Family, Evaluation and Treatement** (Ed. C.K. Hoffling & J.M. Lewis) New York: Brunner& Mazel Publishers, pp.147-171

NAZLI, Serap. (2001). **Aile danışmanlığı**, 2.basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss.6-51.

ÖGEL, Kültegin. (2002). **Bağımlılığı Önleme Anne-Babalar-Öğretmenler İçin Kılavuz**. 2. baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, ss.39-43.

ÖGEL, Kültegin ve EROL, Bilge. (2005). **Çocuklarda Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı “Çocuğum Madde Bağımlısı Olmasın”**. Ankara: Morpa Kültür Yayınları, s.32-45

ÖZBAY, Haluk ve ÖZTÜRK, Emine. (1995). **Gençlik**, İstanbul: İletişim Yayınları. ss:11-25

ÖZCAN, A. ve diğerleri. (1993). *KTÜ. Tıp Fakültesi Öğrencilerini Sigara İçmeye Yönelten Faktörler ve Mücadelede Öncelikli Durumların Saptanması*. **Ege Üniversitesi, Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi**, 9:2, İzmir.

ÖZER, Ö.A., ERDAMARLAR, N. ve Diğerleri. (1989). **Alkol Bağımlılığı ve Yükseköğretimde Psikososyal Faktörler**, Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları, Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, Ankara, s.26-35.

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem. (1989). **Üniversite Öğrencilerinin Uyum Sorunları ve Baş etme Yolları**, Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları, Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, Ankara, s.23-29

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem. (2000). **Evlilik ve Aile Terapisi**, Ankara: PDREM Yayınları.

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem. (2001). **Ailede İletişim ve Yaşam**, Ankara: PDREM Yayınları.

ÖZYURT, Selahattin ve DOĞA M. Sait N. (2002). Üniversite gençliği, Sakarya: Değişim yayınları, ss.6-23.

POLVAN, Özgür ve Diğ. (2001). **Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Ders Kitabı**, 1.basım, İstanbul Tıp fakültesi Temel ve Klinik Bilimler Ders Kitapları, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul.

RASCNKE, N and RASCNKE V. (1979). *Family Conflict and Childeren Self Concepts*. **Journal of Marriage and the Family**. 41:2 , 367-364.

RESCNİC, M., BEARMAN, P., BLUM, R. ve diğerleri. (1997). *Protecting Adolescents From Harm: Findings From The National Longitudinal Study on Adolescents Health*. **JAMA**, 278, 823-30

SALA, Gülcem. (1997). **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Öğrencilerinin Öfke İfade Etme Biçimlerinin Belirlenmesi**, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara s.12-13.

- SARAN, Nephane. (1991). **Aile Yazıları: Birey, Kişilik ve Toplum**,
Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, ss:135-440
- SAYIN, A. ve diğerleri. (2004). *Alkol Bağımlısı Bir Grup Hastada Kişilik Özellikleri*, **Bağımlılık Dergisi**, 5:13-28
- SPENLE, A. R. (1980). **Ergenlik psikolojisi**, Çev. Bekir Onur, Ankara: Maya Matbaacılık Ltd. Şti. Yayınları
- STEİN, LS ve DAVECRİSTİANSEN, CGG. (1994). **Alkolizm ve Madde Bağımlılığında Tedavi Seçenekleri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi
- TEZCAN, Mahmut. (1988). **Eğitim sosyolojisi**, Ankara: Bilim Yayınları, s.166-172
- TINAZ, Dilek. (1997). **Aile Yapısı ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki**,
Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.22-55
- TOL, Canan. (1990). **Lise Öğrencilerinin Alkol Kullanımını Etkileyen Bazı Değişkenler**. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TOPUZ, A. (2004). **Boğaziçi Üniversitesi Öğrencileri ve Alkol: Neden, Nasıl ve Ne Kadar Kullanıyorlar?**, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- TUĞRUL, Ceylan. (1996). *Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği: Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. **Türk Psikoloji Dergisi**, 11(36), 25-43

- TÜRKÖĞLU, Mustafa. (2007). **Adnan Menderes Üniversitesi Öğrencilerinin Sigara İçme ve Bırakma Davranışlarının Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış uzmanlık tezi ,Adnan Menderes Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Aydın
- ULUĞTEKİN, Sevdâ. (1984). *Ana-baba Davranışlarıyla Çocuğun Saldırganlık ve Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkilerin Araştırılması*. **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, 2(1-3), 21-69
- UNITED NATION. (1986). **The Family: The Role of The Family in the Development Process**. New York: U.N Publications
- USANMAZ, Sevil.(1993). **Ankara şehir Merkezindeki Lise Öğrencilerinin Sigara ve Alkol Kullanımının Araştırılması**. Yayınlanmamış bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı, Ankara.
- VELTERE, A., GALE, A. (1987). **Ecological Stules of Family**, London: Methuen& Co. Ltd. pp.22-29
- WEST, J., HOSİE T., and ZARSKİ, J,. (1987). *Family Dynamics and Substance Abuse: A Premilinary Study*. **Journal of Counseling and Development**. 65, 487-490
- WERNER MJ., JOFFE, A., GRAHAM, AV. (1999). *Screening, Early Identification, and Office- Based Intervention with Children and Youth Living in Substance Abusing Families*. **Pediatrics**, 103 , 1099- 1112.
- WOLFSON, M., FORSTER, JL. ve Diğer. (1997). *Adolescent Smokers 2 Provision of Tobacco to Other Adolescents*. **Am J Public Health**, 87, 649-51.
- YAVUZER, Haluk. (1996). **Çocuk Psikolojisi**. 13.basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, ss.132-247.

YAVUZER, Haluk. (2002). **Çocuk psikolojisi**, 23.basım, İstanbul:Remzi Kitabevi

YAVUZER, Haluk. (2004). **Ana-Baba Okulu: Yaygın Ana-Baba Tutumları**. 11. baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, ss.122-124

YAVUZER, Haluk. (2004). **Ana-Baba ve Çocuk**. İstanbul: Remzi Kitapevi

YEŞİLYAPRAK, Binnur. (1986). *Üniversite Gençlerinin Psikolojik Sorunları*. **Psikoloji Dergisi**, 5:20, ss:80-84.

YILDIRIM, İbrahim. (1997). *Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından incelenmesi*. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 13, 147-155.

YILMAZ, Gürkan ve Ark. (2007). *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinin Sigara ve Alkol Kullanımının Değerlendirilmesi*, **Bağımlılık Dergisi**, 8(2), 85-90.

YİĞİT, Şenay ve KHORSHİD, Leyla. (2006). *Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Öğrencilerinde Alkol Kullanımı ve Bağımlılığı*, **Bağımlılık Dergisi**, 7, 24-30

YÖRÜKOĞLU, Atalay. (2003). **Çocuk Ruh Sağlığı; Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları**. İstanbul: Özgür yayınları 26. basım ss.199-201.

YÖRÜKOĞLU, Atalay. (2004), **Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar**, 12. basım Özgür Yay. , İstanbul.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu.

EK 2. Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA)

EK 3. Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği (GDASDÖ)

EK 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Kod:.....

TARİH... / ... / ...

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

BÖLÜM-1: SOSYODEMOGRAFİK VERİLER

1. Cinsiyetiniz ☐ Erkek ☐ Kız
2. Doğum tarihiniz?/...../..... (Gün/Ay/Yıl)
3. Okuduğunuz bölüm :
4. Üniversitede (hazırlık dahil) kaç dönem eğitim gördünüz? (1 yılda 2 dönem bulunuyor)
5. Sizin dışınızda kaç kardeşiniz var?.....

6. Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?.....
7. Sizin ve ailenizin doğum yeri:

Doğum yeri	Kıbrıs	Türkiye	İngiltere	Diğer
Kendinizin				
Annenizin				
Babanızın				

8. Annenizin eğitim durumu

- ☐ Okur-yazar değil
☐ Okur -yazar
☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise mezunu
☐ Üniversite mezunu

9. Babanızın eğitim durumu

- ☐ Okur-yazar değil
☐ Okur -yazar
☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise mezunu
☐ Üniversite mezunu

10. Annenizin mesleği/işi nedir?.....

11. Babanızın mesleği/işi nedir?.....

12. Anne babanız yaşıyor mu?

	Yaşıyor	Yaşamıyor
Anne	☐	☐
Baba	☐	☐

13. Eğer anne-babanız yaşıyor ise;

- ☐ Evli, birlikte yaşıyor
☐ Evli, ama ayrı yaşıyor
☐ Boşanmış, ayrı yaşıyor
☐ Boşanmış, ama birlikte yaşıyor

14. Yaşadığınız yer kime aittir?

- ☐ Ailenize ait ☐ Kendinize ait ☐ Kira ☐ Yurt ☐ Kendinize ait değil, ama kira ödemiyorsunuz

15. Bugüne kadar hiç sınıfta kaldınız mı?

- () Hayır () Evet, bir kez () Evet, birçok kez

16. Ailenizin aylık toplam geliri yaklaşık ne kadardır?

- () 1050 YTL ve altı
() 1051-2500 YTL arası
() 2501-5000 YTL arası
() 5001 YTL ve üzeri

17. Aşağıda bazı olaylar listelenmiştir. Son dönemde, sizi ve ailenizi etkileyen olaylar varsa size uygun olanları işaretleyiniz.

- () Şu sıralar hayatımda önemli bir olay olmadı
() Anne/babamın hastalığı
() Anne ya da babamın evden ayrılması
() Aileden bir üyenin kaza geçirmesi
() Aileden bir üyenin ölmesi
() Okul veya ev değişiklikleri, taşınma v.s.
() Yaşadığı yeri değiştirme (göç)
() Diğer

BÖLÜM-2: SİGARA-ALKOL KULLANIM ÖYKÜSÜ

Bu bölüm sizin ve aile bireylerinizin alkol ve sigara kullanımı ile ilgilidir

1. İlk sigarayı kaç yaşında denediniz?

- () Hiç denemedim (6. soruya geçebilirsiniz)
() Kaç yaşında denediniz (Lütfen 2.sorudan devam ediniz)

2. Hayatınız boyunca kaç kez sigara içtiniz?

- A) 0 B) 1-2 C) 3-5 D) 6-9 E) 10-19 F) 20-39 G) 40 veya daha fazla

3. Son 12 ay boyunca kaç kez sigara içtiniz?

- A) 0 B) 1-2 C) 3-5 D) 6-9 E) 10-19 F) 20-39 G) 40 veya daha fazla

4. Son 30 günde ne sıklıkta sigara içtiniz?

- A) Hiç içmedim
B) Haftada 1 sigaradan az
C) Günde bir sigaradan az
D) Günde 1-5 sigara
E) Günde 6-10 sigara
F) Günde 11-20 sigara
G) Günde 20 sigaradan fazla

5. Sigara içmeye başlamadaki en önemli nedeniniz nedir?

- A) Merak B) Özenti
C) Kendimi rahat hissetmek için D) Yalnızlık
E) Arkadaş ortamına uymak için F) Okul sorunları
G) Aile sorunları H) Büyüdüğüm için
İ) Diğer (Belirtiniz).....

6. Alkollü içkiyi ilk kaç yaşında denediniz?

() Hiç denemedim (14. soruya geçebilirsiniz)

() Kaç yaşında denediniz (Lütfen 7.sorudan devam ediniz)

7. Hayatınız boyunca kaç kez alkollü bir içecek içtiniz?

A) 0 B) 1-2 C) 3-5 D) 6-9 E) 10-19 F) 20-39 G) 40 veya daha fazla

8. Son 12 ay içinde kaç kez alkollü bir içecek içtiniz?

A) 0 B) 1-2 C) 3-5 D) 6-9 E) 10-19 F) 20-39 G) 40 veya daha fazla

9. Son 30 gün içinde kaç kez alkollü bir içecek içtiniz?

Son 30 günde kaç kez bira içtiniz? $\frac{0}{A}$ $\frac{1-2}{B}$ $\frac{3-5}{C}$ $\frac{6-9}{D}$ $\frac{10-19}{E}$ $\frac{20-30}{F}$

Son 30 günde kaç kez şarap içtiniz? A B C D E F

Son 30 günde kaç kez rakı, cin, votka veya benzerini içtiniz? A B C D E F

10. Hayatınız boyunca kaç kez içki içtiğiniz için sarhoş oldunuz?

A) 0 B) 1-2 C) 3-5 D) 6-9 E) 10-19 F) 20-39 G) 40 veya daha fazla

11. Son 12 ay içinde kaç kez içki içtiğiniz için sarhoş oldunuz?

A) 0 B) 1-2 C) 3-5 D) 6-9 E) 10-19 F) 20-39 G) 40 veya daha fazla

12. Son 30 gün içinde kaç kez içki içtiğiniz için sarhoş oldunuz?

A) 0 B) 1-2 C) 3-5 D) 6-9 E) 10-19 F) 20-39 G) 40 veya daha fazla

13. Sizi alkol kullanmaya iten en önemli neden nedir?

A) Eğlenmek	B) Uyuyabilmek
C) Denemek	D) Sinirlendiğim için
E) Sıkıntıdan	F) Rahatlamak
G) Sorunlarımdan uzaklaşmak	H) Arkadaşlarım içtiği için
I) Kendimi iyi hissetmek gelmek için	K) Diğer.....

14. Anne-baba ya da aile üyelerinizden herhangi biri için aşağıdakilerden hangisi geçerlidir?

	Anne			Baba		
	Hiç	Bazen	Sık sık	Hiç	Bazen	Sık sık
Sigara kullanır						
Alkol kullanır						
Herhangi bir uyuşturucu madde kullanır						

15. Ailenizde alkol yüzünden hiç sorun yaşanır mıydı?

- ☐ Hayır
- ☐ Evet, annemle babam tartıştırdı
- ☐ Evet, kavga çıkar ve babam annemi döverdi
- ☐ Evet, babam beni ve kardeşimi/kardeşlerimi döverdi
- ☐ Diğer

EK 2. AİLE YAPISINI DEĞERLENDİRME ARACI (AYDA)

Kod:

AYDA ÇOCUK FORMU

Sorular

Cevaplar

Lütfen aşağıdaki bütün soruları ve kendi anladığınız biçimde yanıtlayınız. Her bir ifadenin sizin gerçekliğini yansıtmaya derecesini, sağ taraftaki aynı numaralı ve on bölümlü çizgiler üzerindeki en uygun aralığı işaretleyerek belirtiniz.

1. Ailemizde her türlü konu ve fikir açıkça konuşulur.
2. Evimizde birisi bir şey söylediği zaman diğerleri aynı şeyi anlarlar.
3. Bizim evde olaylar karşısındaki düşünce ve duygular konuşmaktan çok davranışlarla ifade edilir.
4. Bizim evde sözlerle söylenenler, davranışlarla anlatılanları tutmaz.
5. Evdekilerle çatışmaktansa susmayı veya başkalarıyla konuşmayı yeğlerim.

6. Bizim evde kesinlikle konuşulmayacak konular bence çok fazladır.
7. Beni korkutan, başaramayacağımı sandığım ve üzüldüğüm şeyleri anne ve babama rahatlıkla söylerim.
8. Beni sevindiren ve aklımdan geçen komik şeyleri anne ve babama rahatlıkla söylerim.

9. Aile üyeleri arasındaki iletişimi son derece doyurucu bulurum.
10. Birinizin işte, okulda veya arkadaşından öğrendiği bir şey, bizim evde genellikle ilgi görülür, tartışılır ve beğenilirse uygulanır.
11. Ailem başkalarından gelen eleştiri ya da önerilere tamamen kapalıdır.

12. Evimizde TV, radyo, gazete, dergi, kitap, konferans, sinema, tiyatro gibi yollarla yeni şeyler öğrenmeye ve dünyada olup bitenlere çok ilgi duyulur.

13. Bizim evde iş, okul ve ev işleri dışında da birçok uğraş (hobiler, özel ilgiler, spor faaliyetleri, v.b.) vardır.

14. Doğrusu ailemiden daha çok bağılı olduğum bir insan (arkadaş, sevgili, öğretmen, terapist, kendi ailem, akraba, v.b.) var.

15. Ailem benim pek çok arkadaşımın tanıdığıdır.

16. Ailemizdeki dayanışma ve birlik duygusu çok güçlüdür.

17. Annem ve babam evde kendi başına geçirmek istediğim zamana (çalışırken, oyun oynarken, TV seyrederken, v.b.) karşı çok anlayışlıdır; beni rahat bırakır.

Bizimkiyle
tamamen
aynı

Bizimkinin
tam
tersi

1.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
2.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
3.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
4.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
5.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
6.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
7.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
8.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
9.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
10.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
11.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
12.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
13.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
14.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
15.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
16.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
17.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17

**EK 3. GENÇLİK DÖNEMİ AİLE SORUNLARINI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ
(GDASDÖ)**

GENÇLİK DÖNEMİNDEKİ AİLE SORUNLARINI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Aşağıda, gençlerin içinde yaşadıkları aile ortamında karşılaşılabilecekleri çeşitli sorunlarla ilgili ifadeler yer almaktadır.

Sizden istenilen, kendi aile ortamınızı düşünerek maddeleri cevaplandırmanızdır. Lütfen maddeleri dikkatle okuyunuz ve içtenlikle cevaplandırınız. Cevaplandırırken ÖNCE o maddede sözü edilen durumun sizin aileniz için DOĞRU olup olmadığına karar veriniz. SONRA cevap formundaki “doğru” veya “yanlış” seçeneklerinden uygun olanın altına bir (X) işareti koyunuz. Eğer cevabınız “yanlış” ise, bir sonraki maddeye geçebilirsiniz. Verdiğiniz cevap “doğru” ise; maddede sözü edilen durumun sizi NE KADAR ETKİLEDİĞİNİ düşünerek “hiç etkilemiyor/ biraz etkiliyor/ orta derecede etkiliyor/ çok etkiliyor” seçeneklerinden birinin altına (X) işareti koyunuz. Cevaplandırmaya başlamadan önce şu iki örnek maddeye verilen cevapları incelemeniz yararlı olacaktır.

ÖRNEK:

Madde 2: Sık sık birilerinden borç almak zorunda kalırız.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
(X)	()	()	()	()	()

Madde 34: Annem veya babam çoğunlukla arkadaşlarımla birlikte gezmeme izin vermez.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	(X)	()	()	(X)	()

1. Aile üyelerimizden birinin uzun süreden beri devam eden bir hastalığı var.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

2. Sık sık birilerinden borç almak zorunda kalırız.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

3. Annem veya babam, arkadaşlarımla yaptıkları birçok şeyi yapmama izin vermez.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

4. Bizim evde hatalı davranışlar hemen cezalandırılır.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

5. Annem veya babam, genellikle benim nerede ve kiminle olduğumun, ne yaptığımın farkında değildir.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

6. Annem ve babam sık sık tartışır, kavga ederler.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

7. Bizim evde neyin, nasıl ve ne zaman yapılacağına annem ve babam karar verir; benim fikirlerim dikkate alınmaz.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

8. Çoğunlukla birbirimize duygularımızı belli etmeyiz.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

9. Bizim evde temizlik işleri (süpürme, silme gibi) genellikle ihmal edilir.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

10. Annem veya babam, beni sıklıkla kardeşlerim ya da yaşlılarımla karşılaştırır.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

11. Çalışmak zorunda olan aile üyelerimizin işsiz kaldığı ya da iş bulamadığı olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

12. Bizim evde uyulması gereken kurallar çok sık değişir.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

13. Ailece gittiğimiz, hemen hemen hiç bir yer yoktur. (sinema, tiyatro, piknik gibi)

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

14. Annem veya babam, beni sık sık azarlar.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

15. Aile içi önemli sorunlarımız olsa bile, sanki hiçbir sorunumuz yokmuş gibi, bunlar hakkında konuşmayız.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

16. Çevremizdeki bazı kişileri (komşu, akraba gibi) karakola şikâyet ettiğimiz olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

17. Annem veya babam, bana olan sevgisini bana belli etmez.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

18. Bizim evde aile üyelerinin sportif faaliyetlere katılmaları engellenir.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

19. Annem ve babam, sık sık birbirlerini evi terketmekle ya da boşanmakla tehdit ederler.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

20. Bizim evde genellikle verilen sözler tutulmaz.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

21. Annem ve babamla aynı yatakla uyuduğum olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

22. Annem ve babam, benim sorunlarımla yeterince ilgilenmez.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

23. Evimizde herkese yetecek kadar oda yoktur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

24. Bizim evde en ufak hatalar bile kolay affedilmez.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

25. Annemin veya babamın, evlilik dışı ilişkisi olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

26. Annem veya babam, özel hayatıma çok fazla karışır.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

27. Evdeki tartışma ve kavgalar sırasında yaralandığım olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

28. Bizim evde genellikle sofra kurulmaz, herkes ayaküstü birşeyler atıştırıp karnını doyurur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

29. Bizim evde aile üyelerinin boş zamanlarında çeşitli faaliyetlere (sosyal dernek çalışmaları, kurslar gibi) katılmaları engellenir.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

30. Annemin veya babamın, bana hakaret ya da küfür ettiği olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

31. Ailemizin bazı üyeleri çok sık hastalanır.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

32. Aile üyelerimizden birinin bana uygunsuz teklif ya da yakışında (dokunma, öpme, soyma gibi) bulunduğu olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

33. Bizim evde herkesin o kadar farklı görüşleri vardır ki, bir konu hakkında karar vermek çok zor olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

34. Annem veya babam, çoğunlukla arkadaşlarımla birlikte gezmeme izin vermez.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

35. Ekonomik zorluklar nedeniyle önemli ihtiyaçlarımızı bile karşılayamadığımız olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

36. Çoğu zaman ne yaparsam yapayım, anneme veya babama yaranamam.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

37. Annem ve babam arasındaki kavgalar bazen o kadar büyür ki, birbirlerine vururlar.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

38. Benimle ilgili önemli konularda (meslek, iş, eş seçimi gibi) benim yerime annem veya babam karar verir.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

39. Annemin veya babamın, kendi cinsel sorunlarını bana anlattıkları olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

40. Ailece birlikte olduğumuz zamanlarda konuşacak konu bulmakta zorluk çekeriz.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

41. Annem veya babam tarafından evden kovulduğum olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

42. Bizim evde aile üyelerinin, sinema, tiyatro gibi sanat konularıyla ilgilenmeleri istenmez.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

43. Çevremizdekilerin şikâyetleri sonucu bazı aile üyelerimizin karakola çağrıldıkları olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

44. Annem veya babam, hemen her konuda kendi istediğini kabul etmem için beni çok zorlar.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

45. Bizim evde aile üyelerimizin olumlu özellikleri ve başarıları hakkında konuşulmaz.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

46. Annemin ve babamın başkalarının yanında birbirlerine kötü davrandıkları olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

47. Annem veya babam karar vermekte zorluk çektiğim konularda bana yol göstermez.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

48. Bizim evde görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyenlere karşı çok sert davranılır.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

49. Annemin veya babamın, başkalarının yanında benim hakkımda kötü sözler söylediği olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

50. Çalışarak aileme katkıda bulunmak zorundayım.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

51. Annem veya babam, kızınca bana vurur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

52. Evimize gelen misafirlerle ya da ziyaretine gittiğimiz ailelerle tartıştığımız hatta kavga ettiğimiz olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

53. Bizim ev genellikle dağınıktır, bu yüzden eşyalarımızı bulmakta zorluk çekeriz.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

54. Aile üyelerimizden birinin benimle cinsel ilişkide bulunmak istediği olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

55. Annem veya babam, çoğunlukla benim istek ve ihtiyaçlarıma aldırış etmez.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

56. Bizim evde genellikle kimin, neye, ne zaman, nasıl tepki göstereceği (kızacağı, üzüleceği, alınacağı vb.) belli olmaz.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

57. Evimizdeki eşyaları satmak zorunda kaldığımız olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

58. Annem veya babam, bazen bana o kadar kızar ki başkalarının yanında bana vurur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

59. Annemin veya babamın uluorta, açık saçık konuştuğu olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

60. Ailece önem verdiğimiz ve kutladığımız özel günler (yaşgünü, yılbaşı gibi) yoktur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

61. Anne ve babam arasındaki kavgalar sonucunda, ikisinden birinin evi terkettiği ve günlerce gelmediği olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

62. Bizim evde birisi hastalandığı zaman genellikle ihmal edilir ve son dakikaya kadar doktora gidilmez.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

63. Çevremizdeki bazı kişilerin ailemiz hakkında kötü sözler söyledikleri olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

64. Genellikle konuyu tam anlamadan birbirimizi eleştirmeye, suçlamaya başlarız.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

65. Bizim evde bulaşık ve çamaşırlar çok zorunlu olmadıkça yıkanmaz, bekletilir.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

66. Annem ve babam arasındaki kavgalarda evdeki eşyaların kırılıp, döküldüğü olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

67. Bizim evde aile üyelerinin birbirlerine küsüp günlerce konuşmadığı olur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

68. Arkadaşlarımı rahatlıkla evimize davet edemem.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()

69. Annemin veya babamın, dostunu ya da metresini eve getirdiği olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç etkilemiyor	Biraz etkiliyor	Orta derecede etkiliyor	Çok etkiliyor
()	()	()	()	()	()